RAPPORT 437
2016

Det arbetsplatsförlagda lärandet på gymnasieskolans yrkesprogram

Nationell kartläggning och analys av apl-verksamheten utifrån yrkeslärarnas perspektiv

Skolverket

Det arbetsplatsförlagda lärandet på gymnasieskolans yrkesprogram

Nationell kartläggning och analys av apl-verksamheten utifrån yrkeslärarnas perspektiv

Publikationen finns att ladda ner som
kostnadsfri PDF från Skolverkets webbplats:
skolverket.se/publikationer

ISSN: 1103-2421
ISRN: SKOLV-R-437-SE

Form: AB Typoform
Omslagsbild: Thinkstock

Skolverket, Stockholm 2016

Förord

Syftet med den här rapporten är att belysa det arbetsplatsförlagda lärandet (apl) inom gymnasieskolans yrkesprogram i ett nationellt perspektiv. Studien omfattar bland annat yrkeslärares bedömningar av tillgången på apl-platser, sina förutsättningar för att bedriva en bra apl-verksamhet och av kvaliteten i apl.

Rapporten är framtagen av Christofer Lundin (projektledare), Ida Nilsson och Thomas Furusten vid Skolverkets analys- och utredningsenhet. Christian Tallberg har bistått i det statistiska arbetet. Medarbetare på olika enheter inom Skolverket har varit behjälpliga i arbetet.

Stockholm, mars 2016

Anna Ekström
Generaldirektör

Christofer Lundin
Undervisningsråd

Innehåll

Sammanfattning och diskussion 7
Huvudsakliga iakttagelser 8
Diskussion och bedömningar 10

1. Inledning 15
Skolverkets uppdrag och redovisning 16
Rapportens disposition 16
Gymnasieskolans yrkesprogram 17
Apl – förväntningar och regelverk 19
Tidigare studier om apu och apl 21
Denna studies inriktning och genomförande 23
Avgränsningar och överväganden 27
Begreppsdefinitioner 27

2. Skolornas organisering av apl-verksamheten 29
Sammanfattning av kapitlet 30
Stödinsatser på systemnivå 30
Variationer i kultur och organisering 31
Yrkeslärarna är centrala i apl-verksamheten 32
Lokala programråd har betydelse – men behovet är större 34
Bristande styrning och dokumentation av apl-arbetet 36

3. Yrkeslärarnas förutsättningar för apl-arbetet 37
Sammanfattning av kapitlet 38
Att hitta apl-platser kräver tid och kontakter 38
Yrkeslärarnas förutsättningar för apl-arbetet 41
Lärarnas uppföljning av elevernas lärande 44

4. Tillgången på apl-platser 47
Sammanfattning av kapitlet 48
Fyra av tio lärare bedömer tillgången som lägre än behovet 48
Skilda bedömningar om tillgångens utveckling 49
Tillgången påverkar i viss mån programmens volymer 50

5. Den faktiska omfattningen av apl 51
Sammanfattning av kapitlet 52
Den första avgångskullens faktiska antal apl-veckor 52
Den faktiska omfattningen läsåret 2014/15 55

6. Yrkeslärarnas syn på kvaliteten i apl 57
Sammanfattning av kapitlet 58
Handledarskapet kan förbättras 58
Handledarutbildning är viktig men svår att nå ut med 61
Tillgången på apl-platser påverkar kvaliteten i apl 62

Bilaga 1. Stöd för apl-utveckling 64
Bilaga 2. Studiens enkätundersökningar 67
Bilaga 3. Programvisa resultat (tabeller) 71
Bilaga 4. Programvisa resultat (noter) 78

Referenser 85

Sammanfattning och diskussion

Arbetsplatsförlagt lärande (apl) infördes på gymnasieskolan vid dess reformering hösten 2011 och ersatte därmed arbetsplatsförlagd utbildning (apu). I gymnasiereformens förarbeten har regeringen bedömt apl som avgörande för att yrkesutbildningen ska få sådan kvalitet, djup och verklighetsförankring att eleverna blir anställningsbara.[1] Apl innebär lärande på ett program som genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan. För en elev som deltar i arbetsplatsförlagt lärande ska det utses en handledare på arbetsplatsen. Som handledare får bara den anlitas som har nödvändiga kunskaper och erfarenheter för uppdraget och som även i övrigt bedöms vara lämplig.[2]

Denna studie är avgränsad till apl på gymnasieskolans tolv nationella yrkesprogram.[3] Apl ska förekomma i minst 15 veckor på dessa program, vilket gäller för elever som genomför utbildningen som i huvudsak skolförlagd utbildning. Elever som går gymnasial lärlingsutbildning ska istället genomföra mer än hälften av denna utbildning som apl.[4] Skolans huvudman ansvarar för att skaffa platser för apl som uppfyller de krav som finns för utbildningen, medan rektorn beslutar om hela eller delar av kurser ska förläggas till arbetsplatser och om hur fördelningen över läsåren ska göras.[5] Yrkeslärarna ska planera för elevernas lärande på arbetsplatserna i förhållande till utbildningens mål.

Det finns sedan tidigare viss kunskap om hur den arbetsplatsförlagda delen av gymnasieutbildningen kan fungera, men de tidigare studierna presenterar få generella slutsatser på nationell och programvis nivå. Därutöver har få studier belyst verksamheten under senare år, det vill säga apl inom den nuvarande gymnasieskolan. Mot denna bakgrund har Skolverket bedömt det som viktigt att skapa en mer gedigen bild av hur apl-verksamheten generellt sett genomförs och fungerar och vår avsikt är att redovisa en bred och uppdaterad kartläggning på området. Studien har i huvudsak ett *lärarperspektiv* och omfattar följande frågor:

1. Hur organiseras och genomförs skolornas apl-verksamhet, med fokus på yrkeslärarnas arbete?
2. Hur goda förutsättningar anser sig yrkeslärarna ha för att kunna bedriva en väl fungerande apl-verksamhet?
3. Hur ser tillgången ut på ändamålsenliga[6] apl-platser enligt rektorer och yrkeslärare?
4. I vilken omfattning får eleverna apl? Av vilka anledningar får vissa elever mindre apl än de har rätt till?
5. Hur ser yrkeslärarna på olika kvalitetsaspekter av apl?

---

1 Prop. 2008/09:199, bet. 2009/10:UbU3.
2 1 kap. 3 § och 4 kap. 14 § gymnasieförordningen (2010:2039).
3 Apl förekommer även på andra program i gymnasieskolan och gymnasiesärskolan, men denna studie har avgränsats till gymnasieskolans yrkesprogram. Dessa utgörs av barn- och fritidsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet, el- och energiprogrammet, fordons- och transportprogrammet, handels- och administrationsprogrammet, hantverksprogrammet, hotell- och turismprogrammet, industritekniska programmet, naturbruksprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet, VVS- och fastighetsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet.
4 Omfattningen ska då räknas från och med det läsår som eleven påbörjar lärlingsutbildningen.
5 Varje vecka som genomförs på en arbetsplats ska för en elev i gymnasieskolan anses motsvara 23 timmars garanterad undervisningstid. 4 kap. 12 § gymnasieförordningen.
6 Med ändamålsenliga avser vi både utbildningsrelevanta och i övrigt lämpliga apl-platser.

Studien har omfattat enkätundersökningar bland yrkeslärare, rektorer och huvudmän avseende läsåret 2014/15 samt intervjuer med nationella apl-utvecklare[7] och ett mindre antal yrkeslärare. Eftersom enkätresultaten är nationellt skattade kan de också användas som en bas för framtida analyser av apl-verksamhetens utveckling, givet att motsvarande uppgifter inhämtas vid ett senare tillfälle.

Huvudsakliga iakttagelser

Skolornas organisering och yrkeslärarnas förutsättningar

- Det finns variationer i hur gymnasieskolorna har organiserat sin apl-verksamhet. Bland annat finns särskilda apl-samordnare[8] på vissa skolor, men inte på andra. Generellt sett utförs dock mycket av skolornas apl-arbete[9] av enskilda yrkeslärare. Apl-verksamheten är starkt personberoende och lärarna framhåller vikten av personliga kontaktnät i arbetslivet för att hitta apl-platser till berörda elever.
- En klar majoritet av alla yrkeslärare arbetar på skolor där det finns ett lokalt programråd[10] knutet till det egna yrkesprogrammet. Enligt lärarna är det vanligare att programråden bidrar till att utveckla skolornas apl-verksamhet på andra sätt än att konkret hitta apl-platser till programmens elever.
- Nästan var tredje yrkeslärare anser att det råder brist på lämpliga apl-handledare[11] på arbetsplatserna och var fjärde lärare ser svårigheter med att hitta apl-platser som ligger i linje med utbildningens mål.
- Enligt yrkeslärarna är tidsbrist det vanligaste hindret såväl för att hitta ändamålsenliga apl-platser som för apl-arbetet som helhet. Var tredje lärare som ser bristande förutsättningar i det sammantagna apl-arbetet pekar också ut ensamansvaret som en orsak. Vissa yrkeslärare efterfrågar mer stöd från sina rektorer samt riktlinjer och praxis för apl-arbetet.
- Yrkeslärarna anser sig ha relativt dåliga förutsättningar för att ha kontakter med och bedöma lämpligheten hos elevernas handledare, jämfört med förutsättningarna för andra arbetsuppgifter inom skolornas apl-arbete. Nästan hälften av lärarna anger att de har mindre goda förutsättningar att utvärdera avslutade apl-perioder med handledarna.
- Yrkeslärarnas uppföljning av elevernas kunskapsutveckling under apl behöver på vissa håll förbättras för att möjliggöra en mer välgrundad och likvärdig betygsättning.

---

7 De nationella apl-utvecklarna har gedigen erfarenhet av apl-verksamhet som verksamma yrkeslärare samt har genomfört Skolverkets apl-utvecklarutbildning. De kan stödja gymnasieskolors strategiska arbete med apl genom utveckling av olika rutiner.

8 Apl-samordnare kan arbeta mer systematiskt med olika apl-relaterade arbetsuppgifter än enskilda yrkeslärare. Vissa apl-samordnare är också verksamma som yrkeslärare.

9 Skolornas apl-arbete omfattar bland annat att kartlägga och ordna apl-platser för berörda elever, att förbereda elever och handledare inför apl, att följa upp pågående apl-perioder samt att besluta om betyg för elever i kurser som har omfattat apl.

10 Enligt 1 kap. 8 § gymnasieförordningen ska det för yrkesprogrammen i gymnasieskolan finnas ett eller flera lokala programråd för samverkan mellan skola och arbetsliv.

11 En lämplig apl-handledare bör både ha relevanta yrkeskunskaper och god handledarförmåga. Lärarna är generellt sett positiva till handledarnas yrkeskunskaper, men mindre positiva till det sistnämnda.

- Det finns brister i skolornas styrning och dokumentation på apl-området. Bland annat inkluderas inte alltid apl-verksamheten i skolornas systematiska kvalitetsarbete[12], inom vilket skolorna ska följa upp, analysera och utveckla sin verksamhet i olika delar. Även annat erfarenhetsutbyte om apl mellan lärare, rektorer och övrig berörd skolpersonal kan förbättras. I kombination med det stora personberoendet präglas därför apl-verksamheten av en särskild sårbarhet i jämförelse med den undervisning som sker i skolan.

Tillgången på apl-platser och omfattningen av apl

- Tillgången på ändamålsenliga apl-platser beror på flera faktorer[13] och varierar påtagligt mellan de olika yrkesprogrammen. Yrkeslärarna gör mer negativa bedömningar om tillgången än rektorerna. Knappt 20 procent av rektorerna respektive drygt 40 procent av lärarna bedömer att det finns färre ändamålsenliga platser än vad som behövs på det egna programmet.
- Ungefär hälften av alla huvudmän anger att antagningen av yrkesprogrammens elever inte påverkas av tillgången på apl-platser. Enligt huvudmännen anpassas antagningen i ännu lägre grad efter tillgången på yrkeslärare med arbetslivskontakter.
- Det stora flertalet elever på yrkesprogrammen tycks få minst 15 veckor apl, det vill säga så mycket som regelverket kräver för elever på i huvudsak skolförlagd utbildning. Enligt uppgifter från programmens rektorer fick nästan 60 procent av eleverna i den nuvarande gymnasieskolans första avgångskull (hösten 2011–våren 2014) 15 till 16 veckor apl under sin utbildning. Vidare fick ungefär 30 procent av eleverna mellan 17 och 49 veckor apl. 5 procent av eleverna fick minst 50 veckor apl, vilket i praktiken motsvarar det omfattningskrav som gällde för lärlingsutbildningen för denna elevkull.[14]
- Det finns emellertid också elever som inte får apl i tillräcklig omfattning. Enligt rektorernas uppgifter uppgick dessa till 4 procent av yrkesprogrammens avgångselever 2014.

Lärarnas kvalitetsbedömningar av apl

- En majoritet av yrkeslärarna anser att eleverna i *hög* utsträckning får apl på utbildningsrelevanta arbetsplatser, tilldelas handledare med relevanta yrkeskunskaper, får praktisera relevanta yrkeskunskaper och lär sig yrkeslivets villkor under apl.
- Hälften av lärarna bedömer att eleverna i *hög* utsträckning utvecklas i linje med utbildningens examensmål och ämnesplaner under apl. En nästan lika stor andel bedömer att så enbart sker i *viss* utsträckning.

---

12 Vi har inte skattat omfattningen av detta i denna studie, men det har framkommit under våra intervjuer att tidigare konstaterade brister på området fortfarande existerar.

13 Tillgången beror inte minst på förekomsten av utbildningsrelevanta arbetsplatser för olika yrkesprogram samt arbetsplatsernas intresse och möjligheter att ta emot apl-elever, men även på skolornas förmåga att ordna apl på dessa arbetsplatser i konkurrens med andra utbildningsanordnare.

14 Vi kan inte koppla dessa enkätbaserade uppgifter till registeruppgifter på individnivå. Därmed kan vi inte särredovisa omfattningen för elever som var *inskrivna* som lärlingar respektive elever på i huvudsak skolförlagd utbildning.

- Färre än fyra av tio lärare bedömer att elevernas apl-handledare i *hög* utsträckning har god förmåga att handleda elever, medan drygt hälften av lärarna bedömer att så är fallet i *viss* utsträckning. Hälften av alla yrkeslärare anger också att ingen eller en klar minoritet av elevernas apl-handledare har gått en handledarutbildning. Ytterligare 20 procent vet inte i vilken utsträckning som handledarna har genomfört utbildningen.

Programvisa jämförelser

- Vid en sammantagen bedömning framträder det till elevantalet största yrkesprogrammet, el- och energiprogrammet, som det mest problematiska ur apl-hänseende. Detta program utmärker sig negativt jämfört med flertalet övriga program vad gäller såväl tillgången på apl-platser som yrkeslärarnas bedömningar av sina förutsättningar för apl-arbetet och kvaliteten i apl. Enligt uppgifter från programmets rektorer fick också fler än var tionde avgångselev 2014 för lite apl under sin utbildning på programmet.
- För andra yrkesprogram än el- och energiprogrammet framträder inte lika tydliga mönster över våra olika frågeområden, men även hantverksprogrammet och restaurang- och livsmedelsprogrammet faller sämre ut i vissa aspekter av lärarnas kvalitetsbedömningar. Lärarna på barn- och fritidsprogrammet ser tvärtom påfallande positivt på kvaliteten i apl, vilket också gäller för industritekniska programmet och bygg- och anläggningsprogrammet ur ett antal kvalitetsaspekter.
- Både lärare och rektorer bedömer tillgången på apl-platser som relativt god på restaurang- och livsmedelsprogrammet respektive mindre god på VVS- och fastighetsprogrammet (utöver el- och energiprogrammet). Fler skillnader mellan de olika yrkesprogrammen redovisas inom respektive frågeområde i rapporten.

Diskussion och bedömningar

Yrkesprogrammens främsta syfte är att förbereda eleverna för yrkeslivet så att de ska kunna påbörja en yrkesbana direkt efter gymnasiet. Vid väl fungerande apl bör eleverna erhålla relevanta yrkeskunskaper och erfarenheter inför inträdet på arbetsmarknaden. Om apl-perioderna fungerar mindre väl står eleverna däremot sämre rustade för arbetslivet, varvid hela yrkesutbildningen tappar en del av sitt värde.

Skolverket kan konstatera att en majoritet av yrkeslärarna generellt sett är positiva till arbetsplatsernas utbildningsrelevans, handledarnas yrkeskunskaper och de yrkeskunskaper som eleverna själva får praktisera under apl. Vi har emellertid också bekräftat förekomsten av flera tidigare utpekade problem som rimmar illa med den vikt som apl tillskrivs inom yrkesutbildningen. Bland annat får inte alla elever den mängd apl som de har rätt till. Eleverna kan också få genomföra apl med svagare koppling till utbildningens examensmål och ämnesplaner, tilldelas handledare med bristande handledarförmåga samt betygsättas på bristfälliga grunder. Sammantaget finns det flera brister i den gymnasiala yrkesutbildningens kvalitet som hör samman med apl.

Skolverket kommer under 2016 att inleda en utvärdering av myndighetens egna insatser för att höja kvaliteten i apl. Utvärderingen riktar fokus mot hur målgrupperna uppfattar insatsernas kvalitet och relevans.

Handledarutbildningen har en viktig roll att fylla för kvaliteten i apl

Utifrån våra iakttagelser i denna rapport framstår insatser för att förbättra apl-handledarnas förmåga att handleda elever som högst relevanta för att höja den sammantagna kvaliteten i apl.[15] Skolverket ser därför positivt på sitt uppdrag att fortsätta arbeta med handledarutbildningen[16] och att antalet personer som går utbildningen kontinuerligt ökar. Denna utbildning introducerar bland annat blivande handledare i vad apl syftar till och vad som är viktigt att tänka på i handledarrollen. Utbildningen kan därför också underlätta skolornas kommunikation med arbetsplatserna, så att lärarna lättare kan förankra ett innehåll i apl som ligger i linje med utbildningens mål.

Det är också av värde att yrkeslärare och annan berörd skolpersonal genomför handledarutbildningen, samt bra om yrkesprogrammens elever tar del av densamma (utbildningen är gratis och öppen för alla). På så vis kan alla inblandade parter få gemensamma förväntningar på apl, vilket i sin tur främjar möjligheterna till att apl-perioderna får en hög kvalitet med ett värdefullt lärande för eleverna.

Personalens förutsättningar för apl-arbetet bör ses över på varje skola

En stor del av skolornas arbete med apl utförs av enskilda yrkeslärare. Detta innebär att såväl lärarnas kompetens och personliga kontaktnät i arbetslivet som deras övriga förutsättningar för apl-arbetet är av stor vikt för apl-verksamhetens utfall. Att det finns många duktiga och engagerade yrkeslärare på gymnasieskolorna framförs bland annat av de nationella apl-utvecklare som vi har intervjuat. I en tidigare studie från Skolverket[17] konstateras dock att det i viss utsträckning också råder brist på yrkeslärare med tillräckliga kvalifikationer och att gymnasieskolor har varit tvungna att anställa personer som inte motsvarar deras kompetensbehov. Studien visade att på de yrkesprogram där lärarbristen är störst[18] saknar ibland de anställda lärarna tillräcklig yrkeserfarenhet och arbetsmarknadskontakter.

Därutöver uppger många lärare att de saknar tillräckligt med tid till, samt i viss mån även stöd och rutiner för, sitt apl-arbete. Drygt var fjärde lärare anser också att de ensamt bär ett för stort ansvar på området, bland annat för att hitta apl-platser till sina elever. Dessa bristande förutsättningar riskerar att påverka lärarnas apl-arbete negativt – från anskaffningen av ändamålsenliga apl-platser och förberedelserna med elever och apl-handledare till uppföljningen, betygsättningen och utvärderingen av apl-perioder. Detta kan i första hand gå ut över elevernas lärande genom en sämre apl-kvalitet, men också försvåra skolornas utveckling av sin apl-verksamhet. Gymnasieskolans rektorer måste därför ge lärarna så goda förutsättningar som möjligt för apl-arbetet, genom att bland

15 Skolverkets olika insatser på apl-området har inte varit i fokus i denna studie. Att vi särskilt lyfter fram vikten av en väl fungerande handledarutbildning ska därmed inte tolkas som en negativ värdering av behovet av andra insatser.
16 Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Statens skolverk, tillfälliga uppdrag (nr 19).
17 Skolverket 2014c.
18 År 2014 gällde detta el- och energiprogrammet (främst inriktningen elteknik), VVS- och fastighetsprogrammet (främst VVS), industritekniska programmet (främst produkt- och maskinteknik), samt fordons- och transportprogrammet (främst transport).

annat möjliggöra kontakter med elever och handledare under pågående apl-perioder samt se till att det finns rutiner för lärarnas kunskapsbedömningar.

Skolornas huvudmän är formellt ansvariga för att skaffa apl-platser som uppfyller utbildningens krav, men bidrar enligt yrkeslärarna endast i begränsad utsträckning till detta. När huvudmän delegerar anskaffandet av apl-platser till sina skolor bör de också se till att rektorer, lärare och övrig berörd personal på dessa skolor har rimliga förutsättningar för att ordna apl i tillräcklig omfattning och av god kvalitet till berörda elever. Många huvudmän anger sig emellertid inte anpassa elevvolymen på sina yrkesprogram efter tillgången på ändamålsenliga apl-platser. Vi har inte undersökt i vilken utsträckning som huvudmännen anpassar elevantagningen i just de fall där det finns konkreta behov av detta, men ser en risk för att så inte sker i önskvärd utsträckning.[19]

Huvudmän och rektorer måste närma sig apl-verksamheten

Huvudmän och skolor har stor frihet i att organisera lokala programråd efter sina egna behov, vilket också medför att vissa skolor skulle kunna gynnas av mer stöd på denna punkt för att få ut större nytta av råden. Bland annat framför både rektorer och huvudmän att de gärna skulle se större insatser från rådens sida för att hitta apl-platser. Utsikterna till en bra styrning och organisering av såväl apl-verksamheten som helhet som de lokala programråden förbättras också av att huvudmän och rektorer är väl insatta i de arbetsmoment och utmaningar som ryms inom apl-verksamheten. Så tycks emellertid inte alltid vara fallet.[20]

Enligt 4 kap. 3 § skollagen ska varje huvudman systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla sin utbildning.[21] Elevernas lärande på arbetsplatserna och skolornas samverkan med arbetslivet inkluderas dock inte alltid i skolornas systematiska kvalitetsarbete. Detta innebär att elevers och lärares erfarenheter av apl-verksamheten inte tas tillvara i önskvärd utsträckning på skol- och huvudmannanivå.

Skolverket ser goda skäl till att gymnasieskolans huvudmän och rektorer tar ett mer samlat grepp om sin apl-verksamhet samt inkluderar den i sitt systematiska kvalitetsarbete. Huvudmän och rektorer bör inte minst ta ställning till om deras personal har rimliga förutsättningar, inklusive tidsutrymme, för att utföra ett bra apl-arbete i alla väsentliga delar. Vilka åtgärder som är mest lämpliga att vidta om så inte skulle vara fallet varierar sannolikt mellan olika skolor och yrkesprogram, vilket framhåller vikten av noggranna analyser på den verksamhetsnära nivån. Det kan exempelvis handla om att skolorna bör öka sin samverkan med det lokala och regionala arbetslivet eller med andra skolor. Det kan även finnas behov av ökat erfarenhetsutbyte, omorganiseringar, nyrekryteringar,

---

19 Det kan också vara en utmaning att ställa träffsäkra prognoser om den framtida tillgången på ändamålsenliga apl-platser över en treårig utbildning.

20 Att yrkesutbildning är en något annorlunda verksamhet än övrig utbildning har bland annat framförts i Skolverkets kommunala referensgrupp (november 2015). Yrkeslärare framför i samma anda att både huvudmän och rektorer kan ha bristande förståelse för apl-verksamheten och att den kräver mycket tid (sammankomst för lärare som har gått Skolverkets apl-utvecklarutbildning, oktober 2015). Intrycket förstärks också av denna studies iakttagelser om att det finns skillnader mellan rektorers och yrkeslärares uppfattningar om tillgången på apl-platser, att lärarna i hög utsträckning påtalar tidsbrist i apl-arbetet och att apl-verksamheten inte alltid innefattas i skolornas systematiska kvalitetsarbete.

21 Enligt 4 kap. 4 § skollagen (2010:800) ansvarar rektorer för att detta kvalitetsarbete genomförs på skolenhetsnivå.

ändrade arbetsrutiner, anpassningar av elevvolymer eller upprättande av stöd och rutiner. Skolorna kan också nyttja en eller flera av de utvecklingsinsatser som Skolverket erbjuder på området, så som statsbidrag, apl-utvecklarutbildning eller stöd från nationella apl-utvecklare.

Ansvarsfördelningen bör tydliggöras

För att den gymnasiala yrkesutbildningen ska upplevas som attraktiv av ungdomar och ge företagen kompetenta och väl förberedda medarbetare behöver yrkesprogrammens apl hålla en hög kvalitet. En grundläggande förutsättning för en väl fungerande apl-verksamhet är att huvudmän, rektorer, lärare och övrig berörd skolpersonal är väl förtrogna med vad verksamheten kräver och vad var och en bör bidra med. Det är därför angeläget att arbetet med att tydliggöra detta fortsätter.

KAPITEL 1

Inledning

1. Inledning

I samband med att den reformerade gymnasieskolan infördes hösten 2011 infördes också arbetsplatsförlagt lärande (apl) på gymnasieskolans yrkesprogram. Apl ersatte därmed den tidigare arbetsplatsförlagda utbildningen (apu) och innebär att eleverna genomför en del av sin utbildning som lärande på en eller flera arbetsplatser utanför skolan. I den nya gymnasieskolan infördes också möjligheten för elever att genomföra utbildningen i form av lärlingsutbildning (efter en försöksverksamhet 2008–2011). Begreppen beskrivs utförligare lite längre fram.

Tidigare studier av apl och apu har uppmärksammat en rad utmaningar och problem. Det är emellertid svårt att dra generella slutsatser om *storleken* på olika företeelser och problem inom apl-området utifrån den tidigare empirin. Det huvudsakliga syftet med denna rapport är därför att tillhandahålla en bredare kunskapsbas om apl inom gymnasieskolans yrkesprogram, inklusive sådana storleksskattningar på nationell nivå. De uppgifter som presenteras är inhämtade från skolföreträdare – främst yrkeslärare – samt nationella apl-utvecklare (se beskrivning längre fram).

Skolverkets uppdrag och redovisning

Skolverket har ett löpande regeringsuppdrag att redovisa en analys av utvecklingen i den gymnasieskola som infördes 2011 (Gy 2011).[22] Uppdraget har omformulerats sedan arbetet med denna studie påbörjades.[23] Denna rapport är en tematisk studie om apl och blir den åttonde som publiceras inom ramen för detta uppdrag.[24] Rapportens huvudsakliga mottagare är regeringen och Utbildningsdepartementet, men vår förhoppning är att den även kan komma till nytta för skolhuvudmän, rektorer, yrkeslärare och annan berörd skolpersonal som vill utveckla sin apl-verksamhet samt för framtida forskning och studier på området.

Rapportens disposition

I detta inledande kapitel följer närmast en översikt över yrkesprogrammen och en redovisning av de förväntningar och regler som omger apl. Därefter följer en kortfattad genomgång av tidigare studier på området, varefter vi mer utförligt presenterar denna studies syfte, frågeställningar, genomförande och överväganden. Kapitlet avslutas med några begreppsdefinitioner.

22 Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Statens skolverk, uppdrag 6.
23 Se regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Statens skolverk, 2014-12-22, uppdrag 2, s. 7.
24 Under 2013 publicerades *Elever per programtyp och program* (rapport 395), *Tillgången på yrkeslärare* (rapport 396) och *Utvecklingen av lärlingsutbildningen* (rapport 397). Under 2014 publicerades *Nationella program* (rapport 412), *Introduktionsprogram* (rapport 413) och *Yrkeslärare per program* (rapport 414). Under 2015 publicerades *Uppföljning av gymnasieskolan per program*. Därutöver har Skolverket publicerat så kallade programblad, med samlade statistiska uppgifter om de olika gymnasieprogrammen.

De följande kapitlen redovisar studiens iakttagelser och resultat:
Kapitel 2: Skolornas organisering av apl-verksamheten.
Kapitel 3: Yrkeslärarnas förutsättningar för apl-arbetet.
Kapitel 4: Tillgången på apl-platser.
Kapitel 5: Den faktiska omfattningen av apl.
Kapitel 6: Yrkeslärarnas syn på kvaliteten i apl.

I bilaga 1 beskrivs några stödstrukturer utanför skolorna som kan ha betydelse för apl-verksamhetens genomförande och resultat, men som inte står i fokus i denna rapport.

I bilaga 2 finns information om de enkätundersökningar som har ingått i studien.[25]

Bilaga 3 innehåller en programvis redovisning av resultaten från ett urval centrala frågor i studiens enkätundersökningar. Här kan fler detaljer utläsas på programnivå än i de mer framträdande skillnader som presenteras i själva rapporten.

Bilaga 4 samlar ytterligare statistiska uppgifter om de programvisa skillnader som presenteras i rapporten.

Gymnasieskolans yrkesprogram

Sedan hösten 2011 är gymnasieskolan indelad i arton nationella program och fem introduktionsprogram. De nationella programmen är i sin tur uppdelade på tolv yrkesprogram och sex högskoleförberedande program.[26] Denna rapport omfattar enbart yrkesprogrammen inom gymnasieskolan, även om apl också ingår i andra program inom gymnasiekolan och gymnasiesärskolan.[27] De tolv yrkesprogrammen och deras elevvolymer under de tre senaste läsåren presenteras i diagrammet nedan.

---

25 Vi bifogar inte enkäterna i sig eftersom i synnerhet yrkeslärarenkäten är omfattande.

26 15 kap. 7 §, 17 kap. 2 § och bilaga 2 skollagen (2010:800). Gymnasieutbildning sker också inom gymnasiesärskolan, vilken riktar sig till ungdomar med utvecklingsstörning. Gymnasiesärskolan omfattar nio nationella program samt individuella program. 18 kap. 2 och 4 §§, 19 kap. 2 och 14 §§ och bilaga 4 skollagen. Både gymnasieskolan och gymnasiesärskolan omfattar också utbildningar som avviker från den nationella programstrukturen, i form av särskilda varianter, riksrekryterande utbildningar, riksrekryterande idrottsutbildningar vid riksidrottsgymnasium och nationellt godkända idrottsutbildningar. 16 kap. 7, 13 och 45 §§ och 19 kap. 8, 12 och 37 §§ skollagen och 5 kap. 1 och 23–31 §§ gymnasieförordningen (2010:2039).

27 Skolhuvudmän får besluta att apl ska finnas på högskoleförberedande program i valfri omfattning. I gymnasiesärskolan ska apl förekomma på alla nationella program i minst 22 veckor. Apl ingår också i de båda introduktionsprogrammen programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion. 4 kap. 12 § och 6 kap. 4–5 §§ gymnasieförordningen.

Diagram 1. Gymnasieskolans yrkesprogram. Totala elevvolymer i alla årskurser läsåren 2013/14, 2014/15 och 2015/16.

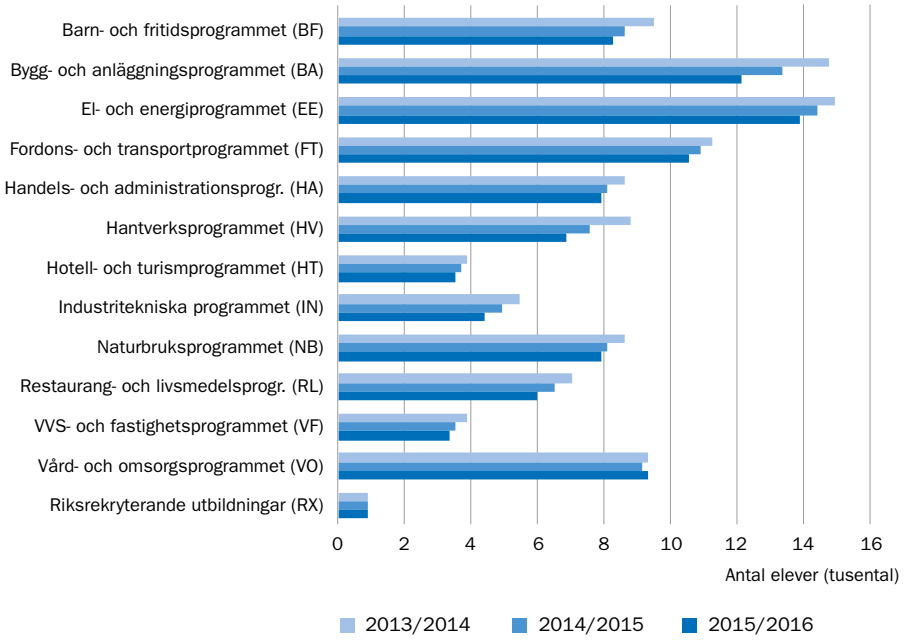

Kommentar: Riksrekryterande utbildningar med egna examensmål brukar grupperas med yrkesprogrammen, men ingår inte i denna studie. För exakta elevantal, se www.skolverket.se.

Av diagrammet framgår att de största yrkesprogrammen sett till elevvolym är el- och energiprogrammet och bygg- och anläggningsprogrammet, följt av fordons- och transportprogrammet. Här kan också utläsas att antalet elever har minskat från läsår till läsår på samtliga yrkesprogram över de senaste läsåren, undantaget vård- och omsorgsprogrammet som ökade med drygt hundra elever från läsåret 2014/15 till läsåret 2015/16. Till viss del kan elevtappet på yrkesprogrammen förklaras av att det totala antalet gymnasieelever har minskat under samma period[28], men även andelen av alla gymnasieelever som går på yrkesprogram har minskat kontinuerligt över tid. Samtidigt som yrkesutbildningarna som helhet tappar elever har lärlingsutbildningen växt till drygt 8 300 elever läsåret 2015/16, vilket motsvarar en ökning med över 1000 elever från föregående läsår. Flest elever i lärlingsutbildning finns på bygg- och anläggningsprogrammet (omkring 2 000 elever).[29] De enkätresultat som presenteras i denna rapport rör läsåret 2014/15, då det fanns 99 681 elever på yrkesprogrammen, motsvarade 31 procent av alla gymnasieelever.[30]

28 Elevantalet minskade främst från läsåret 2013/14 till läsåret 2014/15, från 330 196 till 323 670 elever. Det minskade också marginellt till 323 141 elever läsåret 2015/16.
29 Skolverket 2016.
30 Läsåret 2013/14 var antalet elever på yrkesprogrammen 107 037, motsvarande 32 procent av alla gymnasieelever. Läsåret 2015/16 är elevvolymen 95 042 på yrkesprogrammen, vilket motsvarar 29 procent av alla gymnasieelever.

Yrkesprogrammen ska utgöra grund för yrkesverksamhet och fortsatt yrkesutbildning.[31] Kännetecknande för yrkesprogrammen är också att utbildningen delvis ska ske på en arbetsplats i form av apl.[32] Vad detta innebär utvecklas nedan.

Apl – förväntningar och regelverk

Gymnasiereformen 2011 hade flera syften, varav ett är att de nya yrkesprogrammen i högre grad än tidigare[33] ska förbereda eleverna för arbetsmarknaden. I den proposition som låg till grund för reformen, *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan*[34], föreslog regeringen bland annat att en gymnasial lärlingsutbildning skulle inrättas inom yrkesprogrammen samt att samarbetet mellan gymnasieskolan och arbetslivet skulle stärkas genom bland annat inrättande av nationella och lokala programråd för samtliga yrkesprogram (se beskrivningar av nationella programråd i bilaga 1 och lokala programråd i kapitel 2).

Regeringen framhöll i den nämnda propositionen att *apl är avgörande för att yrkesutbildningen ska få sådan kvalitet, djup och verklighetsförankring att eleverna blir anställningsbara*. Vidare angavs att yrkesutbildning, utöver yrkeskunskaper, också handlar om att förstå yrkeskulturen och om att bli del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats för att utveckla en yrkesidentitet. Därför ansåg regeringen att den tidigare benämningen arbetsplatsförlagd utbildning (apu)[35] borde bytas mot arbetsplatsförlagt lärande (apl). Enligt propositionen är den arbetsplatsförlagda delen av en yrkesutbildning *så avgörande för kvaliteten i utbildningen att utbildningen i normalfallet inte bör anordnas om apl inte kan tillhandahållas under överskådlig tid*. Regeringen angav också att införandet av gymnasial lärlingsutbildning är avgörande för att vitalisera yrkesutbildningen i Sverige.

Apl är alltså det begrepp för lärande på arbetsplats som används i den nuvarande gymnasieförordningen (2010:2039) och som berör alla elever på yrkesprogram som har påbörjat sin gymnasieutbildning efter den 1 juli 2011. Apl definieras som *lärande på ett program som genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan*.[36] Enligt gymnasieskolans läroplan ska apl bidra till att eleverna utvecklar yrkeskunskaper och en yrkesidentitet samt förstår yrkeskulturen och blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats. Apl kan också ge inblick i företagandets villkor.[37]

Apl ska förekomma på alla yrkesprogram i gymnasieskolan i *minst 15 veckor*, vilket gäller för elever på *i huvudsak skolförlagd utbildning*. En elev som går gymnasial *lärlingsutbildning* ska istället genomföra *mer än hälften* av denna utbildning som arbetsplatsförlagt lärande. Omfattningen ska då räknas från och med det läsår som eleven påbörjar den gymnasiala lärlingsutbildningen. Varje

---

31 Elever på yrkesprogram ska också ges möjlighet att uppnå grundläggande behörighet till högskoleutbildning som påbörjas på grundnivå. 16 kap. 3 § skollagen.
32 Mer information om de olika yrkesprogrammen, så som dess olika programinriktningar, programfördjupningar och yrkesutgångar, finns på Skolverkets webbplats: www.skolverket.se.
33 Yrkesprogrammens tidigare motsvarighet benämndes yrkesförberedande program.
34 Prop. 2008/09:199, bet. 2009/10:UbU3.
35 Apu var den benämning för lärande på arbetsplats som användes i den tidigare gymnasieförordningen (1992:394), vilken omfattade elever som påbörjade sin gymnasieutbildning före den 1 juli 2011.
36 1 kap. 3 § gymnasieförordningen.
37 Skolverket 2011.

vecka som genomförs på en arbetsplats ska för en elev i gymnasieskolan anses motsvara 23 timmars garanterad undervisningstid.[38] När skolarbetet förläggs till en arbetsplats utanför skolan ska den arbetstid som gäller på arbetsplatsen tillämpas, om inte rektorn beslutar annat. För minderåriga elever som genomgår utbildning på en arbetsplats ska också de föreskrifter som utfärdats av Arbetsmiljöverket om arbetstid för minderåriga gälla.[39]

För en elev som deltar i apl ska det utses en *handledare* på arbetsplatsen. Som handledare får bara den anlitas som har nödvändiga kunskaper och erfarenheter för uppdraget och som även i övrigt bedöms vara lämplig.[40] Skolans huvudman ansvarar för att skaffa platser för det arbetsplatsförlagda lärandet och att detta uppfyller de krav som finns för utbildningen. Rektorn beslutar om hela eller delar av kurser ska förläggas till arbetsplatser och om hur fördelningen över läsåren ska göras.[41]

För lärlingsutbildningen gäller att ett skriftligt avtal (utbildningskontrakt) ska upprättas för varje elev och arbetsplats och undertecknas av eleven, skolhuvudmannen och den juridiska eller fysiska person som tillhandahåller den arbetsplatsförlagda delen av den gymnasiala lärlingsutbildningen. Om eleven är under 18 år och inte har ingått äktenskap, ska även elevens vårdnadshavare underteckna utbildningskontraktet. Skolhuvudmannen ska se till att utbildningskontrakt upprättas. I utbildningskontraktet ska bland annat anges vilka delar av utbildningen som ska genomföras på arbetsplatsen och omfattningen av dessa delar samt vilken lärare på skolenheten och vilken handledare på arbetsplatsen som ska vara kontaktpersoner för den arbetsplatsförlagda delen av utbildningen.[42]

Om apl inte kan erbjudas på ett yrkesprogram i gymnasieskolan, får utbildningen anordnas bara om planerade apl-platser inte kan tillhandahållas på grund av omständigheter som huvudmannen inte kunnat råda över, eller om utbildningen av säkerhetsskäl inte kan förläggas till en arbetsplats utanför skolan. Apl ska i dessa fall bytas ut mot motsvarande utbildning förlagd till skolan. Huvudmannen ska samråda med det lokala programrådet innan huvudmannen fattar ett sådant beslut. Om apl har skolförlagts av ovan nämnda skäl, ska också huvudmannen vidta de åtgärder som behövs för att utbildningen så snart som möjligt ska förläggas till en arbetsplats.[43]

Apl ska kopplas till utbildningens mål och inkluderas i betygsättningen

Yrkeslärarna ska planera för elevernas lärande på arbetsplatserna i förhållande till utbildningens mål. Lärarna ska tillsammans med handledarna lägga upp en plan för vilket lärande som kan ske under apl och hur lärandet ska bedömas och återkopplas. Skolverkets allmänna råd för bedömning och betygsättning i gymnasieskolan[44] behandlar hur lärare bör tillämpa de författningar som styr betygssätt-

38 4 kap. 12 § gymnasieförordningen.
39 3 kap. 3 § gymnasieförordningen.
40 4 kap. 14 § gymnasieförordningen.
41 4 kap. 12 § gymnasieförordningen.
42 16 kap. 11 a § skollagen.
43 4 kap. 13 § gymnasieförordningen.
44 Skolverket 2012.

ningen och hur huvudmän och rektorer bör stödja en likvärdig bedömning och betygsättning. Enligt dessa råd bör lärare vid sin planering av undervisningen bland annat tydliggöra vilka delar av ämnets syfte som undervisningen i det aktuella arbetsområdet ska inriktas mot och utifrån det avgöra hur det centrala innehållet ska kombineras och behandlas så att eleverna ges förutsättningar att utvecklas så långt som möjligt i förhållande till kunskapskraven. Lärarna bör vidare identifiera vilka delar av kunskapskraven som bedömningen ska utgå från i det aktuella arbetsområdet och avgöra hur eleverna ska få visa sina kunskaper. Det är också viktigt att lärarna skapar förutsättningar för att följa och stödja elevernas kunskapsutveckling och fortlöpande ger återkoppling på deras arbete.

De allmänna råden anger också att det är viktigt att det finns rutiner som tydliggör hur informationsutbytet mellan arbetsplatsen och skolan kan ske inför och under apl. Vidare bör berörda rektorer möjliggöra för lärare att ha kontakt med elever och handledare under apl samt se till att det finns rutiner för kunskapsbedömning vid apl. Handledare för apl-elever måste vara väl informerade om vilka mål som eleverna ska arbeta mot och lärarna behöver få relevant information från handledarna för bedömning och betygsättning utifrån kursernas mål och kunskapskrav.

Tidigare studier om apu och apl

Som ovan framgått är det arbetsplatsförlagda lärandet en central del i den gymnasiala yrkesutbildningen. Det är också något som förstärktes i 2011 års reform för gymnasieskolan. I detta avsnitt redogörs kortfattat för tidigare studier om apu och apl i gymnasieskolan. Det innefattar resultat från statens utredningsväsende, Skolverket och Skolinspektionen. Det har företrädesvis handlat om kvalitativa studier med fokus på intervjuer (och ibland enkäter) med olika aktörer inom systemet. Syftet har sällan varit att ge en generell nationell bild av olika förhållanden och inte heller en programvis sådan. Sammantaget finns en bred enighet om att det arbetsplatsförlagda lärandet har vissa utvecklingsområden, som bland annat gäller tillgången på apl-platser, den faktiska omfattningen av apl och kvaliteten i det lärande som sker på arbetsplatserna. Några närmare uppskattningar av storleken på dessa problem på nationell nivå har däremot inte genomförts.

Den gymnasiereform som genomfördes under första delen av 1990-talet innebar bland annat att minst 15 veckor av den kursplanestyrda undervisningen på yrkesprogrammen skulle förläggas till arbetsplatser i form av apu (det vill säga föregångaren till apl). Elevens tid på arbetsplatsen skulle styras av på förhand givna mål som var kopplade till kurser inom respektive program. Denna reform kom att studeras några år efteråt. Skolverket genomförde 1998 en undersökning som fokuserade på den arbetsplatsförlagda utbildningen. Den ingick i Skolverkets projekt Skola-Arbetsliv och byggde på uppgifter från 187 svenska gymnasieskolor. Därefter, under åren 2005–2006, genomförde Yrkesutbildningsdelegationen i samverkan med Myndigheten för skolutveckling (MSU) en undersökning av det lokala samrådet där även apu belystes. Dessa studier visade bland annat på problem med att genomföra apu:n i den omfattning som gymnasiereformen föreskrev. I Skolverkets studie kom man fram till att endast sex av tio av eleverna (63 procent) under sitt tredje år i gymnasieskolan skulle få den apu som de hade rätt till samma år. Man kunde även kon-

statera att det var stor skillnad mellan programmen när det gällde att genomföra apu i den omfattning som var föreskriven. De program som lyckades bäst med detta var dåvarande omvårdnadsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet. Därutöver fann man i de båda studierna problem med handledarutbildningen och huvudmännens uppföljning, utvärdering och återkoppling av apu:n.[45]

En del av kritiken som riktades mot apu 1998 och 2006 återkommer i senare rapporter om apl från bland annat Skolinspektionen, Skolverket och Yrkesprogramsutredningen. I slutbetänkandet från Yrkesprogramsutredningen från 2015 beskrivs det vara svårt att hitta utbildningsrelevanta apl-platser inom vissa program och inriktningar. Några exempel som lyfts fram är inriktningen data- och kommunikation på el- och energiprogrammet och administrativ service inom handels- och administrationsprogrammet.[46] Skolinspektionen konstaterar även i en kvalitetsgranskning från 2011 att endast 72 procent av de cirka fyrtio granskade skolorna klarade av att ge eleverna minst 15 veckors apu.[47] Liknande siffor presenteras i Lärlingskommittéens slutbetänkande från 2010 utifrån en enkätundersökning riktad till 344 skolor med yrkesförberedande program. Rektor har då uppskattat andelen elever som har rätt till 15 veckors apu och som fick det under sin gymnasietid till 68 procent.[48]

När det gäller kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet så visar en rapport från Skolinspektionen 2013 att yrkesutbildningen behöver utvecklas i enlighet med styrdokumenten. Det arbetsplatsförlagda lärandet måste bli ett lärande som ingår i bedömningen av elevernas kunskapsutveckling och utgöra ett underlag för betygsättning i enlighet med betygskriterierna.[49] Skolinspektionen visar också i en kvalitetsgranskning från 2011 att kursplanerna inte används som det är tänkt. Som förklaring anges att det är yrket som gäller, det vill säga att verkligheten på arbetsplatsen är viktigare än kursplanerna.[50] Samma granskning visar att lärare inte ges tillräckliga möjligheter att följa elevens lärande på arbetsplatsen och att betyg sätts på oklara grunder.[51]

Vidare konstaterar Skolinspektionen i rapporten från 2013 att eleverna måste få en utbildning där deras skydd mot att bli utsatta för kränkningar också täcker det arbetsplatsförlagda lärandet. Skolinspektionen har exempelvis funnit att vissa skolor, på grund av oro för att arbetsgivarens intresse för att erbjuda aplplatser ska avta, låter arbetslivets krav och normer går före skolans värdegrund.[52] Även Yrkesprogramsutredningen menar att elever som har gjort ett otraditionellt utbildningsval (utifrån den tydliga könsuppdelning som råder inom yrkesprogrammen) och därmed avviker från arbetsplatsens övriga medarbetare kan vara särskilt utsatta under sitt arbetsplatsförlagda lärande. Därför måste den arbetsplats som tar emot elever på apl ha en beredskap för att ta emot alla elever på ett respektfullt och inkluderande sätt. Utredningen visade också att yrkeslärare anser sig ha god kännedom om skolans värdegrund, men att mindre än en

45 Skolverket 1998, s. 12 och 18 och Yrkesutbildningsdelegationen 2007, s. 8.
46 Yrkesprogramsutredningen 2015, s. 174 och 176 (kapitel om Samverkansmodeller).
47 Skolinspektionen 2011, s. 16.
48 Nationella lärlingskommittén 2010, s. 330.
49 Skolinspektionen 2013, s. 16.
50 Skolinspektionen 2011, s. 7.
51 Skolinspektionen 2011, s. 20.
52 Skolinspektionen 2013, s. 15.

tredjedel (28 procent) alltid eller oftast arbetar med handledarna på arbetsplatserna för att förankra värdegrunden.[53]

Studier om apl visar också att arbetet med att informera och förbereda handledarna inför deras handledaruppdrag behöver förbättras. Handledare har en central roll i det lärande som sker på arbetsplatserna, men deras kännedom om utbildningen och sina uppdrag som handledare varierar. Skolinspektionen konstaterar att det förekommer att handledare önskar mer information och vägledning från skolan om syftet med apl.[54]

Ytterligare en vanlig slutsats är att lärandet på arbetsplatsen och samverkan med arbetslivet sällan ingår i skolornas systematiska kvalitetsarbete. Elevernas och lärarnas erfarenheter kring apl blir därmed inte underlag för några analyser eller utvecklingsåtgärder på skol- och huvudmannanivå. I skolors kvalitetsarbete lyfts inte heller betygsresultaten i yrkesämnena fram och blir därmed sällan föremål för utvecklingsinsatser.[55]

Denna studies inriktning och genomförande

Som framgår av ovanstående sammanställning har tidigare studier på området identifierat flera relevanta problem och utmaningar inom apl-verksamheten. Vad som däremot generellt kännetecknar dessa studier är att de har begränsad generaliserbarhet på nationell nivå och att de innehåller få statistiska uppgifter. Det finns heller inga registeruppgifter om apl i den officiella statistiken att tillgå för sådana framställningar. Utifrån detta har vi bedömt att det är viktigt att försöka skapa en mer generell bild av hur apl-verksamheten genomförs och hur den fungerar.

Syfte

Syftet med denna studie är att ge en så bred, robust och aktuell belysning som möjligt av apl-verksamheten inom yrkesprogrammen på nationell nivå. Studien har i huvudsak ett lärarperspektiv och omfattar frågor som tillgången på ändamålsenliga apl-platser, i vilken omfattning som eleverna får apl, skolornas organisering och genomförande av apl-verksamheten samt yrkeslärares bedömningar av kvaliteten i apl och sina förutsättningar för att bedriva en bra apl-verksamhet. Med denna breda ansats kan studien bidra till ökad kunskap om den så utpekat viktiga del av yrkesutbildningen som apl utgör.

53 Yrkesprogramsutredningen 2015, s. 111.
54 Skolverket 1998, s. 18, Nationella lärlingskommittén 2010, s. 52 och Skolinspektionen 2011, s. 7.
55 Skolverket 1998, s. 18, Skolinspektionen 2011, s. 16, Skolinspektionen 2013, s. 19 och Skolverket 2014b, s. 36.

Frågeställningar

Studien omfattar följande frågor:

1. Hur organiseras och genomförs skolornas apl-verksamhet, med fokus på yrkeslärarnas arbete? (kapitel 2)
2. Hur goda förutsättningar anser sig yrkeslärarna ha för att kunna bedriva en väl fungerande apl-verksamhet? (kapitel 3)
3. Hur ser tillgången ut på ändamålsenliga[56] apl-platser enligt rektorer och yrkeslärare? (kapitel 4)
4. I vilken omfattning får eleverna apl? Av vilka anledningar får vissa elever mindre apl än de har rätt till? (kapitel 5)
5. Hur ser yrkeslärarna på olika kvalitetsaspekter av apl? (kapitel 6)

Genomförande

Det huvudsakliga underlaget i denna studie är tre enkätundersökningar, riktade till skolhuvudmän, rektorer och yrkeslärare. Yrkeslärarenkäten belyser samtliga av studiens frågeställningar. Ett par frågor i denna enkät ställdes också för Yrkesprogramsutredningens räkning om gymnasieskolornas värdegrundsarbete i samband med apl.[57] Enkätundersökningarna bland rektorer och huvudmän genomfördes i samarbete med en annan studie från Skolverkets sida[58] och innehöll därför ett begränsat antal apl-relaterade frågor. Studien har också omfattat intervjuer med i huvudsak nationella apl-utvecklare (se nedan) samt yrkeslärare.

Nationellt skattade enkätresultat

De tre enkätundersökningarna genomfördes våren 2015 och avser skolornas apl-verksamhet under läsåret 2014/15 då inget annat anges. Enkäterna har bland annat utformats utifrån kunskap och iakttagelser från tidigare studier (se ovan), några inledande intervjuer med skolföreträdare (se nedan) samt avstämningar med sakkunniga personer inom Skolverket och Skolinspektionen.[59] Huvudmanna- och rektorsenkäterna genomfördes som totalundersökningar (det vill säga omfattade alla befintliga huvudmän och rektorer med ansvar för yrkesprogram i gymnasieskolan), medan yrkeslärarenkäten genomfördes som en urvalsundersökning, omfattande 3 000 yrkeslärare. Svarsandelarna blev 64 procent på huvudmannaenkäten, 70 procent på rektorsenkäten och 49 procent på yrkeslärarenkäten. En närmare beskrivning av enkätundersökningarna finns i bilaga 2.

56 Med ändamålsenliga avser vi både utbildningsrelevanta och i övrigt lämpliga apl-platser.
57 I Yrkesprogramsutredningen 2015, s. 111–113 konstaterades allvarliga brister på området.
58 Skolverket 2015b.
59 Mötet med Skolinspektionen ägde rum i december 2014 och omfattade bland annat diskussioner om möjliga definitioner av kvalitet i apl.

Nationella skattningar

Samtliga resultat som presenteras från de tre enkätundersökningarna i denna rapport har skattats till att gälla för *populationen* (samtliga) berörda huvudmän, rektorer och yrkeslärare på nationell nivå. Angivna skillnader mellan olika yrkesprogram respektive kommungrupper[61] är signifikant säkerställda.[62]

Genom att tillämpa nationella skattningar reducerar vi risken att måla upp en missvisande bild av den generella apl-verksamheten i Sverige, jämfört med om vi enbart skulle redovisa resultaten för de personer som har besvarat respektive enkätfråga. Förfarandet medför att många synbara skillnader bland enkäternas respondenter – exempelvis mellan lärare på olika yrkesprogram – inte kan säkerställas på den nationella nivån.[62] Av detta skäl redovisar vi enkätresultaten för samtliga yrkesprogram *sammantaget* i rapporten, istället för en programvis redovisning för varje fråga. Därutöver anger vi intressanta skillnader mellan olika program på utvalda ställen. En programvis redovisning av ett urval enkätfrågor presenteras också i bilaga 3.

Vi presenterar inga skillnader rörande apl-verksamheten på offentliga och fristående skolor eftersom vi inte har funnit några större skillnader i enkätresultaten i detta avseende.[63]

Intervjuer

Skolverket genomförde en mindre intervjustudie med skolföreträdare för två yrkesprograminriktningar under våren 2014. Syftet med dessa intervjuer var inte att uppnå generaliserbara resultat om apl-verksamheten, utan att få en så bred kunskapsbild som möjligt inför den fortsatta studien om hur skolornas arbete med att ordna och administrera apl, tillgången till apl-platser och kvaliteten på apl kan variera mellan olika skolor och utbildningar. För att främja en

---

60 Se Begreppsdefinitioner längre fram i detta kapitel.

61 Samtliga signifikanstester i denna rapport har genomförts med 95 procents säkerhetsnivå, vilket innebär att redovisade skillnader med 95 procents säkerhet också är verkliga skillnader. När skillnader redovisas mellan ett antal yrkesprogram som utmärker sig genom relativt positiva resultat (grupp A) och andra program som utmärker sig genom relativt negativa resultat (grupp B) på samma enkätfråga gäller att skillnaderna är signifikanta mellan varje program i den ena gruppen gentemot samtliga program i den andra gruppen. Däremot kan punktskattningarna inom samma grupp vara signifikant åtskilda i vissa fall och i andra inte.

62 När inhämtade uppgifter från en *delmängd* av en population (delmängd på grund av urvalsundersökning och/eller svarsbortfall) skattas för att beskriva egenskaper eller uppfattningar för *hela* populationen finns en viss osäkerhet kring var det sanna värdet befinner sig för den totala populationen. Denna osäkerhet kan variera i storlek av olika skäl, men är generellt mindre ju fler respondenter som har besvarat den specifika frågan. Vi kan exempelvis tänka oss att 55 procent av de svarande yrkeslärarna inom yrkesprogram A och 42 procent på program B har svarat ”ja” på samma enkätfråga. Om enkäten hade gått ut till och besvarats av samtliga yrkeslärare inom dessa program hade vi då kunnat slå fast att en högre andel lärare instämmer i ja-alternativet på program A än på program B på nationell nivå. Skillnaden är även signifikant om vi får en mindre osäkerhet kring de sanna värdena för totalpopulationen om t.ex. 53–57 respektive 41–43 procent, eftersom de så kallade konfidensintervallen då inte överlappar varandra. Vid överlappande konfidensintervall kan det däremot i vissa fall vara fråga om signifikanta skillnader och i andra inte.

63 Begreppet offentliga huvudmän innefattar både kommunala och landstingskommunala huvudmän samt gymnasieförbund, inom vilket flera kommuner samverkar för att tillsammans kunna erbjuda ett mångsidigt utbildningsutbud. Skolor som drivs i offentlig regi betecknas som offentliga skolor. Aktörer som driver fristående skolor benämns enskilda huvudmän.

sådan variation valde vi ut de båda inriktningarna dator- och kommunikation på el- och energiprogrammet och kök- och servering på restaurang- och livsmedelsprogrammet.[64] Därutöver valde vi ut skolor med god geografisk spridning. Inom respektive inriktning genomförde vi en intervju i form av skolbesök och två telefonintervjuer. Yrkeslärare fanns närvarande vid fem av intervjuerna, rektorer vid två intervjuer och vid en intervju närvarade dessutom en utbildningsledare och en företrädare för skolans (kommunala) huvudman. Trots intervjustudiens begränsade storlek inhämtade vi på detta vis iakttagelser från skolor med starkt varierande förutsättningar för sin apl-verksamhet.

De sex orienterande intervjuer som beskrivits ovan följdes upp med mer detaljerade intervjuer på två skolor i december 2014. Vid den ena intervjun närvarade en yrkeslärare och en apl-samordnare (se beskrivning i kapitel 2) på naturbruksprogrammet och vid den andra en yrkeslärare på bygg- och anläggningsprogrammet. Dessa åtta intervjuer har sammantaget utgjort ett viktigt underlag i utformandet av studiens enkätundersökningar. På några ställen i rapporten har de också använts för att kommentera enkätresultaten.

De enkätresultat som presenteras i rapporten kompletteras framför allt med information och bedömningar från **nationella apl-utvecklare**. De nationella apl-utvecklarna är yrkeslärare med uppdrag av Skolverket att stödja skolors systematiska utvecklingsarbete med apl. De har gedigen apl-erfarenhet, har genomfört apl-utvecklarutbildning (se bilaga 1) och fått ytterligare utbildning av Skolverket. Nationella apl-utvecklare har funnits från och med våren 2014 och kan bokas (kostnadsfritt) av rektorer via Skolverket för att stödja skolornas strategiska arbete med apl, med betoning på samverkan mellan skola och arbetsplats. Insatsen kan omfatta stöd till skolan vid utvecklande av rutiner på ett eller flera områden.[65] Insatsen planeras och utförs därefter i form av ett dialogmöte på skolan, med två nationella apl-utvecklare (en ansvarig och en medarbetare) samt rektor, yrkeslärare och eventuellt ytterligare skolpersonal. Insatsen följs senare upp med skolan.

Uppgifterna från nationella apl-utvecklare inhämtades under fem telefonintervjuer med sammanlagt sex av dessa personer under hösten 2015.[66] På grund av de nationella apl-utvecklarnas unika roller, samlade erfarenheter och goda överblick över apl-verksamhetens förutsättningar, genomförande och utmaningar inom olika yrkesprogram lägger vi stor vikt vid deras ord, trots att det rör sig om ett mindre antal intervjuer.

---

64 Till grund för intervjustudiens urval låg en fråga i en enkätundersökning som Skolverket hade riktat mot yrkesprogram inom gymnasieskolan hösten 2013. Frågan löd: ”Beskriv tillgången på apl, och eventuella svårigheter med apl, för den aktuella inriktningen” och besvarades med öppna svar av ansvarig rektor för respektive inriktning. Svaren operationaliserades, varefter kök och servering kunde identifieras som ett tydligt positivt exempel och dator- och kommunikationsteknik som ett tydligt negativt exempel bland de inriktningar som hade tillräckligt höga svarsandelar och elevantal.

65 De områden där nationella apl-utvecklare kan stödja skolorna omfattar systematiskt kvalitetsarbete om apl, kartläggning för kvalitetssäkring av arbetsplatser, bedömning av elevers prestationer i apl, samverkan mellan skola och arbetsplatser, arbete med lokala programråd, etablering eller utveckling av lärlingsutbildning samt etablering eller utveckling av yrkesintroduktionsprogrammet. De nationella apl-utvecklarna utför dock inga praktiska uppgifter, som att kartlägga och ordna apl-platser eller att utforma dokument.

66 Antalet nationella apl-utvecklare växlar något över tid. Under perioden för våra telefonintervjuer rörde det sig om ungefär 15 personer.

Avgränsningar och överväganden

Rapporten har en bred ansats, på så vis att den prioriterar belysning av flera viktiga aspekter på den nationella nivån framför olika fördjupningar och detaljredovisningar. Vi har bedömt detta upplägg som lämpligt med tanke på att det hittills har saknats en sådan kunskapsbas på apl-området. Det finns också praktiska skäl till att vi har avgränsat informationsinhämtningen i en del avseenden, både i form av hänsyn till enkätundersökningarnas respondenter och deras svarsfrekvenser. Konkret innebär detta bland annat att vi belyser apl-verksamheten på programnivå istället för på programinriktningsnivå. Vi gör heller inga fördjupningar i branscher och lokala variationer. Vidare särskiljer vi inte apl inom lärlingsutbildningen respektive inom den i huvudsak skolförlagda utbildningen, då det är apl-verksamheten som sådan och inte yrkesutbildningen som helhet som står i fokus. Apl ska förvisso förekomma i stor utsträckning inom lärlingsutbildningen, men inte skilja sig innehållsligt från apl på den i huvudsak skolförlagda utbildningen.

I Skolverkets uppföljningsuppdrag ingår att bedöma *utvecklingen* i gymnasieskolan. Det är svårt att göra en sådan bedömning för apl inom yrkesprogrammen då det hittills har saknats uppgifter på nationell nivå att jämföra nya resultat gentemot. De resultat som redovisas i denna rapport skulle däremot kunna utgöra en grund för framtida jämförelser.

Begreppsdefinitioner

Vår redovisning av enkätresultat inkluderar vissa skillnader mellan skolor i tre olika **kommungrupper**. Indelningen utgår från Sveriges kommuner och landstings (SKL) kategorisering om tio kommungrupper och utgörs i denna rapport av de tre kommungrupperna *storstäder, större städer* och *övriga kommuner*. De båda grupperna storstäder och större städer inkluderar tillhörande förortskommuner. Kommungruppen övriga kommuner samlar de kommuner som enligt SKL:s kategorisering utgör pendlingskommuner, turism- och besöksnäringskommuner, varuproducerande kommuner, glesbygdskommuner, kommuner i tätbefolkad region och kommuner i glesbefolkad region.

Vår belysning av apl-verksamheten berör bland annat **skolornas systematiska kvalitetsarbete**. Enligt skollagen ska varje huvudman och varje förskole- och skolenhet systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen. Inriktningen på det systematiska kvalitetsarbetet ska vara att de mål som finns för utbildningen i skollagen och i andra föreskrifter (nationella mål) uppfylls. Kvalitetsarbetet på enhetsnivå ska genomföras under medverkan av lärare, förskollärare, övrig personal och elever. Rektorn ansvarar för att kvalitetsarbetet genomförs vid enheten. Det systematiska kvalitetsarbetet ska dokumenteras. Om det vid uppföljning (eller på annat sätt) kommer fram att det finns brister i verksamheten ska huvudmannen se till att nödvändiga åtgärder vidtas.[67] För gymnasieskolor med yrkesprogram bör det systematiska kvalitetsarbetet även innefatta uppföljning, analys och utveckling av apl-verksamheten, då apl är en central del av utbildningen på dessa program.

67 4 kap. 3–7 §§ skollagen.

KAPITEL 2

Skolornas organisering av apl-verksamheten

2. Skolornas organisering av apl-verksamheten

Detta kapitel omfattar frågor rörande gymnasieskolornas organisering och genomförande av apl-verksamheten.

Sammanfattning av kapitlet

Yrkeslärarna har generellt sett centrala roller i gymnasieskolornas apl-verksamhet. Enskilda lärare har ofta ett stort ansvar för att hitta ändamålsenliga apl-platser till sina elever samt för att förbereda och följa upp apl-perioderna med berörda elever och handledare. Lärarna ska också betygsätta kurser där apl har ingått.

Apl-verksamhetens organisering varierar i vissa avseenden mellan olika skolor och program, vilket kan påverka yrkeslärarnas roller. På många skolor – inte minst inom vård- och omsorgsprogrammet – finns exempelvis apl-samordnare som arbetar mer systematiskt med apl och som därmed kan avlasta yrkeslärarna i apl-arbetet. På fordons- och transportprogrammet, VVS- och fastighetsprogrammet, industritekniska programmet och hotell- och turismprogrammet anger sig däremot relativt många lärare i hög utsträckning själva bidra till att hitta apl-platser till sina elever.

Skolornas nytta av lokala programråd kan också variera, delvis beroende på hur de själva har organiserat och styr rådens verksamhet. Enligt skolhuvudmän och rektorer finns en utvecklingspotential i rådens konkreta bidrag till att hitta apl-platser till yrkesprogrammens elever.

Med tanke på den vikt som tillskrivs apl inom yrkesutbildningen bör verksamheten dokumenteras, följas upp, analyseras och utvecklas inom ramen för skolornas systematiska kvalitetsarbete. Vår studie tyder på att detta (fortfarande) är ett utvecklingsområde, bland annat genom att det kan saknas strukturerad dokumentation av apl-verksamheten och gemensamt erfarenhetsutbyte om densamma på skolnivå. Enskilda lärare har mycket kunskap på området som inte alltid sprids vidare till kollegor och skolledningar. Det innebär bland annat att rektorer och huvudmän kan sakna ett tillräckligt underlag för att identifiera brister i och utveckla sin apl-verksamhet.

Stödinsatser på systemnivå

Det är gymnasieskolorna och deras huvudmän som ansvarar för elevernas apl, men för att apl ska fungera väl krävs också viss anpassning och goda insatser av de arbetsplatser och handledare som tar emot eleverna. En förutsättning för en god apl-verksamhet är därför att det råder god samverkan mellan skola och arbetsliv.

Skolverket svarar för flera insatser på systemnivå som syftar till att främja sådan samverkan. I bilaga 1 finns kortfattade beskrivningar av de *nationella programråd* som Skolverket har upprättat för respektive yrkesprogram, *Skolverkets lärlingscentrum*, myndighetens *apl-handledarutbildning* och *apl-utvecklarutbildning* samt för området relevanta *statsbidrag för skolutveckling*. Vi belyser inte dessa insatser i denna rapport, men de kan i varierande utsträckning ha betydelse för skolornas apl-verksamhet. Här kan exempelvis nämnas att yrkeslärare som har genomfört apl-utvecklarutbildningen anger att de har blivit tryggare i

att ställa krav på den egna skolans apl-verksamhet samt att skolledningen har fått bättre kunskap om att verksamheten kräver mycket tid.[68] Behovet av en väl fungerande apl-handledarutbildning framgår också i vår belysning av olika kvalitetsaspekter av apl i kapitel 6.

Variationer i kultur och organisering

Enligt våra intervjuer med nationella apl-utvecklare råder olika kultur och utvecklingsnivå inom apl-verksamheten på olika yrkesprogram, vilket bland annat beror på hur nära programmen samarbetar med olika branschorganisationer och hur stora variationer som ryms inom yrkesområdets arbetsuppgifter. Kulturskillnaderna anges bland annat ta sig uttryck i hur systematiskt verksamheten bedrivs och hur skolorna arbetar med olika dokument och bedömningsmallar.

Skolornas styrning och organisering av apl-verksamheten har givetvis betydelse för dess genomförande och utfall. Vår belysning i detta kapitel inkluderar några frågor om lokala programråd och apl-samordnare.

Lokala programråd

Enligt gymnasieförordningen ska det för varje yrkesprogram finnas ett eller flera lokala programråd för samverkan mellan skola och arbetsliv. Skolhuvudmän som, på grund av att planerade apl-platser inte kan tillhandahållas av omständigheter som huvudmannen inte kunnat råda över, inte kan erbjuda apl inom ett yrkesprogram ska samråda med det lokala programrådet innan huvudmannen fattar beslut om att byta ut apl mot motsvarande skolförlagd utbildning.[69] Hur de lokala programrådens arbete ska organiseras och vilka uppgifter som programråden ska ha regleras inte närmare i lag och förordning, men råden kan bland annat hjälpa skolhuvudmän och skolor med att planera och organisera sin apl-verksamhet, ordna apl-platser och ta fram utvärderingsprinciper för apl till skolornas systematiska kvalitetsarbete (se begreppsdefinitioner i kapitel 1).

I likhet med de nationella programråden (som beskrivs i bilaga 1) är det centralt att det finns representanter för arbetslivet i dessa råd, fast i detta fall med mer lokal förankring. Som framgår längre fram i detta kapitel har inte lokala programråd upprättats för varje yrkesprogram och skola, men enligt våra enkätuppgifter arbetar en majoritet av alla yrkeslärare på skolor där så är fallet.

Apl-samordnare

På gymnasieskolorna kan det också finnas apl-samordnare (som ibland även är verksamma som yrkeslärare)[70]. Apl-samordnarnas roller och uppgifter kan variera något mellan olika skolor, men de kan arbeta mer övergripande och sammanhängande med apl-frågor inom ett eller flera yrkesprogram. Arbetsuppgifterna kan bland annat bestå av omfattande kontakter med företag och branschorganisationer för att hitta apl-platser till skolans elever. Apl-samordnare kan exempelvis också arbeta med att matcha skolans elever mot dessa platser för att

68 Uppföljnings- och utbildningsdag för yrkeslärare som har genomfört Skolverkets apl-utvecklarutbildning, oktober 2015.
69 1 kap. 8 § och 4 kap. 13 § gymnasieförordningen.
70 Så framgår bland annat av vår enkätundersökning bland yrkeslärare.

uppnå bästa möjliga utfall för samtliga parter, följa upp påbörjade apl-perioder samt ansvara för att förbereda och genomföra handledarutbildning. Flera av de arbetsuppgifter som kan utföras av apl-samordnare åligger annars ofta enskilda yrkeslärare.

Yrkeslärarna är centrala i apl-verksamheten

Mycket av skolornas apl-verksamhet utförs i praktiken av yrkeslärarna. Lärarnas uppgifter omfattar många gånger att hitta lämpliga apl-platser till programmets elever, att förbereda arbetsplatser och elever inför stundande apl-perioder, att följa upp pågående apl-perioder med både elever och handledare samt att sätta betyg för elever i kurser där apl har ingått.

Lärarna har viktiga roller i att hitta apl-platser

Formellt sett är det huvudmannens ansvar att skaffa apl-platser som uppfyller utbildningens krav.[71] I praktiken är detta arbete i stor utsträckning delegerat till yrkeslärarna. Enligt våra enkätresultat anger 65 procent av yrkeslärarna att de i hög utsträckning själva bidrar till att hitta apl-platser till sina elever, och ytterligare 28 procent att de bidrar till viss del. Endast 6 procent av lärarna anger att de inte alls bidrar till att hitta apl-platser.[72] Det är ännu färre lärare (under 3 procent) som anger att varken de själva eller andra lärare bidrar i någon som helst utsträckning till att hitta apl-platser. Bland de lärare som själva bidrar i viss utsträckning anger 20 procent att andra yrkeslärare gör detta i högre utsträckning och 67 procent att även lärarkollegorna gör det i viss utsträckning. Bland de lärare som inte alls bidrar till att hitta apl-platser anger 34 procent att andra yrkeslärare gör detta i hög utsträckning och 27 procent att de gör det i viss utsträckning.

Sammantaget är det tydligt att yrkeslärarna står för en stor del av arbetet med att hitta apl-platser till yrkesprogrammens elever.

Apl-samordnare, programråd och elever bidrar i varierad utsträckning

Yrkeslärarna kan ha visst stöd i arbetet med att hitta apl-platser till sina elever. Av enkätundersökningen bland lärare framgår att ungefär 65 procent av alla yrkeslärare arbetar på skolor där det finns någon form av apl-samordnare. På de skolor där det finns apl-samordnare bedömer 53 procent av lärarna att dessa i hög utsträckning bidrar till att hitta apl-platser till programmets elever och 18 procent att de gör så i viss utsträckning.[73]

Omkring 80 procent av alla yrkeslärare tycks också arbeta på skolor vid vilka det finns lokala programråd. Enligt lärarnas bedömningar bidrar de lokala programråden i begränsad utsträckning till att hitta apl-platser. På skolor med tillgång till lokala programråd bedömer 4 procent av lärarna att de bidrar i

71 4 kap. 12 § gymnasieförordningen.

72 Det är möjligt att resultaten för yrkeslärarnas bidrag till att hitta apl-platser är något överskattade för Sveriges yrkeslärare totalt sett eftersom enkätundersökningen riktades till så berörda lärare som möjligt på området (se bilaga 2). Det råder dock inga tvivel om att lärarna generellt sett har en stor roll i att hitta apl-platser till yrkesprogrammens elever.

73 Därutöver anger 26 procent av lärarna att apl-samordnarna inte alls bidrar till att hitta apl-platser till eleverna på det egna programmet och 3 procent att de inte vet.

hög utsträckning och 30 procent att de gör så till viss del.[74] Detta kan jämföras med enkätuppgifter från skolhuvudmän. Enligt 26 procent av dessa har lokala programråd varit behjälpliga med att hitta/ordna apl-platser inom alla yrkesprogramsinriktningar och enligt 46 procent av huvudmännen har råden bidragit till detta inom vissa programinriktningar.[75]

23 procent av yrkeslärarna anger också att yrkesprogrammens elever i hög utsträckning själva bidrar till att hitta sina apl-platser, och ytterligare 61 procent anger att så sker i viss utsträckning.[76] Enligt lärarna bidrar däremot generellt sett inte skolhuvudmän och rektorer till att hitta apl-platser: endast 6 procent av lärarna bedömer att huvudmannen bidrar i *någon* utsträckning i detta arbete, och 12 procent att rektor gör det.[77]

Programvisa skillnader

Uppemot åtta av tio yrkeslärare på fordons- och transportprogrammet, VVS- och fastighetsprogrammet, industritekniska programmet och hotell- och turismprogrammet anger att de i hög utsträckning själva bidrar till att hitta apl-platser till sina elever, vilket är höga andelar jämfört med lärarna på övriga yrkesprogram. Lärarna på vård- och omsorgsprogrammet tycks tvärtom generellt sett ha mer begränsade roller i att hitta apl-platser än andra yrkeslärare.[78] Vård- och omsorgsprogrammet utmärker sig istället av att apl-samordnare i mycket hög utsträckning både finns på lärarnas skolor och bidrar till att hitta apl-platser.[79]

Tre program sticker också ut genom att deras elever tycks ha en mer aktiv roll i att hitta apl-platser än elever på andra program: restaurang- och livsmedelsprogrammet, hantverksprogrammet och handels- och administrationsprogrammet.[80]

Lärarnas uppgifter omfattar även förberedelser, bedömningar och uppföljning

Utöver att eleverna på yrkesprogrammen ska få apl i tillräcklig omfattning ska den vara av god kvalitet. Skolorna – i praktiken ofta yrkeslärare – ska därför också bedöma olika arbetsplatsers lämplighet inför apl, och bör om så skulle vara motiverat avstyra apl på mindre lämpliga arbetsplatser. Lärarnas bedömningar bör i detta avseende bland annat omfatta arbetsmiljöperspektiv, om arbetsplatsen har sådana egenskaper att eleven kan utvecklas i linje med utbildningens mål och om handledaren på arbetsplatsen framstår som lämplig.

---

74 Därutöver anger 59 procent av lärarna att de lokala programråden inte alls bidrar till att hitta apl-platser till eleverna på det egna programmet och 7 procent att de inte vet.

75 Huvudmännens övriga svarsfördelning på denna fråga är 17 procent på svarsalternativet nej, detta är ett utvecklingsområde, 8 procent på nej, men vi ser inte heller behov av det och 2 procent på vet inte.

76 Därutöver anger 15 procent av lärarna att eleverna inte alls bidrar till att hitta sina apl-platser och 1 procent att de inte vet.

77 Våra skattningar på nationell nivå ger att 2 procent av lärarna anser att huvudmannen bidrar i hög utsträckning och 4 procent till viss del, medan 90 procent bedömer att huvudmannen inte bidrar alls och resterande 5 procent inte kan bedöma frågan. 2 procent av lärarna bedömer att rektorn bidrar i hög utsträckning och 10 procent till viss del, medan 84 procent bedömer att rektorn inte bidrar alls och resterande 4 procent inte kan bedöma frågan.

78 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 2.1.

79 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 2.2.

80 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 2.3.

Därutöver har lärarna en viktig roll i att informera elever och handledare inför apl om vad verksamheten innebär och syftar till, så att alla parter är så väl förberedda som möjligt när apl-perioderna drar igång.

Lärarna behöver också följa upp pågående apl-perioder genom platsbesök och andra kontakter med elever och handledare för att se hur det fungerar och för att följa elevernas kunskapsutveckling, bland annat för att kunna sätta väl grundade betyg för kurser som helt eller delvis har genomförts som apl. Enligt våra enkätuppgifter följer 91 procent av lärarna upp elevers pågående apl-perioder. 19 procent följer upp apl-perioder både utifrån egna rutiner och rutiner som finns upprättade på skolan eller det egna programmet, medan 35 procent gör det helt enligt upprättade rutiner och 36 procent helt enligt sina egna rutiner. Därutöver anger 7 procent att detta görs av annan personal på skolan, medan 2 procent framför att sådan uppföljning inte alls förekommer.[81] Att följa elevernas prestationer och kunskapsutveckling under apl är givetvis en viktig grund för att kunna främja kvaliteten både i apl-verksamheten i sig och på yrkesutbildningen som helhet. Det är även av vikt för att lärarna ska kunna sätta så korrekta betyg som möjligt på de kurser som har innefattat apl.

Skolverket betraktar skolornas bedömningar och förberedande arbete inför apl samt deras uppföljning under pågående apl som centrala arbetsmoment för att kunna främja kvaliteten i apl. Av detta skäl har vi bett lärarna att bedöma sina förutsättningar för att genomföra sådana arbetsmoment, vilket redovisas i nästa kapitel. Vi har också bett lärarna bedöma olika kvalitetsaspekter av apl, vilket behandlas i kapitel 6.

Lokala programråd har betydelse – men behovet är större

Det framkommer i våra intervjuer med nationella apl-utvecklare att de lokala programrådens arbetsuppgifter och konkreta bidrag till skolornas apl-verksamhet i hög grad varierar. Där det finns lokala programråd som diskuterar tillgång på apl-platser, utbildningens innehåll, handledarnas kompetens och elevernas uppfattning om arbetsplatserna så utvecklar det skolans apl-arbete, enligt apl-utvecklarna. Med andra ord framstår skolornas organisering och styrning av lokala programråd vara av betydelse för rådens faktiska nytta. Detta kräver i sin tur att huvudmän och rektorer har god insyn i hur olika delar av apl-arbetet fungerar och vilka frågor som skolorna skulle behöva lyfta med berörda branscher. Att så långt ifrån alltid tycks vara fallet framgår längre fram i detta kapitel.

Nedan presenterar vi iakttagelser om de lokala programråden utifrån våra olika enkätundersökningar.

De flesta yrkeslärare arbetar på skolor med lokala programråd

Enligt yrkeslärarenkäten arbetar 75 procent av alla yrkeslärare på gymnasieskolor där det finns ett lokalt programråd med representanter för skola och arbetsliv specifikt knutet till lärarens program. Därutöver arbetar ytterligare 6 procent av lärarna på skolor med gemensamma programråd för flera yrkesprogram. Omkring 14 procent av lärarna tycks däremot arbeta på skolor där det saknas lokala programråd, åtminstone för det egna programmet.[82]

81 Därutöver anger 1 procent att de inte vet om detta görs av någon annan på skolan.
82 Därutöver anger 4 procent av lärarna att de inte vet hur det ligger till i denna fråga.

Enkäten visar att så gott som alla lärare på bygg- och anläggningsprogrammet samt en relativt hög andel lärare på vård- och omsorgsprogrammet har ett lokalt programråd knutet till sitt specifika program.[83] På hantverksprogrammet och handels- och administrationsprogrammet är andelen istället relativt låg[84], men det bör framhållas att majoriteten lärare inom samtliga yrkesprogram tycks ha lokala programråd knutna till programmet. Förekomsten av lokala programråd är något lägre bland lärare på skolor i kommungruppen storstäder jämfört med kategorierna större städer och övriga kommuner.[85]

Programråden har faktisk betydelse för skolornas verksamhet …

Enligt huvudmannaenkäten har lokala programråd bidragit till att följa upp och utvärdera apl-verksamheten hos 66 procent av huvudmännen. Enbart 29 procent av huvudmännen anger dock att så är fallet för sina samtliga programinriktningar. 24 procent av huvudmännen ser det som ett utvecklingsområde att få lokala programråd att bidra i sådan uppföljning och utvärdering, medan 6 procent inte ser ett sådant behov.[86]

I enkätundersökningen bland yrkeslärare framgår att de lokala programråden har praktisk betydelse för apl-verksamheten. 63 procent av yrkeslärarna på program där det finns ett lokalt programråd anger att rådet under de tre senaste åren har framfört synpunkter med syfte att förbättra apl-verksamheten på programmet och att verksamheten också har anpassats efter dessa synpunkter. För ytterligare 12 procent av lärarna har programråden framfört sådana synpunkter utan att verksamheten har ändrats. De lärare som anger att inga synpunkter har framförts bedömer i något större utsträckning att verksamheten inte heller har haft behov av anpassningar (10 procent) än att den faktiskt har haft ett sådant behov (6 procent). Ungefär 9 procent av lärarna känner inte till om programråden har framfört synpunkter i syfte att främja apl-verksamheten.

… men stödet kan bli bättre

Som tidigare nämnts kan de lokala programråden bland annat bidra till att hitta apl-platser till yrkesprogrammens elever. Omkring var fjärde huvudman anger dock att så inte alls är fallet, varav merparten (totalt 17 procent) ser detta som ett utvecklingsområde.

Att det finns önskemål om mer stöd och aktivitet från lokala programråd i arbetet med att skaffa ändamålsenliga apl-platser till yrkesprogrammens elever framgår ännu tydligare av vår enkätundersökning bland rektorer, där 15 procent ser ett stort behov och 41 procent ett visst behov av detta. Enligt 37 procent av rektorerna fungerar detta redan tillfredsställande, medan en mycket begränsad andel (2 procent) inte anser att programråden kan bidra i detta arbete.[87] En relativt stor andel rektorer på el- och energiprogrammet och VVS- och fastig-

83 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 2.4.
84 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 2.5.
85 Våra skattningar på nationell nivå ger att 67 procent (61–73) av lärarna i storstäder respektive 76 procent (72–80) i större städer och 79 procent (76–82) i övriga kommuner har ett lokalt programråd knutet till sitt specifika program. Punkskattningarna för större städer och övriga kommuner är inte signifikant åtskilda.
86 Därutöver har 3 procent av huvudmännen svårt att bedöma frågan.
87 Därutöver anger 5 procent av rektorerna att de inte kan svara på denna fråga.

hetsprogrammet ser ett stort behov av utökade insatser med att ordna ändamålsenliga apl-platser från de lokala programrådens sida, medan en betydligt lägre andel ser motsvarande behov inom handels- och administrationsprogrammet, naturbruksprogrammet och restaurang- och livsmedelsprogrammet.[88] Att stödbehovet uppges vara som störst på el- och energiprogrammet och VVS- och fastighetsprogrammet hänger sannolikt samman med att dessa program också anges ha en relativt låg tillgång på ändamålsenliga apl-platser (se nästa kapitel).

Bristande styrning och dokumentation av apl-arbetet

Varje huvudman och skolenhet ska systematiskt och kontinuerligt planera, följa upp och utveckla utbildningen inom ramen för sitt systematiska kvalitetsarbete (se begreppsdefinitioner i kapitel 1). Tidigare studier från Skolinspektionen visar emellertid att den dåvarande arbetsplatsförlagda utbildningen (apu) och skolornas samverkan med arbetslivet sällan har inkluderats i skolornas systematiska kvalitetsarbete.[89] I våra intervjuer med nationella apl-utvecklare framkommer också att det fortfarande finns brister på detta område. Det visar sig bland annat genom att rektorer har bristande insyn i hur skolans apl-arbete bedrivs och vilka utmaningar som arbetet rymmer. Det visar sig också genom att analyser av apl-verksamhetens resultat sällan ligger till grund för vilka frågor som tas upp på lokala programrådsmöten.

Enligt de nationella apl-utvecklarna är en möjlig förklaring till att apl inte i tillräckligt hög utsträckning inkluderas i det systematiska kvalitetsarbetet att det på vissa skolor saknas gemensamma rutiner för att dokumentera hur apl-arbetet bedrivs och ska bedrivas över året. Detta omfattar alltifrån kartläggning av arbetsplatser och förberedelser av elever och handledare inför apl-perioder till uppföljning och utvärdering av desamma. Även i våra intervjuer med skolpersonal har det framkommit att uppföljningen av apl-perioder kan vara mindre omfattande och strukturerad.[90] Därigenom saknar skolorna systematiskt framtagen information om verksamheten som skulle kunna användas i ett kvalitetsarbete. Det är rektor som är ansvarig för att ta fram en struktur för dokumentationen och att implementera den bland skolans lärare. I detta sammanhang lyfter de nationella apl-utvecklarna också utmaningen med frekventa rektorsbyten på vissa skolor och den bristande kontinuitet i verksamheten som det medför.

De nationella apl-utvecklarna bekräftar också att yrkeslärarna har ett stort ansvar för apl-verksamheten och att de arbetar relativt ensamt med dessa uppgifter. En av intervjupersonerna uttrycker det på följande vis:

> ”På nästan alla skolor så går det fantastiska yrkeslärare som brinner för sitt uppdrag. Men alla går omkring med informationen inne i sin egen skalle och kör sitt eget race. Det finns inte nedpräntat någonstans, man kan inte hitta det, det finns liksom ingen transparens alls. Utan varje huvud gör som det huvudet vill. Och man lär inte av varandra…” [91]

88 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 2.6.
89 Skolinspektionen 2011, s. 23.
90 Intervju med yrkeslärare och apl-samordnare, december 2014.
91 Telefonintervju med nationell apl-utvecklare, oktober 2015.

KAPITEL 3

Yrkeslärarnas förutsättningar för apl-arbetet

3. Yrkeslärarnas förutsättningar för apl-arbetet

Yrkeslärarna har generellt sett ett stort ansvar för flera av de arbetsmoment som ingår i apl-verksamheten (se föregående kapitel). I detta kapitel tittar vi närmare på hur de bedömer sina faktiska förutsättningar för att genomföra detta arbete.

Sammanfattning av kapitlet

Yrkeslärarnas egna kunskaper och erfarenheter spelar stor roll i apl-arbetet. Lärarna framhåller vikten av att ha ett personligt kontaktnät i branschen för att hitta apl-platser till sina elever och anger tidsbrist som det mest utbredda hindret i detta arbete. Nästan var tredje lärare anser också att det råder brist på lämpliga handledare. Vidare anser var fjärde lärare att för mycket ansvar för att hitta apl-platser ligger på läraren själv, och en liknande andel ser svårigheter med att hitta apl-platser som ligger i linje med utbildningens mål.

Tidsbrist framhålls även vara den klart största orsaken till bristande förutsättningar i apl-arbetet som helhet, det vill säga för de sammantagna arbetsmoment som lärarna utför inför, under och efter elevernas apl-perioder. Drygt hälften av alla yrkeslärare anser att de skulle behöva mer tid till apl-arbetet. Yrkeslärarna efterfrågar också i viss utsträckning mer stöd från sina rektorer samt riktlinjer och praxis för arbetet.

Bland apl-verksamhetens olika arbetsmoment anger sig lärarna ha relativt dåliga förutsättningar för att ha kontakter med och bedöma lämpligheten hos elevernas handledare. Särskilt svårt tycks det vara att utvärdera avslutade apl-perioder med handledarna, där nästan hälften av alla lärare ser mindre goda förutsättningar. Det framkommer också att skolornas uppföljning av apl-perioder på flera håll behöver bli bättre för att möjliggöra en mer välgrundad och likvärdig betygsättning inom yrkesprogrammen.

Lärare på barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet och industritekniska programmet framstår ha relativt goda förutsättningar för att säkerställa ett innehåll i apl som ligger i linje med utbildningens mål. Två yrkesprogram utmärker sig istället negativt i flera undersökta bemärkelser. På VVS- och fastighetsprogrammet framhåller bland annat relativt många lärare att arbetsgivarna har begränsat intresse av att ta emot apl-elever och att de själva har bristande förutsättningar för att förbereda handledarna inför apl. Ett särskilt begränsat arbetsgivarintresse framhålls också råda på el- och energiprogrammet. På detta program anger också relativt många lärare att de har mindre goda förutsättningar för att säkerställa innehållet i apl och att erhålla ett tillräckligt bedömningsunderlag från apl-perioderna till sin betygsättning.

Att hitta apl-platser kräver tid och kontakter

Yrkeslärarnas förutsättningar för att bedriva en väl fungerande apl-verksamhet beror på många olika faktorer. En grundläggande faktor är givetvis lärarnas roller och arbetsuppgifter inom apl-verksamheten på respektive skola. Av central betydelse är också egenskaper hos de branscher och arbetsplatser som hör samman med de yrkesprogram som lärarna arbetar inom, så som arbetsplatsernas storlek och verksamhet, inställning till apl och möjligheter att ta emot

apl-elever. Förutsättningarna varierar också med i vilken utsträckning lärarna får arbeta ensamt med apl-verksamheten, respektive får stöd från sina skolhuvudmän, rektorer, lärarkollegor, lokala programråd och eventuella apl-samordnare på skolorna (se föregående kapitel).

Nedan studeras ytterligare faktorer som kan påverka lärarnas förutsättningar för att hitta apl-platser. Därefter presenterar vi lärarnas samlade bedömningar av sina förutsättningar för att utföra olika arbetsmoment inom apl-verksamheten.

Lärarnas kontaktnät har stor betydelse

Vi ställde i vår enkätundersökning bland yrkeslärare två frågor om vad som fungerar särskilt bra respektive mindre bra i deras arbete med att hitta apl-platser till sina elever. Nedan presenteras lärarnas svar på den första frågan.

Diagram 2. Yrkeslärarnas svar på frågan ”Vad fungerar *särskilt bra* i ditt arbete med att *hitta* apl-platser till dina elever?” Nationella skattningar utifrån Skolverkets enkätundersökning. Samtliga yrkesprogram.

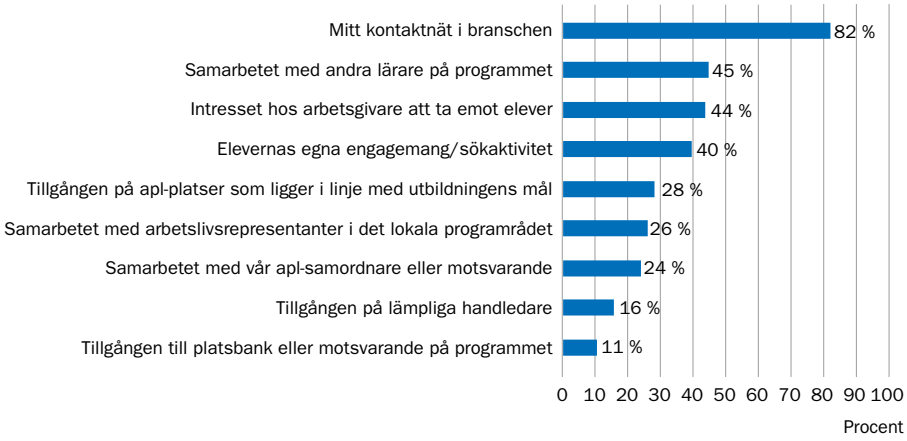

Kommentar: Enkätfrågan var av flervalskaraktär. Utöver de svarsalternativ som redovisas i diagrammet angav 4 procent av yrkeslärarna svarsalternativet ”Annat” och 1 procent ”Vet inte/inte aktuellt” på nationell nivå.

Den klart största andelen av lärarna (82 procent) anger att deras kontaktnät i branschen fungerar särskilt bra i arbetet med att hitta apl-platser. Att yrkeslärarna har tillgång till ett bra kontaktnät inom yrkesområdet bekräftas också i intervjuer med nationella apl-utvecklare. Samtidigt påpekar de nationella apl-utvecklarna att kontakterna sällan delas mellan yrkeslärare på samma skola utan istället är personligt knutna till enskilda lärare. När en lärare avslutar sin anställning finns det därför en risk för att kontaktnätet går programmet och skolan förlorat (vilket vi också påpekat i föregående kapitel).

Vidare bedömer nästan hälften av lärarna att samarbetet med andra lärare på programmet och arbetsgivares intresse att ta emot elever fungerar särskilt bra (45 respektive 44 procent). 40 procent av lärarna anser att så även gäller för elevernas engagemang och sökaktivitet. 26 procent av lärarna framhåller också samarbetet med arbetslivsrepresentanter i det lokala programrådet och 24 procent med skolans apl-samordnare.

Tidsbrist, konkurrens och begränsat intresse från arbetslivet försvårar arbetet

I diagrammet nedan presenteras resultaten på enkätfrågan om vad lärarna anser fungerar mindre bra i deras arbete med att hitta apl-platser.

Diagram 3. Yrkeslärarnas svar på frågan ”Vad fungerar *mindre bra* i ditt arbete med att *hitta* apl-platser till dina elever?” Nationella skattningar utifrån Skolverkets enkätundersökning. Samtliga yrkesprogram.

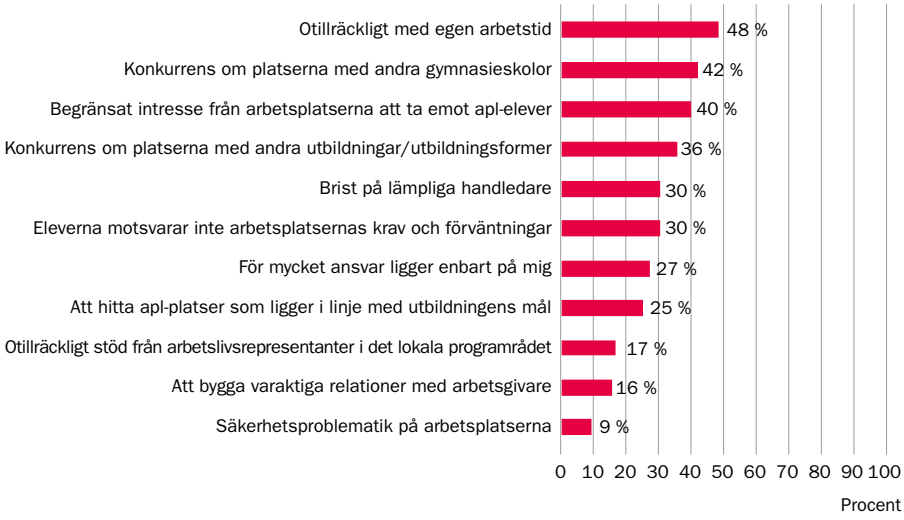

Kommentar: Enkätfrågan var av flervalskaraktär. Utöver de svarsalternativ som redovisas i diagrammet angav 7 procent av yrkeslärarna svarsalternativet ”Annat” och 8 procent ”Vet inte/inte aktuellt” på nationell nivå.

48 procent av yrkeslärarna anger otillräckligt med arbetstid som orsak till att arbetet med att hitta apl-platser kan fungera mindre bra. 27 procent av lärarna anger också att för mycket ansvar ligger på dem själva. Relativt många lärare bedömer också att arbetet försvåras av konkurrens om potentiella apl-platser med andra gymnasieskolor (42 procent) respektive andra utbildningar eller utbildningsformer (36 procent). Vidare ser 40 procent av lärarna ett begränsat intresse från arbetsplatsernas sida att ta emot elever.

Det kan vara en utmaning för skolorna att ordna apl på ändamålsenliga arbetsplatser och med lämpliga handledare. Enligt 30 procent av yrkeslärarna försvåras arbetet med att hitta apl-platser av brist på lämpliga handledare, medan 25 procent anger svårigheter med att hitta apl-platser som ligger i linje med utbildningens mål. Vidare framför 16 procent av lärarna att de har problem med att bygga varaktiga relationer med arbetsgivare och 9 procent att de brottas med säkerhetsproblematik på arbetsplatserna.

En skillnad på kommungruppsnivå är att lärare i storstäder och större städer i högre utsträckning än sina lärarkollegor i övriga kommuner ser svårigheter i form av konkurrens med andra gymnasieskolor.[92]

92 Våra skattningar på nationell nivå (flervalsfråga) ger att 52 procent (45–59) av lärarna i storstäder och 47 procent (43–51) i större städer anger svarsalternativet konkurrens med andra gymnasieskolor, jämfört med 32 procent (28–36) i övriga kommuner.

Det finns också programvisa skillnader i lärarnas bedömningar av svårigheter för att hitta apl-platser. VVS- och fastighetsprogrammet sticker ut med en relativt hög andel lärare som anser att flera aspekter fungerar mindre bra. I synnerhet gäller detta att arbetsgivare har begränsat intresse för apl-elever.[93] Ett begränsat arbetsgivarintresse utmärker också hantverksprogrammet och el- och energiprogrammet.[94] Tidsbrist anges i relativt stor utsträckning försvåra arbetet med att hitta apl-platser på hotell- och turismprogrammet, barn- och fritidsprogrammet samt handels- och administrationsprogrammet.[95]

Yrkeslärarnas förutsättningar för apl-arbetet

I vår enkätundersökning bad vi yrkeslärarna att bedöma sina förutsättningar för att utföra ett antal specifika arbetsuppgifter inför, under och efter elevernas apl-perioder. Vi bad även lärarna ange orsaker till att deras förutsättningar kan vara mindre goda. Resultaten på den förstnämnda frågan presenteras i diagram 4 på nästa sida.

93 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.1.
94 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.2.
95 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.3.

Diagram 4. Yrkeslärarnas bedömningar på frågan ”Hur ser du på dina *förutsättningar* att utföra följande arbetsuppgifter inom apl-verksamheten?” Nationella skattningar utifrån Skolverkets enkätundersökning. Samtliga yrkesprogram.

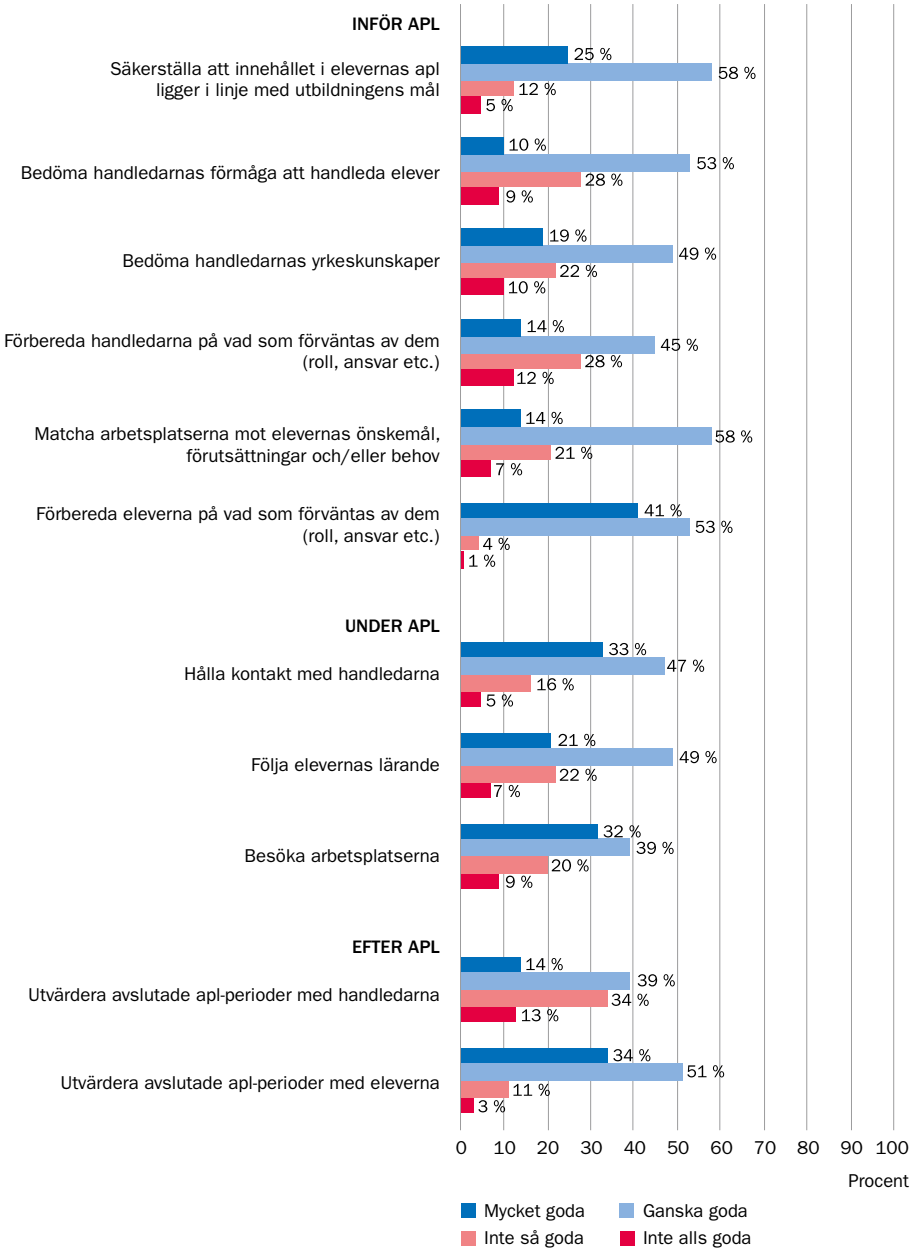

Kommentar: I enkäten fanns också svarsalternativen ”Ingår inte i mina arbetsuppgifter” och ”Vet inte” på denna fråga. Dessa svarsalternativ angavs av relativt få lärare för varje arbetsmoment (radalternativ) och har exkluderats i denna redovisning.

Enligt diagram 4 anser fler lärare att de har ganska eller mycket goda förutsättningar än att de har mindre goda (inte så goda eller inte alls goda) förutsättningar att genomföra varje enskilt arbetsmoment i enkätfrågan. Förutsättningarna bedöms dock variera något mellan de olika arbetsmomenten inom apl-verksamheten. De bedöms vara som bäst när det gäller att förbereda eleverna

på vad som förväntas av dem under apl (där totalt 94 procent av lärarna anger sig ha ganska eller mycket goda förutsättningar).

Samtliga fyra arbetsmoment där lärarna anger sämst förutsättningar rör deras bedömningar av och kontakter med apl-platsernas handledare. Allra sämst förutsättning tycks gälla för lärarnas möjligheter att utvärdera avslutade apl-perioder med handledarna (där totalt 47 procent anger mindre goda förutsättningar). Därefter följer arbetsmomentet att förbereda handledarna på vad som förväntas av dem (totalt 40 procent som anger mindre goda förutsättningar) samt att bedöma deras handledarförmåga (37 procent) och yrkeskunskaper (32 procent). Lärarnas förutsättningar att hålla kontakt med apl-handledare under pågående apl-perioder är dock lite bättre (totalt 80 procent anser förutsättningarna vara ganska eller mycket goda för detta). 29 procent av lärarna anger sig ha mindre goda förutsättningar till arbetsplatsbesök respektive att följa elevernas lärande under apl.

Förutsättningarna varierar mellan programmen

Barn- och fritidsprogrammet, vård- och omsorgsprogrammet och industritekniska programmet har en relativt hög andel lärare som anser sig ha mycket goda förutsättningar för att säkerställa att innehållet i apl ligger i linje med utbildningens mål. En relativt hög andel lärare på el- och energiprogrammet ser tvärtom mindre goda förutsättningar till detta.[96] Vidare utmärker sig VVS- och fastighetsprogrammet kraftigt negativt avseende lärarnas förutsättningar att förbereda handledarna inför apl, genom att påtagligt fler lärare på programmet ser mindre goda än goda förutsättningar till detta.[97] En mer utförlig programvis redovisning av yrkeslärarnas bedömningar i dessa frågor finns i bilaga 3.

Tidsbrist försvårar apl-arbetet

Andelen yrkeslärare som anser sig ha mindre goda (inte så goda eller inte alls goda) förutsättningar för att utföra ett eller flera av de listade arbetsmomenten i diagram 4 ovan uppgår sammantaget till 68 procent. Precis som i fallet med att hitta apl-platser menar dessa lärare att tidsbrist är den klart största orsaken till bristande förutsättningar i apl-arbetet som helhet. Svarsalternativet anges av 80 procent av de lärare som har angett bristande förutsättningar, vilket motsvarar 54 procent av samtliga yrkeslärare.

Vilka arbetsmoment inom apl-arbetet som lärarna upplever som mest tidspressade kan sannolikt variera, men utöver letandet efter och förberedandet av apl-platser kan inte minst uppföljningen av elevernas lärande under apl-perioderna kräva påtagliga arbetsinsatser (i form av kontakter, arbetsplatsbesök och bedömningar). Vid en sammankomst för yrkeslärare som har genomfört Skolverkets apl-utvecklarutbildning framfördes dock erfarenheter av rektorer som kraftigt underskattar lärarnas arbetsinsatser under i synnerhet pågående apl-perioder.[98]

---

96 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.4.
97 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.5.
98 Uppföljnings- och utbildningsdag för yrkeslärare som har genomfört Skolverkets apl-utvecklarutbildning, oktober 2015.

Efter tidsbrist är de vanligast angivna skälen till bristande förutsättningar för apl-arbetet att läraren bedömer sig ha för mycket ansvar på egen hand (34 procent av de lärare som har angett bristande förutsättningar) samt svårigheter att nå/kommunicera med arbetsplatserna (32 procent). 23 procent av lärarna med bristande förutsättningar anser sig vidare ha otillräckligt stöd från rektor och 19 procent anger sig sakna riktlinjer och praxis för arbetet. 13 procent av de berörda lärarna bedömer stödet från andra lärare och/eller apl-samordnare som otillräckligt, medan enbart 6 procent anser att bristande förutsättningar kan förklaras av egen begränsad erfarenhet av apl-arbete.

På fordons- och transportprogrammet anger hela 90 procent av de lärare som upplever bristande förutsättningar att dessa beror på tidsbrist i apl-arbetet. På bygg- och anläggningsprogrammet förklaras bristande förutsättningar i relativt låg utsträckning med tidsbrist, men även på detta program rör det sig om 65 procent av berörda lärare.[99] Noterbart är också att en relativt hög andel lärare på VVS- och fastighetsprogrammet anser sig sakna tillräckligt stöd från rektor.[100]

Lärare i kommungruppen storstäder anger sig i något större utsträckning ha svårt att komma i kontakt med olika arbetsplatser än lärare i övriga kommuner.[101]

Lärarnas uppföljning av elevernas lärande

Som nämnts i föregående kapitel följer de allra flesta yrkeslärare (91 procent) upp elevers pågående apl-perioder. Enligt lärarnas enkätsvar omfattar uppföljningen främst möten med berörda elever (gäller för 86 procent av de lärare som följer upp apl) och handledare (84 procent) under arbetsplatsbesök. 59 procent av lärarna genomför så kallade trepartssamtal med elev och handledare på samma gång. Ungefär lika vanligt är att uppföljningen inkluderar telefon- eller mejlkontakt med handledarna (60 procent), medan 51 procent av lärarna har sådana kontakter med eleverna. Uppföljningsrutinerna omfattar emellanåt också checklistor för olika moment i ämnesplanen (52 procent) och genomgång av loggböcker (eller motsvarande) som fylls i av eleverna (53 procent), medan andra bedömningsmallar används i lite lägre utsträckning (37 procent). Enbart 24 procent av lärarna observerar lärandemoment på arbetsplatserna under sin uppföljning av apl. 7 procent av lärarna anger att uppföljningen innehåller något annat/ytterligare än ovan nämnda alternativ.

Observationer av lärandemoment på arbetsplatserna tycks vara vanligast inom bygg- och anläggningsprogrammet – även om det också på detta program omfattar under hälften av alla yrkeslärare – och desto ovanligare inom vård- och omsorgsprogrammet.[102] Checklistor över olika ämnesplanmoment tycks i särskilt stor utsträckning tillämpas på handels- och administrationsprogrammet och hotell- och turismprogrammet, medan det framstår som betydligt ovanligare på framför allt el- och energiprogrammet.[103]

---

99 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.6.
100 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.7.
101 Våra skattningar på nationell nivå ger att 38 procent (31–45) av de lärare i storstäder respektive 29 procent (24–34) i övriga kommuner som anger mindre goda förutsättningar för apl-arbetet anser att detta kan förklaras av svårigheter att nå/kommunicera med arbetsplatserna. Motsvarande skattning för lärare i större städer är 31 procent (26–36), vilken inte skiljer sig signifikant från någon av de andra grupperna.
102 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.8.
103 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.9.

De aspekter som följs upp under pågående apl-perioder är i huvudsak elevernas trivsel (gäller för 91 procent av de lärare som följer upp apl), elevernas aktivitetsgrad och elevernas lärande i relation till utbildningens mål (båda 89 procent). 69 procent av lärarna följer också upp elevernas lärande av relevanta yrkeskunskaper vid sidan av utbildningens mål.[104]

Lärarnas uppföljning ger inte alltid tillräckligt underlag för betygsättning

Våra enkätresultat tyder på att skolornas uppföljning av apl-perioder på flera håll bör bli bättre för att möjliggöra en mer välgrundad och likvärdig betygsättning inom yrkesprogrammen. Som tidigare nämnts är yrkeslärarnas uppföljning viktig för att de ska kunna sätta så korrekta betyg som möjligt för sina elever på de kurser där apl har ingått. Vår enkätundersökning bland yrkeslärare inkluderade därför en fråga om huruvida lärarna anser att deras uppföljning under pågående apl-perioder ger dem ett tillräckligt underlag för att inkludera apl i betygsättningen. Enligt resultaten anser enbart 20 procent av de yrkeslärare som följer upp apl att så *alltid* är fallet, medan 58 procent anger att så *oftast* är fallet. Drygt var femte lärare framför en dystrare syn, fördelat på 16 procent som bara *ibland* bedömer underlaget som tillräckligt, 5 procent som anser att så *sällan* är fallet och 1 procent som anger att så *aldrig* är fallet.

Lärare på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet anser sig i relativt stor utsträckning uppnå ett tillräckligt bedömningsunderlag, medan motsatsen gäller bland lärarna på el-och energiprogrammet.[105]

104 Därutöver framför 9 procent av lärarna att de följer upp annat än dessa aspekter.
105 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 3.10.

KAPITEL 4

Tillgången på apl-platser

4. Tillgången på apl-platser

I detta kapitel belyser vi hur rektorer och yrkeslärare uppfattar tillgången på ändamålsenliga apl-platser inom yrkesprogrammen. Ett motiv till att vi har tillfrågat båda dessa professioner är att kunna presentera väl grundade iakttagelser om tillgången inom olika program vid samstämmiga uppgifter. Det har emellertid också framkommit intressanta skillnader i professionernas bedömningar.

Sammanfattning av kapitlet

Yrkeslärarna har generellt sett en mer negativ syn än rektorerna vad gäller tillgången på ändamålsenliga apl-platser. Ungefär fyra av tio lärare respektive två av tio rektorer bedömer att det finns färre platser än vad som behövs på yrkesprogrammen totalt sett. De båda professionerna ger också delvis skilda bilder av hur tillgången förhåller sig mellan olika program. Sammantaget finns alltså en viss diskrepans i rektorers och lärares uppfattningar i denna för apl-verksamheten så viktiga fråga.

Det råder dock samstämmighet i rektorernas och lärarnas bedömningar om att restaurang- och livsmedelsprogrammet har en relativt god tillgång på ändamålsenliga platser, medan motsatsen gäller för el- och energiprogrammet och VVS- och fastighetsprogrammet.

Enligt gymnasieförordningen är det skolornas huvudmän som ansvarar för att skaffa apl-platser som uppfyller utbildningens krav. Eftersom tillgången på apl-platser påverkar skolornas möjligheter att tillhandahålla apl i tillräcklig omfattning och av god kvalitet till sina elever bör huvudmännen anpassa sin antagning av elever till yrkesprogrammen utifrån prognoser om den framtida tillgången. Samtidigt som många lärare ser ett underskott av ändamålsenliga apl-platser anger emellertid hälften av yrkesprogrammens huvudmän att deras antagning inte påverkas av denna tillgång. Vi ser därmed en risk för att elevantagningen på yrkesprogrammen inte anpassas i önskvärd utsträckning med hänsyn till utbildningens kvalitet.

Fyra av tio lärare bedömer tillgången som lägre än behovet

Vi har i våra enkätundersökningar tillfrågat både rektorer och yrkeslärare om hur de uppfattar tillgången på ändamålsenliga (utbildningsrelevanta och lämpliga) apl-platser (läsåret 2014/15) samt hur de bedömer att denna tillgång har utvecklats under föregående treårsperiod. Frågeställningarna och svarsalternativen var inte identiska i de båda enkäterna, men tillräckligt lika för att de båda professionernas uppgifter ska kunna jämföras.

Vissa skillnader i rektorers och lärares bedömningar …

Våra enkätresultat visar att rektorerna förmedlar en mer positiv bild än lärarna vad gäller tillgången på apl-platser. 18 procent av rektorerna uppger att tillgången är mycket god och 61 procent att den är tillräckligt god, vilket kan jämföras med att 11 procent av yrkeslärarna anser att det finns påtagligt fler och 47 procent att det finns något fler eller lika många platser som behovet på programmet. Vidare bedömer 16 procent av rektorerna att tillgången är mindre

god och enbart 3 procent att den är dålig, vilket kan jämföras med att 32 procent av lärarna bedömer tillgången som något färre och 10 procent som långt färre platser än behovet.[106]

Utifrån vetskapen om att yrkeslärarna generellt sett arbetar mer handgripligt med apl-verksamheten som helhet och inte minst med att ordna apl-platser än rektorerna (se tidigare kapitel) är vår bedömning att lärarnas uppgifter ligger närmare det faktiska tillståndet.

… men samstämmighet kring vissa program

Enligt både rektorernas och lärarnas bedömningar har restaurang- och livsmedelsprogrammet en relativt god tillgång på ändamålsenliga platser, medan motsatsen gäller för el- och energiprogrammet och VVS- och fastighetsprogrammet.[107] Enligt lärarnas bedömningar sticker även handels- och administrationsprogrammet ut som ett positivt exempel, medan vård- och omsorgsprogrammet och hantverksprogrammet uppvisar en mer negativ bild än genomsnittet.[108]

Inga nämnvärda skillnader i tillgången på apl-platser på kommungruppsnivå kan utläsas av de båda enkäterna. Det betyder inte att det saknas geografiska skillnader, utan snarare att dessa skillnader tycks jämna ut sig på nationell nivå i den grova kommungruppsindelning som används i denna studie.

Skilda bedömningar om tillgångens utveckling

Fler än hälften av alla rektorer och lärare bedömer att tillgången på ändamålsenliga apl-platser har varit oförändrad eller varierat upp och ner under den treårsperiod som föregick enkätundersökningarna våren 2015.[109] I båda yrkesgrupperna finns dock också uppfattningar om att tillgången har ökat (11 procent av rektorerna och 14 procent av lärarna) och att den har minskat (15 procent av rektorerna och 22 procent av lärarna).[110] Rektorer i kommungruppen större städer förmedlar en något ljusare utveckling än rektorer i gruppen övriga kommuner.[111]

Det finns ingen samstämmig bild bland rektorer och lärare om vilka yrkesprogram som har haft tydligast uppgång respektive nedgång i tillgången på apl-platser. Enligt lärarnas bedömningar framstår bygg- och anläggningsprogrammet och hotell- och turismprogrammet ha haft en relativt positiv utveckling av apl-platser[112], medan vård- och omsorgsprogrammet tycks ha haft den mest utbredda minskningen.[113] Enligt lärarnas kommentarer i enkätundersökningen är de främsta orsakerna till det sistnämnda neddragningar i branschen, ett minskat antal vårdplatser och stängda avdelningar samt ökad konkurrens från andra utbildningar och utbildningsanordnare.

---

106 2 procent av rektorerna och 1 procent av lärarna kan inte bedöma tillgången.
107 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 4.1.
108 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 4.2.
109 Svarsalternativen i de båda enkätundersökningarna var liknande men inte identiska. Enligt våra skattningar på nationell nivå anser 64 procent av rektorerna att tillgången har varit mer eller mindre konstant. Bland lärarna anser 34 procent att tillgången har varit oförändrad och 25 procent att den har varierat.
110 Därutöver kan inte 10 procent av rektorerna och 5 procent av lärarna bedöma utvecklingen.
111 Enligt våra skattningar på nationell nivå anser 14 procent (12–16) av rektorerna i större städer respektive 9 procent (7–11) i kategorin övriga kommuner att tillgången har ökat.
112 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 4.3.
113 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 4.4.

Enligt rektorernas bedömningar framstår däremot utvecklingen av apl-platser på vård- och omsorgsprogrammet och hotell- och turismprogrammet ha följt den genomsnittliga utvecklingen för yrkesprogrammen, medan bygg- och anläggningsprogrammet – tvärtemot lärarnas bedömningar – tycks ha haft en relativt negativ utveckling av tillgången.[114] Det ska dock framhållas att det överlag rör sig om relativt små programvisa skillnader i rektorernas bedömningar om utvecklingen.[115]

I likhet med rektorernas och lärarnas ”nulägesbedömningar” om tillgången råder alltså intressanta skillnader även i professionernas syn på hur tillgången har utvecklats under senare år. Det kan dock generellt sett vara svårare att bedöma en historisk utveckling än att bedöma något i den aktuella stunden. Enligt Skolverkets bedömning skulle därför mer tillförlitliga besked om tillgångens utveckling kunna erhållas i framtiden, genom att jämföra nya nulägesbedömningar med de bedömningar som presenterades i början av detta kapitel för våren 2015.

Tillgången påverkar i viss mån programmens volymer

Enligt gymnasieförordningen är det skolornas huvudmän som ansvarar för att skaffa platser för apl och för att dessa uppfyller de krav som finns för utbildningen[116], även om det ofta är de enskilda yrkeslärarna som genomför detta arbete i praktiken (se kapitel 2). I Skolverkets enkätundersökning bland skolhuvudmän ställdes två frågor om huruvida antagningen av elever till yrkesprogrammen anpassas efter utsikterna för att ordna apl.

Uppemot hälften av alla huvudmän anger att antagningen av elever påverkas av tillgången på apl-platser (9 procent anger att så sker i stor utsträckning och 37 procent i viss utsträckning), medan resterande andel (53 procent) anger att så inte är fallet. Enligt huvudmännen påverkas antagningen i (ännu) lägre grad av tillgången på yrkeslärare med arbetslivskontakter. Så sker i stor utsträckning enligt 5 procent av huvudmännen och i viss utsträckning enligt 20 procent, medan 73 procent anger att så inte är fallet.[117]

Vi ser ett möjligt problemområde – för både omfattningen av och kvaliteten i apl – i att hälften av alla huvudmän inte anger sig anpassa volymen på sina yrkesprogram utifrån tillgången på apl-platser samtidigt som fyra av tio yrkeslärare bedömer tillgången som lägre än behovet. Vi har emellertid inte undersökt i denna studie huruvida det är just de huvudmän som har störst brist på apl-platser som också anpassar sina elevvolymer efter detta. Med andra ord kan vi inte ange i vilken utsträckning som huvudmän låter bli att anpassa sin elevantagning efter bristande tillgång på apl-platser. I sammanhanget förtjänar också att påpekas att det kan finnas utmaningar i att bedöma utvecklingen av apl-platser under den treårsperiod som en gymnasieutbildning ska pågå. Att huvudmännen inte alltid tar tillräckligt ansvar för anskaffningen av apl-platser kan dock belysas med ett exempel från en av våra intervjuade nationella apl-utvecklare, enligt vilken även lärlingsutbildning (som per definition innehåller särskilt mycket apl) har startats upp utan att huvudmannen först har undersökt tillgången på apl-platser inom det berörda området.

---

114 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 4.5.
115 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 4.6.
116 4 kap. 12 § gymnasieförordningen.
117 På denna fråga angav också ett par procent av huvudmännen att de inte vet hur det ligger till.

KAPITEL 5

Den faktiska omfattningen av apl

5. Den faktiska omfattningen av apl

Elevernas utbildning på de nationella yrkesprogrammen ska omfatta minst 15 veckor apl om de studerar inom den i huvudsak skolförlagda utbildningen. Inom lärlingsutbildningen ska minst halva utbildningstiden utgöras av apl. I detta kapitel tittar vi närmare på hur mycket apl som eleverna får i praktiken.

Sammanfattning av kapitlet

Enligt uppgifter från yrkesprogrammens rektorer fick över hälften av eleverna i den första avgångskullen i Gy2011 (ht 11–vt 14) 15 till 16 veckor apl. Detta motsvarar exakt eller något mer apl än vad regelverket kräver för elever på den i huvudsak skolförlagda utbildningen. Vidare fick relativt många elever mellan 17 och 49 veckor apl, där bygg- och anläggningsprogrammet utmärker sig med den klart högsta andelen avgångselever med minst 17 veckor. Omkring 5 procent av avgångseleverna fick minst 50 veckor apl, vilket i praktiken motsvarar de omfattningskrav som gällde för lärlingsutbildningen för denna avgångskull.

Omkring 4 procent av avgångseleverna 2014 uppges dock ha fått mindre än 15 veckor apl, det vill säga mindre apl än vad som är föreskrivet. Rektorerna för berörda skolor anger i relativt hög utsträckning elevrelaterade orsaker till den bristande omfattningen. El- och energiprogrammet utgör ett negativt exempel med mindre än 15 veckor apl för drygt var tionde elev.

Yrkeslärares bedömningar om i vilken omfattning som deras elever har genomfört apl i relation till den planerade omfattningen under läsåret 2014/15 visar också på aktuella svårigheter med att uppfylla planeringen.

Den första avgångskullens faktiska antal apl-veckor

Enligt gymnasieförordningen är det skolornas huvudmän som ansvarar för att skaffa apl-platser, medan rektorerna beslutar om hur apl fördelas över kurser och läsår. Förordningen anger vidare att apl ska förekomma i minst 15 veckor på den i huvudsak skolförlagda utbildningen, respektive under mer än hälften av utbildningen från och med det läsår som en elev påbörjar en gymnasial lärlingsutbildning.[118]

I tidigare kapitel har vi redovisat ett antal praktiska problem som försvårar för skolorna att uppfylla dessa omfattningskrav, så som bristande tillgång på apl-platser och lärare som anger sig sakna tillräckligt med tid för att ordna apl. Det framgår också av tidigare studier, av främst apu, att inte alla elever har fått den mängd arbetsplatsförlagt lärande som de har haft rätt till. Utifrån den viktiga roll som apl har inom yrkesprogrammen är det därför av vikt att följa upp om eleverna får apl i den omfattning som regelverket kräver. Det är också intressant att kartlägga i vilken utsträckning som de får mer apl än så.

118 Varje vecka som genomförs på en arbetsplats anses motsvara 23 timmars garanterad undervisningstid. 4 kap. 12 § gymnasieförordningen.

Eftersom det saknas registeruppgifter om apl har vi skattat omfattningen av apl för de elever som gick ut gymnasieskolan vårterminen 2014 – det vill säga den första avgångskullen inom Gy2011 – genom enkätundersökningen bland rektorer.[119] Uppgifterna rör elevernas *faktiska* omfattning av apl, vilken kan skilja sig från den omfattning som skolorna hade planerat för eleverna.

Diagram 5. Faktisk omfattning av apl för yrkesprogrammens avgångselever våren 2014. Nationella skattningar utifrån Skolverkets enkätundersökning bland rektorer. Samtliga yrkesprogram.

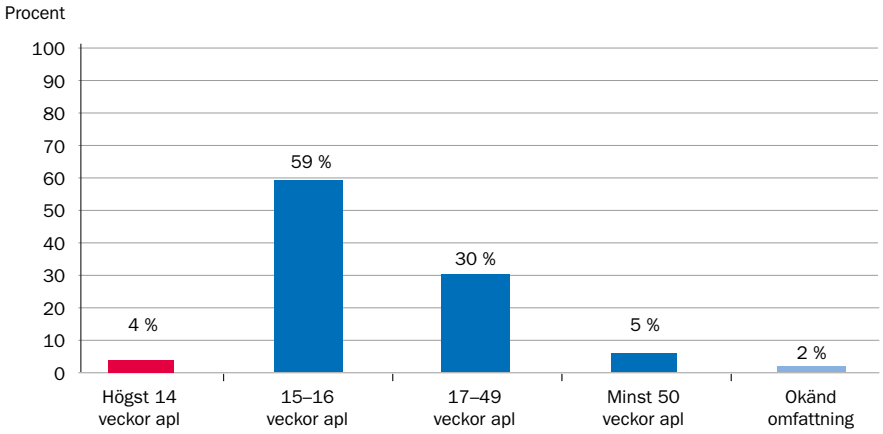

Kommentar: Diagrammet inkluderar elever som var inskrivna på lärlingsutbildning. Elevernas andelsfördelning har kunnat beräknas (av SCB) genom att varje rektor, för sina avgångselever inom respektive yrkesprogram, fick ange rätt antal elever i respektive svarskategori i den berörda enkätfrågan.

Enligt rektorernas uppgifter fick uppskattningsvis 59 procent av yrkesprogrammens avgångselever 2014 exakt eller något mer än den omfattning av apl som regelverket kräver för den i huvudsak skolförlagda utbildningen, det vill säga 15 till 16 veckor. Vidare fick 30 procent av eleverna mellan 17 och 49 veckor apl. Omkring 5 procent av eleverna fick minst 50 veckor apl, vilket i praktiken motsvarar de omfattningskrav som då gällde för lärlingsutbildningen.[120]

---

119 Det finns flera skäl till att vi har valt att inhämta dessa uppgifter från rektorer istället för yrkeslärare. Inom båda professionerna finns personer som inte har ansvarat för, respektive arbetat på, samma program och skola sedan hösten 2011, och vi finner det mindre lämpligt och framkomligt att tillfråga lärare om uppgifter om andra elever än lärarens ”egna”. Rektorerna har däremot både ett övergripande ansvar för elevernas utbildning och ett specifikt ansvar för hur elevernas apl ska förläggas över utbildningens läsår och kurser. Vi ser det därför som mera rimligt att yrkesprogrammens rektorer kan belysa elevernas omfattning av apl, även om de skulle behöva inhämta uppgifter av annan skolpersonal för att kunna besvara enkätfrågan. En ytterligare fördel med att frågan ställdes till rektorer är att samtliga berörda rektorer ingick i Skolverkets enkätundersökning. Därmed erhålls ett säkrare underlag för nationella skattningar än genom yrkeslärarenkäten, vilken omfattade ett urval av alla yrkeslärare.

120 Regleringen av omfattningen av apl inom lärlingsutbildningen ändrades genom förordningen (2014:70) om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039). Enligt tidigare lydelse (1 kap. 3 § och 4 kap. 3 § gymnasieförordningen) var lärlingsutbildning utbildning inom ett yrkesprogram i gymnasieskolan som till mer än hälften genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan och som får börja det första läsåret inom alla yrkesprogram i gymnasieskolan. Enligt nuvarande lydelse (1 kap. 3 § och 4 kap. 12 § gymnasieförordningen) är lärlingsutbildning utbildning som börjar det första, andra eller tredje läsåret inom ett yrkesprogram i gymnasieskolan och som till mer än hälften genomförs på en eller flera arbetsplatser utanför skolan, där omfattningen ska räknas från och med det läsår som eleven påbörjar den gymnasiala lärlingsutbildningen.

Uppskattningsvis 4 procent av eleverna fick dock mindre än 15 veckor apl, det vill säga en mindre omfattning än vad som framhålls av regelverket. Eftersom omfattningen av apl har inhämtats på aggregerad nivå och inte på individnivå kan vi inte särredovisa den faktiska omfattningen för elever som var inskrivna på lärlingsutbildning respektive på i huvudsak skolförlagd utbildning.

Det program som utmärker sig tydligt negativt i fråga om omfattningen är el- och energiprogrammet, där mer än var tionde avgångselev 2014 anges ha fått mindre än 15 veckor apl.[121] Resultatet är inte särskilt förvånande utifrån den relativt låga tillgången på ändamålsenliga apl-platser på detta program (se föregående kapitel). Fordons- och transportprogrammet, hotell- och turismprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet utmärker sig istället positivt på så vis att nästan alla avgångselever anges ha fått minst 15 veckor apl.[122] Bygg- och anläggningsprogrammet utmärker sig vidare med den klart högsta andelen avgångselever med minst 17 veckor apl.[123]

Enligt rektorernas uppgifter finns inga nämnvärda skillnader avseende den faktiska mängden apl för kvinnor respektive män bland avgångseleverna 2014 inom de olika yrkesprogrammen.[124]

Orsaker till bristande omfattning av apl

De rektorer som angav att en eller flera avgångselever 2014 fick mindre än 15 veckor apl enligt redovisningen ovan ombads också att ange orsakerna till detta. Då denna fråga berörde ett begränsat antal rektorer har vi för få uppgifter för att kunna presentera nationella skattningar, men av frågans tio fasta svarsalternativ med formulerade orsaker angavs ”elevrelaterade orsaker (t.ex. bristande närvaro, hälsa eller motivation)” i störst utsträckning. De därefter vanligaste svarsalternativen var ”brist på ändamålsenliga arbetsplatser (oavsett deras intresse och förutsättningar för att ta emot apl-elever)” och ”andra begränsningar för arbetsplatsen att ta emot apl-elever (t.ex. konjunkturläge och arbetsbörda)”.[125]

---

121 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 5.1.

122 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 5.2.

123 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 5.3.

124 Den absoluta merparten rektorer (95 procent) för yrkesprogrammen totalt sett anger att det inte fanns några påtagliga skillnader mellan kvinnor och män i detta avseende, medan 1 procent framför att kvinnorna överlag fick mer apl än männen och 1 procent framför det motsatta. Resterande 3 procent av rektorerna kan inte bedöma detta.

125 Svarsfrekvens i fallande ordning: ”Elevrelaterade orsaker (t.ex. bristande närvaro, hälsa eller motivation)” (angavs av rektorer för 92 yrkesprogram), ”Brist på ändamålsenliga arbetsplatser (oavsett deras intresse och förutsättningar för att ta emot apl-elever)” (40 program), ”Andra begränsningar för arbetsplatsen att ta emot apl-elever (t.ex. konjunkturläge och arbetsbörda)” (32 program), ”Brist på tillgängliga handledare på arbetsplatsen” (22 program), ”Arbetsplatsen kan inte längre ta hand om apl-eleven så som planerat” (17 program), ”Skolbyten (dvs att eleven påbörjade sin utbildning på annan skola)” (13 program), ”Byte av program /inriktning (dvs att eleven avslutade en annan utbildning än den han eller hon påbörjade)” (10 program), ”Brist på samverkan mellan huvudmannen/skolan och lokala programråd kring att hitta/ordna apl-platser” (7 program), ”Otillräckligt med tid/förutsättningar för skolan för att ordna, administrera och/eller följa upp apl” (7 program) och ”Säkerhetsproblematik på arbetsplatserna” (6 program). Därutöver angavs svarsalternativet ”Andra orsaker” för 14 program och ”Vet inte/Kan inte bedöma” för 3 program. Alternativet om säkerhetsproblematik angavs enbart på el- och energiprogrammet.

Intressant utifrån det faktum att yrkeslärarna anger egen tidsbrist som den främsta orsaken till bristande förutsättningar i apl-arbetet, inklusive till att hitta apl-platser till sina elever (se kapitel 3), är att rektorerna i ganska låg utsträckning förklarar bristande omfattning med svarsalternativet ”otillräckligt med tid/förutsättningar för skolan för att ordna, administrera och/eller följa upp apl”. Det är möjligt att de båda professionernas uppgifter hänger samman i den mån som det krävs extra mycket insatser från lärarnas sida för att få ut exempelvis mindre motiverade elever på apl i tillräcklig omfattning, men det är också möjligt att rektorer och lärare kan ha olika uppfattningar om lärarnas faktiska arbetssituation.

En dryg tredjedel av rektorernas bedömningar om orsaker till bristande omfattning avser el- och energiprogrammet till följd av att detta program har störst problem med att tillhandahålla apl i tillräcklig omfattning till eleverna. Resultaten uppvisar i sak inga påtagliga skillnader mellan de olika programmen, förutom att ”Säkerhetsproblematik på arbetsplatserna” enbart har angetts av rektorer för el- och energiprogrammet (och där i viss utsträckning).

Den faktiska omfattningen läsåret 2014/15

För att inhämta något färskare uppgifter än om avgångskullen 2014 bad vi också yrkeslärarna att bedöma i vilken utsträckning som deras elever i praktiken skulle få den planerade mängden apl under läsåret 2014/15. Här bör noteras att uppgifterna rör sig om bedömningar snarare än om slutgiltiga resultat eftersom de inhämtades under det då pågående läsåret.

Med detta sagt bedömde 62 procent av alla yrkeslärare under våren 2015 att *samtliga* av lärarens elever skulle få *all* planerad apl läsåret 2014/15. Ytterligare 31 procent av lärarna bedömde att så skulle bli fallet för en *klar majoritet* av lärarens elever. En mindre andel lärare bedömde dock att enbart *ungefär hälften, en klar minoritet* respektive *ingen* av lärarens elever skulle få all planerad apl under läsåret (med svarsandelarna 3, 2 respektive 1 procent).[126] Vidare bedömde 21 procent av alla lärare att *en eller flera* av deras elever inte skulle få *någon* apl överhuvudtaget under läsåret 2014/15, trots att sådan var planerad.[127]

Precis som i rektorernas uppgifter om avgångskullen våren 2014 sticker el- och energiprogrammet ut som ett negativt exempel, både genom att en relativt låg andel lärare har bedömt att alla elever skulle få all planerad apl läsåret 2014/15 och att drygt var tionde lärare har bedömt att enbart ungefär hälften av eleverna skulle få det.[128] Även hantverksprogrammet och VVS- och fastighetsprogrammet uppvisar en relativt låg andel lärare som har bedömt att alla elever skulle få all planerad apl.[129] Lärarna på VVS- och fastighetsprogrammet bedömde också i relativt låg utsträckning att alla elever som enligt planeringen skulle få apl under läsåret alls skulle få apl i någon omfattning.[130] Vård- och

126 1 procent av lärarna kunde inte bedöma frågan.
127 Enligt våra nationella skattningar bedömde 77 procent av yrkeslärarna att *alla* lärarens elever som enligt planering skulle få apl också skulle få apl i någon omfattning. Den övriga svarsfördelningen bland lärarna var 17 procent för *en klar majoritet*, 2 procent för *ungefär hälften* och 2 procent för *en klar minoritet* av lärarens elever. 2 procent av lärarna kunde inte bedöma frågan.
128 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 5.4.
129 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 5.5.
130 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 5.6.

omsorgsprogrammet, restaurang- och livsmedelsprogrammet, barn- och fritidsprogrammet och industritekniska programmet har istället en relativt hög andel lärare som har bedömt att samtliga elever skulle få all planerad apl.[131]

131 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 5.7.

KAPITEL 6

Yrkeslärarnas syn på kvaliteten i apl

6. Yrkeslärarnas syn på kvaliteten i apl

I detta kapitel presenterar vi yrkeslärares bedömningar om olika kvalitetsaspekter i apl.

Sammanfattning av kapitlet

En majoritet av alla yrkeslärare bedömer att deras elever i hög utsträckning får apl på utbildningsrelevanta arbetsplatser och har tilldelats handledare med relevanta yrkeskunskaper. Likaså att eleverna får praktisera relevanta yrkeskunskaper och lär sig yrkeslivets villkor. Enbart hälften av lärarna anser dock att eleverna i hög utsträckning utvecklas i linje med utbildningens examensmål och ämnesplaner.

Färre än fyra av tio lärare anser vidare att handledarna i hög utsträckning har god förmåga att handleda elever. Samtidigt är det en utmaning att få personal på olika arbetsplatser att genomföra Skolverkets handledarutbildning. Därmed framstår Skolverkets regeringsuppdrag att arbeta för att så många handledare som möjligt genomför utbildningen som ytterst viktigt för att främja kvaliteten i apl.

Yrkeslärare på i synnerhet barn- och fritidsprogrammet samt på industritekniska programmet och bygg- och anläggningsprogrammet ser relativt positivt på kvaliteten i elevernas apl, enligt de kvalitetsaspekter som vi har satt upp. Lärare på el- och energiprogrammet, hantverksprogrammet och restaurang- och livsmedelsprogrammet ser tvärtom relativt negativt på apl-kvaliteten enligt dessa aspekter.

Lärare på program med bättre tillgång på apl-platser har generellt sett större möjligheter att påverka eller tacka nej till intresserade arbetsplatser än lärare på program med sämre tillgång på apl-platser. Därmed bör skolhuvudmän både kartlägga tillgången på ändamålsenliga apl-platser innan uppstart av yrkesprogram och kontinuerligt justera sin elevantagning efter ändringar i denna tillgång.

Handledarskapet kan förbättras

Det är givetvis av yttersta vikt att den apl som yrkesprogrammens elever genomför är av god kvalitet, men det är inte lika självklart exakt vad som menas med detta. Apl-perioder kan exempelvis ha olika syften för olika elever och vid olika tillfällen under elevernas utbildning. Att eleverna genomgår en mognadsprocess under sin utbildning och därmed kan tilldelas enklare apl i årskurs 1 än under de följande årskurserna har exempelvis framförts av intervjuade yrkeslärare.[132]

Vi har i denna studie definierat några centrala aspekter av en god kvalitet i apl[133] och tillfrågat yrkeslärare i vår enkätundersökning hur väl de bedömer att dessa kvalitetsaspekter uppfylldes under läsåret 2014/15. Resultaten framgår i diagram 6. Vi betraktar inte yrkeslärarnas bedömningar som den totala och absoluta sanningen om kvaliteten i apl, men vi anser att de utgör en viktig pusselbit i en sådan beskrivning med tanke på lärarnas centrala roller i aplverksamheten.

---

132 Telefonintervjuer med lärare på restaurang- och livsmedelsprogrammets kök- och serveringsinriktning samt el- och energiprogrammets dator- och kommunikationsinriktning, juni 2014.

133 Detta har bland annat diskuterats med representanter för Skolinspektionen, december 2014.

Diagram 6. Yrkeslärarnas bedömningar av olika kvalitetsaspekter för deras elevers sammantagna apl under läsåret 2014/15. Nationella skattningar utifrån Skolverkets enkätundersökning. Samtliga yrkesprogram.

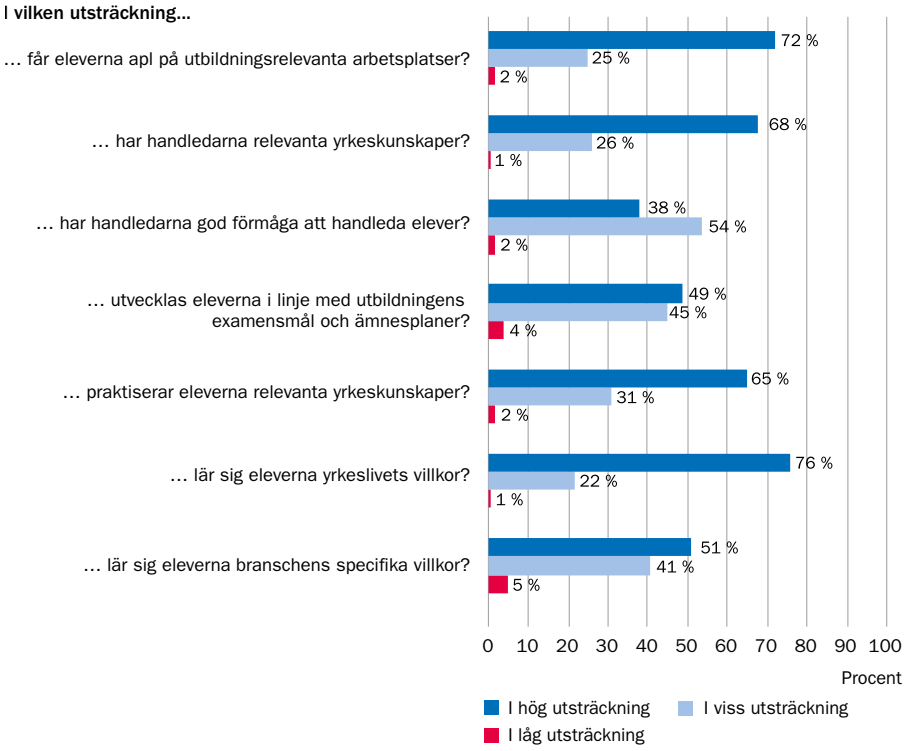

Kommentar: I enkäten exemplifierades yrkeslivets villkor med professionalitet och tidpassning samt branschens specifika villkor med arbetstider, anställningsformer och konjunktursvängningar. I enkäten fanns också svarsalternativet "Vet inte", vilket angavs av 1 till 5 procent av yrkeslärarna vid respektive kvalitetsbedömning på nationell nivå.

Diagram 6 åskådliggör att en apl-period på yrkesprogrammen kan variera i kvalitet i många olika aspekter. 72 procent av yrkeslärarna anser att deras elever i hög utsträckning får apl på utbildningsrelevanta arbetsplatser och 65 procent att eleverna i hög utsträckning får praktisera relevanta yrkeskunskaper. 76 procent av lärarna framför också att eleverna i hög utsträckning får lära sig yrkeslivets villkor och 68 procent att de i hög utsträckning har tilldelats handledare med relevanta yrkeskunskaper.

En begränsad andel lärare anser att de olika kvalitetsaspekterna uppfylls i låg utsträckning, medan en relativt stor andel lärare bedömer att kvalitetsaspekterna enbart uppfylls i *viss* utsträckning. Omkring hälften av lärarna anser exempelvis att eleverna i hög utsträckning utvecklas i linje med utbildningens examensmål och ämnesplaner samt lär sig branschspecifika villkor under apl, medan 45 respektive 41 procent av lärarna bedömer att så sker i viss utsträckning. I en tidigare studie från Skolverket framgår att lärare på Skolverkets referensskolor ibland anser det vara svårt att arbeta i enlighet med ämnesplanerna och att de arbetsuppgifter som eleverna utför under apl inte alltid stämmer överens med utbildningens kursinnehåll och mål.[134]

134 Skolverket 2015a.

Den minst positiva bedömningen gäller dock huruvida handledarna har god förmåga att handleda elever, i vilken 54 procent av lärarna anser att så gäller i viss utsträckning och 38 procent i hög utsträckning. Med tanke på handledarnas betydelse för en god apl-kvalitet finns därmed goda skäl att försöka förbättra handledarnas handledarförmåga. I detta sammanhang spelar apl-handledarutbildning en viktig roll och vi återkommer till denna fråga längre fram i kapitlet.

Programvisa skillnader i lärarnas bedömningar

Lärare i storstäder är något mer negativa till handledarnas handledarförmåga än sina kollegor i kommungruppen övriga kommuner.[135] Därutöver framgår inga nämnvärda skillnader i kvalitetsbedömningarna mellan lärare i våra olika kommungrupper.

Det finns desto tydligare skillnader i kvalitetsbedömningarna mellan lärare på olika program. Som exempel kan nämnas att lärarna på barn- och fritidsprogrammet, industritekniska programmet, vård- och omsorgsprogrammet och fordons- och transportprogrammet ser mer positivt på handledarnas förmåga att handleda elever än sina kollegor på restaurang- och livsmedelsprogrammet.[136] Vidare faller barn- och fritidsprogrammet, industritekniska programmet och bygg- och anläggningsprogrammet relativt väl ut i bedömningen av huruvida eleverna får apl på utbildningsrelevanta arbetsplatser, medan denna bedömning är något mindre positiv på el- och energiprogrammet och hantverksprogrammet.[137] Lärarna på industritekniska programmet, VVS- och fastighetsprogrammet, bygg- och anläggningsprogrammet och barn- och fritidsprogrammet är också relativt positiva i sina bedömningar av apl-handledarnas yrkeskunskaper, medan lärarna på vård- och omsorgsprogrammet, handels- och administrationsprogrammet och el- och energiprogrammet är mindre positiva i denna fråga.[138] En relativt hög andel lärare på barn- och fritidsprogrammet bedömer att eleverna i hög utsträckning praktiserar relevanta yrkeskunskaper under apl, medan denna bedömning faller sämre ut på hantverksprogrammet och el- och energiprogrammet.[139] De båda sistnämnda programmen har också tillsammans med restaurang- och livsmedelsprogrammet en relativt låg andel lärare som anser att eleverna i hög utsträckning utvecklas i linje med utbildningens examensmål och ämnesplaner. Lärarna på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet är istället relativt positiva i denna fråga.[140]

Denna programvisa jämförelse (av de fem översta kvalitetsaspekterna i diagram 6) kan sammanfattas med att lärarna på framförallt barn- och fritidsprogrammet, och därefter även på industritekniska programmet och bygg- och anläggningsprogrammet, ser relativt positivt på kvaliteten i apl. Yrkeslärarna på el- och energiprogrammet, hantverksprogrammet och restaurang- och

135 Våra skattningar på nationell nivå ger att 32 procent (26–38) av lärarna i storstäder respektive 42 procent (38–46) i övriga kommuner anser att elevernas handledare i hög utsträckning har god handledarförmåga. Motsvarande skattning för lärare i större städer är 37 procent (33–41), vilken inte skiljer sig signifikant från någon av de andra grupperna.
136 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.1.
137 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.2.
138 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.3.
139 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.4.
140 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.5.

livsmedelsprogrammet ser tvärtom relativt negativt på apl-kvaliteten i fråga om dessa aspekter.

Handledarutbildning är viktig men svår att nå ut med

Som ovan framgått finns det enligt yrkeslärarnas bedömningar mer att önska av apl-handledarnas förmåga att handleda elever. I detta sammanhang har handledarutbildning en viktig roll att fylla. Skolverkets apl-handledarutbildning är gratis och öppen för alla.[141] Utbildningen omfattar bland annat frågor som vad apl innebär och ansvarsfördelningen mellan lärare och handledare. Den vänder sig främst till apl-handledare, men det är även av värde att yrkeslärare och annan berörd skolpersonal genomför utbildningen. Det är också bra om yrkesprogrammens elever tar del av utbildningen. På så vis kan alla inblandade parter få gemensamma förväntningar på apl, vilket i sin tur främjar möjligheterna till att apl-perioderna får en hög kvalitet med ett värdefullt lärande för eleverna.

Det är emellertid en utmaning att förmå apl-handledare att genomföra utbildningen, inte minst på mindre företag.[142] Att långt ifrån alla handledare har tagit del av en handledarutbildning framgår också i vår enkätundersökning bland yrkeslärare, vilket åskådliggörs i nedanstående diagram.

Diagram 7. Yrkeslärarnas bedömningar på frågan ”Hur många av dina elevers apl-handledare har gått handledarutbildning?” Nationella skattningar utifrån Skolverkets enkätundersökning. Samtliga yrkesprogram.

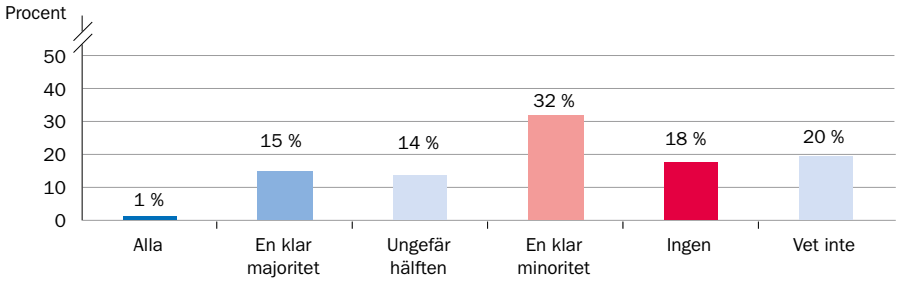

Enligt resultaten (från våren 2015) bedömer hälften av alla yrkeslärare att ingen eller en klar minoritet av elevernas apl-handledare har gått en handledarutbildning, medan en femtedel av lärarna inte kan uppskatta i vilken omfattning som så är fallet. Ytterst få yrkeslärare svarar att samtliga apl-handledare har gått handledarutbildning och tre av tio lärare att ungefär hälften till en klar majoritet av handledarna har gått utbildningen.

141 Se vidare beskrivning i bilaga 1 och Handledarportalen (http://aplhandledare.skolverket.se).
142 Att så är fallet har bland annat framförts av yrkeslärare som har genomfört Skolverkets apl-utvecklarutbildning på en uppföljnings- och utbildningsdag, oktober 2015.

De två program som sticker ut tydligast i positiv bemärkelse vad gäller omfattningen av handledarnas handledarutbildning är vård- och omsorgsprogrammet och industritekniska programmet.[143] VVS- och fastighetsprogrammet sticker istället ut som det tydligaste negativa exemplet, följt av handels- och administrationsprogrammet och naturbruksprogrammet.[144]

Vi lät också lärarna försöka bedöma hur andelen handledarutbildade handledare till lärarens elever hade förändrats under den senaste treårsperioden (fram till våren 2015). Enligt fyra av tio lärare, den största andelen, har inte detta ändrats i någon tydlig riktning (29 procent bedömer andelen handledarutbildade handledare som oförändrad och 11 procent att den har varierat), medan andelen lärare som bedömer en ökning är något större än den andel som anger en minskning (23 respektive 8 procent).[145] Vård- och omsorgsprogrammet och industritekniska programmet, som enligt redovisningen ovan har en relativt stor andel handledarutbildade handledare, är också de program där störst andel lärare bedömer att andelen handledarutbildade handledare har ökat under perioden.[146]

Som ovan framgått vore det önskvärt om handledarutbildningen kunde få en större spridning. Antalet personer som går utbildningen ökar också kontinuerligt. I början av mars 2016 hade över 6 800 personer genomfört den fjärde modulen i utbildningen (se beskrivning i bilaga 1), varav drygt 4 200 var registrerade som apl-handledare (62 procent) och 1 200 som yrkeslärare på gymnasial nivå (18 procent).[147]

Tillgången på apl-platser påverkar kvaliteten i apl

Det finns en naturlig koppling mellan tillgång, omfattning och kvalitet i apl. En begränsad tillgång på ändamålsenliga apl-platser medför inte bara problem för berörda skolor att tillhandahålla apl i tillräcklig omfattning för sina yrkesprogramselever, utan också sämre möjligheter för skolorna att främja kvaliteten i apl. Detta framgår tydligt när vi jämför hur yrkeslärare har bedömt tillgången på ändamålsenliga apl-platser med hur de har bedömt olika kvalitetsaspekter i apl i vår enkätundersökning.[148]

---

143 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.6. Vård- och omsorgscollege och Teknikcollege kan tänkas ha bidragit till att dessa program utmärker sig positivt i fråga om handledarutbildningens omfattning, men vi har inte tittat närmare på detta.

144 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.7.

145 Resterande 29 procent av lärarna på nationell nivå kan inte bedöma denna fråga.

146 För mer detaljerade uppgifter, se bilaga 4, not 6.8.

147 Uppgifterna är hämtade från Handledarportalen 2016-03-08.

148 Andelen lärare som har angett att eleverna i hög utsträckning får apl på utbildningsrelevanta arbetsplatser, utvecklas i linje med utbildningens examensmål och ämnesplaner, praktiserar relevanta yrkeskunskaper respektive får handledare med relevanta yrkeskunskaper och god handledarförmåga är i samtliga fall signifikant högre bland de lärare som har angett att tillgången på ändamålsenliga platser är *minst lika stor* som behovet på programmet än bland de lärare som har angett att tillgången är *något mindre* än programmets behov. Den sistnämnda andelen är i sin tur signifikant större än andelen av de lärare som har angett *långt lägre* tillgång än behovet på programmet för samtliga kvalitetsaspekter. Andelen lärare som anser att eleverna i hög utsträckning praktiserar relevanta yrkeskunskaper är dessutom signifikant större bland de lärare som har angett att det finns *påtagligt fler* apl-platser än behovet på programmet än bland de lärare som har angett att det finns *något fler eller lika många* apl-platser som programmets behov.

En lärare på el- och energiprogrammet (med låg tillgång på apl-platser) har uttryckt detta som att det inte går att tacka nej till arbetsplatser som är villiga att ta emot apl-elever, även om arbetsplatserna skulle framstå som mindre lämpliga.[149] Företrädare för restaurang- och livsmedelsprogrammet (med god tillgång på apl-platser) har tvärtom framfört att de har möjlighet att välja ut de platser som framstår som mest lämpliga. Exempelvis kan vissa arbetsplatser väljas bort om skolan får intryck av att arbetsplatsen är mer intresserad av billig arbetskraft än att lära ut.[150] Att restaurang- och livsmedelsprogrammet faller bättre ut i fråga om tillgång (se kapitel 4) men sämre i fråga om lärarnas kvalitetsbedömningar (se ovan i detta kapitel) jämfört med andra yrkesprogram förhindrar inte att kvaliteten i programmets apl ändå gynnas av den goda tillgången.

Mot denna bakgrund framstår det vara av yttersta vikt att skolhuvudmän både låter kartlägga tillgången på ändamålsenliga apl-platser innan uppstart av yrkesprogram och kontinuerligt justerar sin elevantagning efter ändringar i denna tillgång. Som framgått i kapitel 4 ser vi dock en risk för att så inte sker i önskvärd utsträckning.

149 Telefonintervju med lärare på el- och energiprogrammet, inriktning dator- och kommunikation, maj 2014.

150 Intervju och telefonintervjuer med företrädare för restaurang- och livsmedelsprogrammet, inriktning kök- och servering, på olika skolor under maj och juni 2014.

Bilaga 1. Stöd för apl-utveckling

Det finns ett antal organisatoriska och strukturella faktorer utanför skolorna som syftar till att främja skolornas samverkan med arbetslivet, inklusive deras apl-verksamhet. I denna bilaga beskrivs ett antal sådana faktorer, vilka inte har varit i fokus i denna rapport.

Nationella programråd

Skolverket har upprättat ett nationellt programråd för vart och ett av de tolv yrkesprogrammen. De nationella programråden diskuterar och ger råd till Skolverket i många frågor som rör yrkesutbildning. Diskussionerna handlar om alltifrån analyser av utbildningen utifrån arbetsmarknadens behov till mer konkreta uppgifter som till exempel innehållet i utbildningen. Skolverket utser rådens ledamöter, vilka ska ha en tydlig koppling till nationella arbetsgivar-, arbetstagar- och branschorganisationer med relevans för programmens yrkesområden. Även myndigheter som till exempel Arbetsförmedlingen, Elsäkerhetsverket och Socialstyrelsen finns representerade i programråden. Ledamöterna träffas ett antal gånger varje år och Skolverket sammanfattar verksamheten i en årlig rapport till regeringen.[151]

Lokala programråd

De lokala programråden beskrivs och behandlas i kapitel 2 i denna rapport.

Utbildning för apl-handledare

Skolverkets har utformat en webbaserad handledarutbildning för apl.[152] Utbildningen är öppen för alla, men vänder sig framför allt till handledare på arbetsplatser som tar emot elever från gymnasieskolan, gymnasiesärskolan, kommunal vuxenutbildning (komvux) och särskild utbildning för vuxna (särvux) samt till berörd skolpersonal.

Skolverkets handledarutbildning sätter eleven och elevens lärande i centrum. Den består av en handledarintroduktion om fyra moduler och en fördjupningsmodul om att handleda lärlingar. Den första modulen handlar om hur handledaren kan förbereda sig inför elevens apl-period genom att ta reda på mer om eleven samt reflektera över hur det är att vara ny på jobbet, sin egen yrkesidentitet och yrkeskulturen på arbetsplatsen. Den andra modulen handlar om vad apl innebär, handledarrollen och ansvarsfördelningen mellan handledaren, läraren och eleven, planering av apl-perioder samt arbetsmiljöfrågor, gymnasial yrkesutbildning och skolans värdegrund. Den tredje modulen handlar om förutsättningar för lärande och hur lärande sker i ett socialt samspel. Den fjärde modulen handlar om vikten av kontinuerlig uppföljning av och konstruktiv återkoppling på elevens arbete, inklusive exempel på trepartssamtal med elev, handledare och lärare. Fördjupningsmodulen handlar om hur handledaren kan arbeta för att stödja och stimulera elevens lärande när eleven genomför en större del av utbildningen som apl.

151 Se till exempel Skolverket 2013 och 2014a.
152 Se Handledarportalen (http://aplhandledare.skolverket.se).

Skolverkets webbutbildning används även vid handledarutbildning med fysiska träffar. Handledarutbildningar för apl anordnas också av andra parter än Skolverket.

Utbildning för apl-utvecklare

Skolverket startade en apl-utvecklarutbildning hösten 2013, som från och med våren 2014 har erbjudits på ett antal orter i Sverige. Utbildningen vänder sig till yrkeslärare eller andra apl-ansvariga på skolorna och syftar till att stödja skolornas utveckling av apl. Utbildningen omfattar bland annat områden som etablering av hållbara strukturer och rutiner för samverkan mellan skola och arbetsplatser samt planering, genomförande och uppföljning av elevernas kunskapsutveckling under apl.

Uppemot 300 personer per termin genomför apl-utvecklarutbildningen. Många av dessa får därefter roller som *lokala apl-utvecklare* på sina skolor, eller exempelvis inom en hel kommun. Ett mindre antal av utbildningsdeltagarna är eller har också varit verksamma som nationella apl-utvecklare.

Nationella apl-utvecklare

Vi har intervjuat ett antal nationella apl-utvecklare i denna studie. De nationella apl-utvecklarnas roller och uppgifter beskrivs i kapitel 1.

Skolverkets lärlingscentrum

Skolverket har startat ett lärlingscentrum på uppdrag av regeringen, med målet att få fler lärlingar på gymnasial nivå och att höja kvaliteten i apl. Lärlingscentrum arbetar långsiktigt, aktivt, uppsökande, utåtriktat och konsultativt med insatser riktade till olika målgrupper. Centret stödjer dels huvudmän och skolor, dels arbetsgivare och arbetslivsorganisationer som tar emot elever i apl.

Statsbidrag för skolutveckling

Ett antal av Skolverkets riktade statsbidrag rör apl inom gymnasieskolans yrkesprogram. Även dessa presenteras kortfattat i tabellen nedan, då de inte särskilt belyses i rapporten.

Tabell 1. Statsbidrag med koppling till apl.

Statsbidrag och sökande	Syfte	Utbet. 2015
Arbetsplatsförlagt lärande (apl) Kommunala och enskilda huvudmän	Bidrag för att utveckla kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet. Huvudmännen beskriver sina insatser och kostnaderna för dessa. Insatserna beskrivs i relation till skolans systematiska kvalitetsarbete.	49 mkr
Utveckling apl för branscher Arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer, organisationer som är gemensamma för arbetsgivare och arbetstagare eller intresseorganisationer i näringslivet	Bidrag för att utveckla kvaliteten i det arbetsplatsförlagda lärandet. Syftet är att stödja arbetsplatser som anordnar apl och att utveckla regionala stödfunktioner för yrkesutbildning.	11 mkr
Yrkesintroduktion Kommunala och enskilda huvudmän	Bidrag för att utveckla kvaliteten i gymnasieskolans yrkesintroduktion. Insatserna ska utveckla samarbetet mellan huvudmännen och det lokala arbetslivet eller förbereda eleverna för studier på ett yrkesprogram eller för konkreta arbetsuppgifter.	22 mkr
Gymnasial lärlingsutbildning Kommunala och enskilda huvudmän	Bidrag för huvudmännens kostnader för att utveckla utbildningen samt ersättning till arbetsgivare. Även extra ersättning till arbetsgivare om elevens handledare är utbildad i enlighet med Skolverkets webbaserade handledarutbildning. Inom ramen för utvecklingskostnader kan huvudmännen söka bidrag för kostnader kopplade till lärlingsutbildning, bland annat för kvalitetssäkring, kompetensutveckling eller handledarutbildning.	454 mkr
Främja lärlingsutbildning Kommunala huvudmän	Bidrag för att starta gymnasial lärlingsutbildning eller utöka befintlig utbildning. Kan innebära insatser som utvecklar kontakter med det lokala arbetslivet.	21 mkr

Bilaga 2. Studiens enkätundersökningar

De beskrivningar och analyser som redovisas i denna rapport baseras till stora delar på resultat från tre enkätundersökningar, riktade till huvudmän, rektorer och yrkeslärare. Samtliga enkätundersökningar har genomförts som webbenkäter och har administrerats av Statistiska centralbyrån (SCB) på Skolverkets uppdrag. SCB har bland annat skött enkäternas utskick och datainsamling samt redovisat bortfallsanalyser, resultattabeller och dataset med avidentifierade enkätresultat. Skolverket har bland annat utformat enkäterna samt tolkat och analyserat enkätresultaten.

Enkätresultaten har genom bortfallsanalyser, viktning och kalibrering kunnat skattas på nationell nivå. Det betyder att de resultat som presenteras i denna rapport avser att representera *totalpopulationen* huvudmäns, rektorers respektive yrkeslärares uppfattningar (och inte enbart de uppfattningar som gällt för de respondenter som har besvarat enkäterna).

Huvudmanna- och rektorsenkäterna

De båda enkätundersökningarna bland huvudmän och rektorer har genomförts i samarbete med ett parallellt projekt på Skolverket[153], i syfte att begränsa respondenternas sammantagna uppgiftslämnarbörda. Som en följd av detta vägval omfattade enkäterna färre apl-relaterade frågor än vad som hade varit fallet vid separata enkäter om enbart apl. Empiriinsamlingen i båda enkäterna inleddes i mitten av januari 2015 och avslutades i mars samma år. Nedan följer lite ytterligare information om respektive enkätundersökning.

Huvudmän

Enkätundersökningen bland huvudmän genomfördes som en totalundersökning. Enkäten riktades till representanter (verksamhetschefer eller motsvarande) för samtliga 461 kommunala och enskilda huvudmän som hade skolenheter med nationella program och/eller introduktionsprogram enligt skolenhetsregistret från december 2014. Enkäten innehöll fem specifika frågor och en öppen kommentarsruta om apl, vilka riktades till huvudmän för minst ett yrkesprogram. Huvudmannaenkäten omfattade inga frågor på programvis nivå.

Den totala svarsandelen för undersökningen var 64 procent (293 svarande huvudmän). Till detta bortfall kom ett partiellt bortfall i enskilda frågor i form av att inte alla respondenter har besvarat samtliga frågor i enkäten. Svarsandelen skiljde sig vidare åt mellan kommunala och enskilda huvudmän (73 procent jämfört med 52 procent). Därutöver var svarsfrekvensen högre bland större huvudmän, räknat i antal gymnasieskoleenheter per huvudman. Registervariabler för typ av huvudman (offentlig/enskild) och huvudmannens storlek (antal skolenheter) har använts som hjälpinformation för att räkna upp de inkomna svaren till nationell nivå.

153 Skolverket 2015b.

Rektorer

Även rektorsenkäten genomfördes som en totalundersökning, omfattandes sju specifika frågor och två öppna kommentarsrutor om apl för berörda rektorer. Enkäten skickades till samtliga rektorer på de 1 309 skolenheter som hade elever på nationella program och/eller introduktionsprogram enligt det preliminära elevregister från oktober 2014.

Den totala svarsandelen för undersökningen var 70 procent (922 skolenheter). Till detta tillkom ett partiellt bortfall av svar som varierar mellan enkätens olika frågor. Svarsfrekvensen var ungefär lika stor på kommunala och fristående skolor (72 respektive 67 procent). Därutöver var svarsfrekvensen högre ju mindre kommunen är som skolan är belägen i. Liksom i fallet med huvudmannaenkäten har registervariabler för typ av huvudman och kommungrupp använts som hjälpinformation för att genomföra en bortfallsanalys och räkna upp de inkomna svaren till nationell nivå.

Yrkeslärarenkäten

Yrkeslärarenkäten riktades till ett stratifierat slumpmässigt urval om 3 000 yrkeslärare i gymnasieskolan och omfattade 37 frågor, inklusive möjligheter att lämna fria kommentarer. Då det saknas registeruppgifter för vilka program som olika lärare undervisar på baserades urvalet istället på registeruppgifter om lärarnas undervisningsämnen. Dessa uppgifter hämtades från registret över pedagogisk personal (”lärarregistret”), aktualitet oktober 2014. Populationen lärare, som enligt lärarregistret undervisade i ett eller flera yrkesinriktade ämnen i gymnasieskolan hösten 2014 och hade ett yrkesämne som huvudsakligt undervisningsämne, uppgick till 8 404 personer. Urvalet samordnades med en parallell enkätundersökning till gymnasielärare inom tidigare nämnd studie[154], så att samma lärare inte skulle behöva delta i båda undersökningarna. Efter denna ”negativa samordning” återstod 7 811 lärare i urvalsramen.

Enkätundersökningens urval utgick från det yrkesämne som har tolkats som respektive lärares *huvudsakliga* undervisningsämne[155] och omfattade alla lärare med en tjänstgöringsgrad på minst 10 procent. De 15 befintliga registerkategorierna av yrkesämnen fick utgöra undersökningens urvalsstrata. Dessa undervisningsämnen korrelerar på olika vis med de tolv yrkesprogrammen, där det alltså inte på förhand är givet att en lärare med ett visst undervisningsämne undervisar på ett visst yrkesprogram. Tabellen nedan visar undersökningens urvalsram.

154 Skolverket 2015b.

155 Registeruppgiften om lärares undervisningsämnen samlas in på så vis att högst tre olika undervisningsämnen kan anges i tre olika fält. Det undervisningsämne som har angetts i det första fältet har tolkats som respektive lärares huvudsakliga undervisningsämne.

Tabell 2. Yrkeslärarenkätens urvalsram och urvalsstorlek.

Stratum (h)	Huvudsakligt yrkesämne	Totalt antal lärare (N_1)	Därav dragna i urvalet till undersökningen av garanterad undervisningstid (n_1)	Urvalsram för apl-enkäten (N_2)	Urvalsstorlek i apl-enkäten (n_2)
01	Bygg/anläggningstekniska	1 000	91	909	257
02	El/energitekniska	1 033	81	952	257
03	Drift/underhållstekniska	97	11	97	97
04	Fordons/transporttekniska	1 047	97	950	259
05	Restaurang/livsmedelstekniska	645	60	585	240
06	Processtekniska	29	3	29	29
07	Trätekniska	26	5	26	26
08	Verkstad/industritekniska	522	39	483	230
09	Hantverk	610	36	574	238
10	Handels/administration	542	33	509	232
11	Naturbruk	808	31	777	250
12	Vård och omsorg	575	40	535	235
13	Barn/ungdom	519	28	491	230
14	Hotell och turism	212	11	201	174
15	Övriga yrkesämnen	739	46	693	246
	Totalt	**8 404**	**612**	**7 811**	**3 000**

Kommentar: Uppgifterna om lärarnas huvudsakliga undervisningsämnen är hämtade från registret över pedagogisk personal (”lärarregistret”), aktualitet oktober 2014.

För att ytterligare kunna avgränsa undersökningen till så berörda yrkeslärare som möjligt ställdes några inledande frågor i enkäten om lärarnas programtillhörighet och uppgifter avseende apl (se punkterna nedan). Den totalpopulation av yrkeslärare som enkätresultaten avser att representera kan sammantaget beskrivas som lärare som:

- bedrev sin huvudsakliga undervisning på ett yrkesprogram läsåret 2014/15,
- (fortfarande) var verksamma som gymnasiala yrkeslärare vid enkätens svarsperiod (se nedan) och
- var betygsättande för en eller flera kurser som helt eller delvis inkluderade apl under läsåret 2014/15.

Ett introduktionsbrev med inloggningsuppgifter till webbenkäten skickades ut i månadsskiftet mars–april 2015. Två påminnelser utgick till de lärare som inte besvarat enkäten den 20 april respektive den 8 maj innan insamlingen avslutades i början av juni 2015.

Enkäten besvarades av totalt 1 610 personer (54 procent), varav 298 definierades som ”övertäckning”. Med övertäckning avses att berörda personer avviker från den totalpopulation som vi har definierat ovan och som därmed inte borde

ha ingått i urvalsramen.[156] De nationellt skattade enkätresultaten baseras således på uppgifterna från 1 319 respondenter. Ett antagande gjordes om att studiens ”undertäckning” (lärare som tillhör målpopulationen men som inte ingick i urvalsramen) motsvarar dess övertäckning, vilket innebär att totalpopulationen fortsatt antas vara 8 404 lärare. Svarsfrekvensen blev 49 procent uppräknat till den samordnande urvalsramen.

Även om totalpopulationens faktiska storlek är något osäker har detta antagande mindre betydelse för de punktskattningar som presenteras i denna rapport. SCB identifierade registervariablerna typ av huvudman, kommungrupp, antal skolenheter hos huvudmannen samt H-region (gruppering av kommuner efter lokalt och regionalt befolkningsunderlag längs skalan storstad–glesbygd) som lämpliga variabler för att skapa den ”viktvariabel” med vars hjälp respondenternas svar har skattats till att gälla för totalpopulationen. Tabellen nedan visar enkätundersökningens faktiska antal respondenter för respektive yrkesprogram samt antalet yrkeslärare som dessa respondenter representerar på nationell nivå.

Tabell 3. Antalet respondenter i Skolverkets enkätundersökning samt antalet yrkeslärare som dessa representerar på nationell nivå (population). Uppdelat per program.

Yrkesprogram	Respondenter	Population
Barn- och fritidsprogrammet	125	639
Bygg- och anläggningsprogrammet	111	907
El- och energiprogrammet	121	1 072
Fordons- och transportprogrammet	143	1 246
Handels- och administrationsprogrammet	107	607
Hantverksprogrammet	86	518
Hotell- och turismprogrammet	96	300
Industritekniska programmet	108	555
Naturbruksprogrammet	98	824
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	127	704
VVS- och fastighetsprogrammet	59	268
Vård- och omsorgsprogrammet	138	763
Yrkesprogrammen totalt	**1 319**	**8 404**

156 291 personer definierades som tillhörande övertäckning utifrån sina svar på de inledande frågorna i enkäten; 258 för att de inte var betygsättande för någon kurs som inkluderade apl, 29 för att de inte huvudsakligen undervisade på ett yrkesprogram inom gymnasieskolan och 4 med osäker skolenhetstillhörighet. Därutöver meddelade 7 personer på annat vis att de inte tillhörde den tänkta målpopulationen.

Bilaga 3. Programvisa resultat (tabeller)

I denna tabellbilaga redovisas enkätresultat på programnivå från ett urval av de enkätfrågor som presenteras mer översiktligt i själva rapporten. Alla resultat är skattningar på nationell nivå, vilket innebär att de representerar uppfattningar och bedömningar bland samtliga berörda rektorer och yrkeslärare.[157] Samtliga uppgifter avser läsåret 2014/15, förutom den inledande skattningen av omfattningen av apl (som avser den första elevkullen i Gy 2011).

Enkätresultaten presenteras enligt formen X ± Y %, där X motsvarar Skolverkets punktskattning av det sanna värdet för populationen och Y utgör felmarginalen vid 95 % säkerhetsnivå. Det intervall som bildas av procentskattningen och felmarginalen utgör ett konfidensintervall som med 95 procents säkerhet innehåller det sanna värdet för populationen (förutsatt att inte systematiska fel föreligger, som exempelvis svårtolkade frågor eller snedvridningar till följd av svarsbortfall som inte har beaktats i genomförda bortfallsanalyser). Där svarsuppgiften består av två punkter har så få respondenter angett svarsalternativet att en svarsandel inte kan skattas på nationell nivå.

Yrkesprogrammen redovisas i bokstavsordning i tabellerna. Vi har valt detta upplägg dels för att en resultatbaserad redovisning skulle kunna ordnas efter olika premisser (baseras på uppgifterna i en eller flera svarskolumner), dels för att det inte är givet att ett program med en högre punktskattning än ett annat program motsvarar ett högre värde i verkligheten (på grund av skattningarnas felmarginaler).

157 Skolverkets enkätundersökning bland huvudmän var inte uppdelad på programnivå. För mer information om samtliga enkätundersökningar, se bilaga 2.

Tabell 4. Omfattningen av apl.

ENKÄTFRÅGA TILL REKTORER:

När det gäller de elever som gick ut gymnasieskolan vårterminen 2014, hur många veckor apl fick de totalt under sin utbildning?
Redovisning av hur samtliga avgångselever 2014 var fördelade på de olika svarskategorierna, beräknat utifrån rektorernas uppgifter (se tabellkommentar). Svarsandelar i procent.

	Högst 14 veckor apl	15–16 veckor apl	17–49 veckor apl	Minst 50 veckor apl	Kan ej anges
Totalt	**4 ± 1**	**59 ± 3**	**30 ± 2**	**5 ± 2**	**2 ± 1**
Barn- och fritidsprogrammet	3 ± 2	73 ± 6	18 ± 5	5 ± 4	1 ± 1
Bygg- och anläggningsprogrammet	3 ± 1	25 ± 5	60 ± 5	9 ± 2	3 ± 1
El- och energiprogrammet	13 ± 3	65 ± 5	17 ± 4	3 ± 1	2 ± 1
Fordons- och transportprogrammet	1 ± 0	56 ± 6	37 ± 6	2 ± 1	4 ± 2
Handels- och administrationsprogrammet	2 ± 1	66 ± 6	20 ± 5	8 ± 4	4 ± 2
Hantverksprogrammet	5 ± 3	73 ± 6	16 ± 6	3 ± 1	2 ± 1
Hotell- och turismprogrammet	1 ± 0	62 ± 10	32 ± 10	4 ± 2	1 ± 1
Industritekniska programmet	2 ± 1	55 ± 8	36 ± 9	6 ± 4	1 ± 1
Naturbruksprogrammet	2 ± 1	80 ± 6	18 ± 6	1 ± 1	0 ± 0
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	1 ± 0	53 ± 11	35 ± 11	10 ± 8	1 ± 1
VVS- och fastighetsprogrammet	6 ± 3	55 ± 8	26 ± 8	7 ± 3	5 ± 3
Vård- och omsorgsprogrammet	1 ± 0	63 ± 7	29 ± 6	7 ± 4	0 ± 0

Kommentar: Tabellen inkluderar elever som var inskrivna på lärlingsutbildning. Elevernas andelsfördelning har kunnat beräknas (av SCB) genom att varje rektor, för sina avgångselever inom respektive yrkesprogram, fick ange rätt antal elever i respektive svarskategori i den berörda enkätfrågan.

Tabell 5. Tillgången på apl-platser.

ENKÄTFRÅGA TILL REKTORER:

Hur bedömer du i dagsläget tillgången på ändamålsenliga (utbildningsrelevanta och lämpliga) apl-platser för era elever?
Svarsandelar i procent.

	Mycket god	Tillräckligt god	Mindre god	Dålig	Kan inte bedöma
Totalt	**18 ± 2**	**61 ± 2**	**16 ± 1**	**3 ± 1**	**2 ± 1**
Barn- och fritidsprogrammet	17 ± 5	72 ± 6	7 ± 3	..	2 ± 1
Bygg- och anläggningsprogrammet	14 ± 3	62 ± 5	20 ± 4	2 ± 1	..
El- och energiprogrammet	8 ± 3	48 ± 5	34 ± 4	9 ± 2	2 ± 1
Fordons- och transportprogrammet	19 ± 4	71 ± 5	9 ± 3	..	..
Handels- och administrationsprogrammet	21 ± 4	65 ± 5	8 ± 3	..	5 ± 2
Hantverksprogrammet	12 ± 4	63 ± 5	19 ± 4	4 ± 2	..
Hotell- och turismprogrammet	13 ± 5	57 ± 8	23 ± 6	4 ± 2	4 ± 2
Industritekniska programmet	24 ± 5	64 ± 5	10 ± 4	2 ± 1	..
Naturbruksprogrammet	25 ± 7	66 ± 7	9 ± 4	..	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	30 ± 7	62 ± 7	6 ± 4	..	..
VVS- och fastighetsprogrammet	8 ± 4	45 ± 7	33 ± 6	13 ± 4	..
Vård- och omsorgsprogrammet	25 ± 5	61 ± 5	8 ± 3	3 ± 2	4 ± 2

Tabell 6. Tillgången på apl-platser.

ENKÄTFRÅGA TILL YRKESLÄRARE:

Hur bedömer du att tillgången på ändamålsenliga apl-platser på programmet är under läsåret 2014/15?
Svarsandelar i procent.

	Påtagligt fler platser än behovet på programmet	Något fler eller lika många platser som behovet på programmet	Något färre platser än behovet på programmet	Långt färre platser än behovet på programmet	Vet inte
Totalt	**11 ± 2**	**47 ± 3**	**32 ± 2**	**10 ± 2**	**1 ± 0**
Barn- och fritidsprogrammet	11 ± 5	45 ± 8	38 ± 8	5 ± 4	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	5 ± 4	59 ± 9	29 ± 8	7 ± 5	..
El- och energiprogrammet	..	37 ± 8	41 ± 8	21 ± 7	..
Fordons- och transportprogrammet	9 ± 5	50 ± 8	29 ± 7	12 ± 5	..
Handels- och administrationsprogrammet	26 ± 8	44 ± 9	27 ± 8	3 ± 3	..
Hantverksprogrammet	..	41 ± 10	36 ± 10	20 ± 8	..
Hotell- och turismprogrammet	6 ± 4	42 ± 9	35 ± 9	14 ± 7	..
Industritekniska programmet	18 ± 7	60 ± 8	20 ± 7	..	..
Naturbruksprogrammet	19 ± 7	43 ± 9	26 ± 8	10 ± 6	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	24 ± 7	54 ± 8	21 ± 7	..	..
VVS- och fastighetsprogrammet	..	27 ± 11	47 ± 13	20 ± 11	..
Vård- och omsorgsprogrammet	2 ± 2	45 ± 8	40 ± 8	13 ± 5	..

Tabell 7. Yrkeslärarnas förutsättningar för apl-arbetet.

ENKÄTFRÅGA TILL YRKESLÄRARE:

Hur ser du på dina *förutsättningar* att utföra följande arbetsuppgifter inom apl-verksamheten?
Svarsandelar i procent.

Säkerställa att innehållet i elevernas apl ligger i linje med utbildningens mål	**Mycket goda**	**Ganska goda**	**Inte så goda**	**Inte alls goda**	**Ingår inte i mina arbetsuppgifter**	**Vet inte**
Totalt	**24 ± 2**	**56 ± 3**	**12 ± 2**	**5 ± 1**	**2 ± 1**	**1 ± 0**
Barn- och fritidsprogrammet	43 ± 8	45 ± 8	8 ± 4	4 ± 3	..	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	23 ± 8	61 ± 9	9 ± 5	6 ± 4	..	..
El- och energiprogrammet	12 ± 6	51 ± 9	17 ± 6	14 ± 6	5 ± 3	..
Fordons- och transportprogrammet	19 ± 6	61 ± 8	14 ± 5	4 ± 3	..	..
Handels- och administrationsprogrammet	28 ± 8	48 ± 9	17 ± 7	4 ± 4	4 ± 3	..
Hantverksprogrammet	18 ± 8	60 ± 10	12 ± 6	..	7 ± 5	..
Hotell- och turismprogrammet	32 ± 8	51 ± 9	8 ± 5	..	..	..
Industritekniska programmet	38 ± 9	51 ± 9	6 ± 4	5 ± 4	..	..
Naturbruksprogrammet	17 ± 7	62 ± 9	14 ± 7	..	4 ± 4	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	17 ± 6	66 ± 8	13 ± 5	..	..	..
VVS- och fastighetsprogrammet	14 ± 9	66 ± 12	12 ± 9	4 ± 3	..	..
Vård- och omsorgsprogrammet	40 ± 8	48 ± 8	6 ± 4	3 ± 3	..	..
Förbereda handledarna på vad som förväntas av dem (roll, ansvar etc.)	**Mycket goda**	**Ganska goda**	**Inte så goda**	**Inte alls goda**	**Ingår inte i mina arbetsuppgifter**	**Vet inte**
Totalt	**13 ± 2**	**43 ± 3**	**26 ± 2**	**11 ± 2**	**6 ± 1**	**1 ± 0**
Barn- och fritidsprogrammet	18 ± 6	49 ± 8	23 ± 7	8 ± 5	..	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	17 ± 7	44 ± 9	25 ± 7	12 ± 6	..	..
El- och energiprogrammet	..	41 ± 8	29 ± 8	18 ± 6	8 ± 4	..
Fordons- och transportprogrammet	9 ± 5	43 ± 8	29 ± 7	15 ± 6	5 ± 3	..
Handels- och administrationsprogrammet	19 ± 8	39 ± 9	22 ± 8	11 ± 6	7 ± 5	..
Hantverksprogrammet	15 ± 7	36 ± 10	31 ± 9	8 ± 6	9 ± 6	..
Hotell- och turismprogrammet	20 ± 7	50 ± 9	15 ± 6	6 ± 5	7 ± 5	..
Industritekniska programmet	20 ± 7	47 ± 9	15 ± 6	12 ± 6	7 ± 4	..
Naturbruksprogrammet	13 ± 6	42 ± 9	29 ± 9	8 ± 5	8 ± 5	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	8 ± 4	47 ± 8	37 ± 8	6 ± 4	..	..
VVS- och fastighetsprogrammet	..	31 ± 12	36 ± 13	20 ± 10	..	..
Vård- och omsorgsprogrammet	24 ± 6	41 ± 8	20 ± 6	7 ± 4	7 ± 4	..
Följa elevernas lärande	**Mycket goda**	**Ganska goda**	**Inte så goda**	**Inte alls goda**	**Ingår inte i mina arbetsuppgifter**	**Vet inte**
Totalt	**21 ± 2**	**48 ± 3**	**21 ± 2**	**7 ± 1**	**3 ± 1**	**0 ± 0**
Barn- och fritidsprogrammet	19 ± 6	53 ± 8	21 ± 7	6 ± 4	..	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	28 ± 8	50 ± 9	14 ± 6	7 ± 4	..	..
El- och energiprogrammet	11 ± 5	47 ± 9	25 ± 7	12 ± 5	5 ± 3	..
Fordons- och transportprogrammet	19 ± 6	49 ± 8	22 ± 7	9 ± 4	..	..
Handels- och administrationsprogrammet	27 ± 8	46 ± 9	22 ± 7	3 ± 3	..	..
Hantverksprogrammet	27 ± 9	43 ± 10	17 ± 7	8 ± 6	5 ± 5	..
Hotell- och turismprogrammet	22 ± 8	46 ± 9	19 ± 7	9 ± 6	..	..
Industritekniska programmet	30 ± 8	44 ± 9	16 ± 6	8 ± 5	..	..
Naturbruksprogrammet	9 ± 5	44 ± 9	30 ± 9	10 ± 6	8 ± 5	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	17 ± 6	52 ± 8	25 ± 7	4 ± 3	..	..
VVS- och fastighetsprogrammet	20 ± 11	51 ± 13	23 ± 11	..	..	..
Vård- och omsorgsprogrammet	31 ± 7	50 ± 8	16 ± 6	..	..	..

Tabell 8. Betygsättningen av kurser som har innefattat apl.

ENKÄTFRÅGA TILL YRKESLÄRARE:

Anser du att uppföljningen av elevernas apl ger dig ett tillräckligt underlag för att inkludera apl i betygsättningen av dina elever?
Svarsandelar i procent.

	Alltid	Oftast	Ibland	Sällan	Aldrig	Vet inte
Totalt	**20 ± 2**	**58 ± 3**	**16 ± 2**	**5 ± 1**	**1 ± 1**	**..**
Barn- och fritidsprogrammet	32 ± 7	58 ± 8	9 ± 5	..	..	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	28 ± 8	55 ± 9	11 ± 6	5 ± 4	..	..
El- och energiprogrammet	12 ± 6	40 ± 9	28 ± 8	18 ± 7	..	..
Fordons- och transportprogrammet	21 ± 7	58 ± 8	16 ± 6	4 ± 3	..	..
Handels- och administrationsprogrammet	20 ± 8	64 ± 9	10 ± 6	6 ± 5	..	..
Hantverksprogrammet	8 ± 6	65 ± 10	18 ± 8	4 ± 4	..	..
Hotell- och turismprogrammet	22 ± 8	65 ± 9	10 ± 5	..	..	..
Industritekniska programmet	22 ± 8	54 ± 9	20 ± 7	..	..	..
Naturbruksprogrammet	14 ± 7	55 ± 10	26 ± 9	5 ± 5	..	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	14 ± 6	66 ± 8	17 ± 7	..	..	..
VVS- och fastighetsprogrammet	14 ± 8	59 ± 13	21 ± 10	..	..	..
Vård- och omsorgsprogrammet	26 ± 7	68 ± 7	5 ± 3	..	..	..

Tabell 9. Yrkeslärarnas bedömningar om kvaliteten i apl.

ENKÄTFRÅGA TILL YRKESLÄRARE:

I denna fråga ber vi dig göra en bedömning av dina elevers sammantagna apl under läsåret 2014/15. I vilken utsträckning…
Svarsandelar i procent.

…får eleverna apl på utbildningsrelevanta arbetsplatser?	I hög utsträckning	I viss utsträckning	I låg utsträckning	Vet inte
Totalt	**72 ± 2**	**25 ± 2**	**2 ± 1**	**1 ± 0**
Barn- och fritidsprogrammet	83 ± 6	16 ± 6	..	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	80 ± 7	17 ± 7	..	..
El- och energiprogrammet	57 ± 8	35 ± 8	6 ± 4	..
Fordons- och transportprogrammet	75 ± 7	23 ± 6	..	..
Handels- och administrationsprogrammet	73 ± 8	26 ± 8	..	..
Hantverksprogrammet	57 ± 10	38 ± 10	5 ± 4	..
Hotell- och turismprogrammet	69 ± 9	27 ± 8	..	..
Industritekniska programmet	81 ± 7	18 ± 7	..	..
Naturbruksprogrammet	72 ± 8	25 ± 8	..	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	71 ± 7	26 ± 7	..	..
VVS- och fastighetsprogrammet	77 ± 11	20 ± 10	..	..
Vård- och omsorgsprogrammet	75 ± 7	25 ± 7	..	..
…har handledarna god förmåga att handleda elever?	**I hög utsträckning**	**I viss utsträckning**	**I låg utsträckning**	**Vet inte**
Totalt	**38 ± 3**	**54 ± 3**	**2 ± 1**	**5 ± 1**
Barn- och fritidsprogrammet	51 ± 8	45 ± 8	..	3 ± 3
Bygg- och anläggningsprogrammet	38 ± 9	52 ± 9	3 ± 3	7 ± 5
El- och energiprogrammet	33 ± 8	54 ± 9	..	12 ± 5
Fordons- och transportprogrammet	43 ± 8	50 ± 8	..	5 ± 3
Handels- och administrationsprogrammet	34 ± 9	56 ± 9	4 ± 4	6 ± 4
Hantverksprogrammet	32 ± 10	60 ± 10	..	5 ± 4
Hotell- och turismprogrammet	39 ± 9	57 ± 9	..	3 ± 3
Industritekniska programmet	48 ± 9	48 ± 9	..	..
Naturbruksprogrammet	35 ± 9	55 ± 9	4 ± 3	7 ± 5
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	24 ± 7	67 ± 8	7 ± 4	3 ± 3
VVS- och fastighetsprogrammet	28 ± 12	66 ± 13	..	7 ± 6
Vård- och omsorgsprogrammet	45 ± 8	52 ± 8	..	2 ± 2

Tabellen fortsätter på nästa sida

Tabell 9 forts. Yrkeslärarnas bedömningar om kvaliteten i apl.

ENKÄTFRÅGA TILL YRKESLÄRARE:

I denna fråga ber vi dig göra en bedömning av dina elevers sammantagna apl under läsåret 2014/15. I vilken utsträckning…
Svarsandelar i procent.

…utvecklas eleverna i linje med utbildningens examensmål och ämnesplaner?	**I hög utsträckning**	**I viss utsträckning**	**I låg utsträckning**	**Vet inte**
Totalt	**49 ± 3**	**45 ± 3**	**4 ± 1**	**2 ± 1**
Barn- och fritidsprogrammet	68 ± 7	31 ± 7	..	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	48 ± 9	47 ± 9	..	3 ± 3
El- och energiprogrammet	35 ± 8	53 ± 9	8 ± 4	3 ± 3
Fordons- och transportprogrammet	45 ± 8	50 ± 8	4 ± 3	..
Handels- och administrationsprogrammet	59 ± 9	36 ± 8	..	..
Hantverksprogrammet	32 ± 10	57 ± 10	11 ± 7	..
Hotell- och turismprogrammet	57 ± 9	41 ± 9	..	..
Industritekniska programmet	57 ± 9	39 ± 8	3 ± 3	..
Naturbruksprogrammet	49 ± 10	45 ± 9	5 ± 4	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	37 ± 8	57 ± 8	4 ± 3	..
VVS- och fastighetsprogrammet	61 ± 13	33 ± 12	..	..
Vård- och omsorgsprogrammet	64 ± 7	35 ± 7	..	..
…praktiserar eleverna relevanta yrkeskunskaper?	**I hög utsträckning**	**I viss utsträckning**	**I låg utsträckning**	**Vet inte**
Totalt	**65 ± 3**	**31 ± 2**	**2 ± 1**	**1 ± 1**
Barn- och fritidsprogrammet	83 ± 6	16 ± 6	..	..
Bygg- och anläggningsprogrammet	74 ± 8	25 ± 8	..	..
El- och energiprogrammet	48 ± 9	45 ± 9	4 ± 3	..
Fordons- och transportprogrammet	69 ± 7	29 ± 7	..	..
Handels- och administrationsprogrammet	70 ± 8	26 ± 8	..	..
Hantverksprogrammet	44 ± 10	46 ± 10	10 ± 6	..
Hotell- och turismprogrammet	58 ± 9	40 ± 9	..	..
Industritekniska programmet	72 ± 8	26 ± 7	..	..
Naturbruksprogrammet	65 ± 9	32 ± 9	..	..
Restaurang- och livsmedelsprogrammet	57 ± 8	40 ± 8	2 ± 2	..
VVS- och fastighetsprogrammet	67 ± 12	30 ± 12	..	..
Vård- och omsorgsprogrammet	73 ± 7	27 ± 7	..	..

Bilaga 4. Programvisa resultat (noter)

I denna bilaga redovisas punktskattningar och felmarginaler på programnivå för de programvisa skillnader som har lyfts fram i själva rapporten. Noterna är sorterade efter de kapitel där de förekommer.

Kapitel 2

2.1. Våra skattningar på nationell nivå ger att 79 procent (72–86) av lärarna på fordons- och transportprogrammet, 79 procent (68–90) på VVS- och fastighetsprogrammet, 77 procent (69–85) på industritekniska programmet och 76 procent (68–84) på hotell- och turismprogrammet anser att de i hög utsträckning bidrar till att hitta apl-platser till programmets elever. Motsvarande uppgift på vård- och omsorgsprogrammet är 37 procent (28–46). Vård- och omsorgsprogrammet har också den klart största andelen lärare som anger att de inte alls bidrar till att hitta apl-platser: 27 procent (19–35).

2.2. Enligt våra skattningar på nationell nivå arbetar 93 procent (88–98) av lärarna på vård- och omsorgsprogrammet på skolor där det finns apl-samordnare, jämfört med 65 procent på yrkesprogrammen totalt sett. Hela 75 procent (68–83) av alla lärare på vård- och omsorgsprogrammet anger också att apl-samordnare i hög utsträckning bidrar till att hitta apl-platser till programmets elever, jämfört med 35 procent på yrkesprogrammen totalt sett.

2.3. Våra skattningar på nationell nivå ger att 49 procent (39–59) av lärarna på restaurang- och livsmedelsprogrammet, 47 procent (37–57) på hantverksprogrammet och 46 procent (37–55) på handels- och administrationsprogrammet bedömer att eleverna i hög utsträckning bidrar till att hitta sina egna apl-platser. Detta kan jämföras med 23 procent för yrkesprogrammen totalt sett.

2.4. Våra skattningar på nationell nivå ger att 94 procent (90–98) av lärarna på bygg- och anläggningsprogrammet och 85 procent (79–91) på vård- och omsorgsprogrammet har ett lokalt programråd knutet till sitt specifika program.

2.5. Våra skattningar på nationell nivå ger att 61 procent (51–71) av lärarna på hantverksprogrammet och 64 procent (55–73) på handels- och administrationsprogrammet har ett lokalt programråd knutet till sitt specifika program.

2.6. Våra skattningar på nationell nivå ger att 29 procent av rektorerna på både el- och energiprogrammet (25–33) och VVS- och fastighetsprogrammet (23–35) respektive 4 procent (2–6) på handels- och administrationsprogrammet, 6 procent (3–9) på naturbruksprogrammet och 10 procent (4–16) på restaurang- och livsmedelsprogrammet anser att det finns ett stort behov av mer stöd och aktivitet från lokala programråd i arbetet att ordna ändamålsenliga apl-platser.

Kapitel 3

3.1. Våra skattningar på nationell nivå ger att 71 procent (58–84) av lärarna på VVS- och fastighetsprogrammet anger att arbetsgivarna har begränsat intresse för apl-elever, vilket kan jämföras med 40 procent av yrkeslärarna totalt sett. Vidare anser 34 procent (21–47) av lärarna på programmet att de/deras skolor

får otillräckligt med stöd från lokala programråd och 43 procent (29–57) att de har för mycket eget ansvar för att hitta apl-platser, vilket kan jämföras med 17 respektive 27 procent av yrkeslärarna totalt sett. 59 procent (46–72) av lärarna på VVS- och fastighetsprogrammet uppger också att arbetet med att hitta apl-platser försvåras av konkurrens om platserna med andra gymnasieskolor, vilket kan jämföras med 42 procent av yrkeslärarna totalt sett.

3.2. Våra skattningar på nationell nivå ger att 59 procent (49–69) av lärarna på hantverksprogrammet och 54 procent (45–63) på el- och energiprogrammet anger att arbetsgivarna har begränsat intresse för apl-elever, vilket kan jämföras med 40 procent av yrkeslärarna totalt sett.

3.3. Våra skattningar på nationell nivå ger att 61 procent (52–70) av lärarna på hotell- och turismprogrammet, 60 procent (52–68) på barn- och fritidsprogrammet och 60 procent (51–69) på handels- och administrationsprogrammet framför sig ha otillräckligt med tid till arbetet med att hitta apl-platser, vilket kan jämföras med 48 procent av yrkeslärarna totalt sett.

3.4. Våra skattningar på nationell nivå ger att 43 procent (35–51) av lärarna på barn- och fritidsprogrammet, 40 procent (32–48) på vård- och omsorgsprogrammet och 38 procent (29–47) på industritekniska programmet anser sig ha mycket goda förutsättningar att säkerställa att elevernas apl ligger i linje med utbildningens mål, vilket kan jämföras med 12 procent (6–18) av lärarna på el- och energiprogrammet respektive 24 procent av yrkeslärarna totalt sett. Vidare anser 14 procent (8–20) av lärarna på el- och energiprogrammet att de inte alls har goda förutsättningar till detta, vilket kan jämföras med 5 procent av yrkeslärarna totalt sett. Till skillnad från svarsuppgifterna i diagram 4 har inte de lärare som angav svarsalternativen ”ingår inte i mina arbetsuppgifter” eller ”vet inte” exkluderats inför redovisningen av svarsuppgifterna i denna not.

3.5. Våra skattningar på nationell nivå ger att 56 procent av lärarna på VVS- och fastighetsprogrammet anser sig ha mindre goda förutsättningar att förbereda handledarna inför apl, fördelat på 36 procent (23–49) på alternativet inte så goda förutsättningar och 20 procent (10–30) på alternativet inte alls goda förutsättningar. Detta kan jämföras med 37 (26 + 11) procent av yrkeslärarna totalt sett. Vidare har för få lärare på VVS- och fastighetsprogrammet angett att det råder mycket goda förutsättningar för detta för att vi ska kunna ange en nationell skattning för detta svarsalternativ, medan 31 procent (19–43) anser att förutsättningarna är ganska goda. Detta kan jämföras med 13 respektive 43 procent av yrkeslärarna totalt sett. Till skillnad från svarsuppgifterna i diagram 4 har inte de lärare som angav svarsalternativen ”ingår inte i mina arbetsuppgifter” eller ”vet inte” exkluderats inför redovisningen av svarsuppgifterna i denna not.

3.6. Enligt våra skattningar på nationell nivå anser 90 procent (84–96) av de lärare på fordons- och transportprogrammet respektive 65 procent (55–75) på bygg- och anläggningsprogrammet som anger mindre goda förutsättningar för apl-arbetet att detta beror på tidsbrist.

3.7. Våra skattningar på nationell nivå ger att 49 procent (33–65) av de lärare på VVS- och fastighetsprogrammet som anger mindre goda förutsättningar för apl-arbetet anser att detta kan förklaras av att rektor ger otillräckligt stöd, jämfört med 23 procent på yrkesprogrammen totalt sett.

3.8. Enligt våra skattningar på nationell nivå ingår arbetsplatsobservationer av lärandemoment i uppföljningen av apl-perioder för 39 procent (30–48) av lärarna på bygg- och anläggningsprogrammet respektive 11 procent (6–16) på vård- och omsorgsprogrammet.

3.9. Enligt våra skattningar på nationell nivå tillämpas checklistor för olika ämnesplanmoment i uppföljningen av apl-perioder för 74 procent (66–82) av lärarna på handels- och administrationsprogrammet och 72 procent (64–80) på hotell- och turismprogrammet respektive 37 procent (28–46) på el- och energiprogrammet.

3.10. Enligt våra skattningar på nationell nivå anser 32 procent (25–39) av lärarna på barn- och fritidsprogrammet att deras uppföljning av apl-perioder alltid ger ett tillräckligt underlag för betygsättning och 58 procent (50–66) att så oftast är fallet. På vård- och omsorgsprogrammet är motsvarande svarsandelar 26 procent (19–33) respektive 68 procent (61–75). Detta kan jämföras med el-och energiprogrammet, där enbart 12 procent (6–18) av lärarna anser att deras uppföljning alltid ger ett tillräckligt underlag för betygsättning och 40 procent (31–49) anser att så oftast är fallet. På el- och energiprogrammet anser istället hela 28 procent (20–36) av lärarna att uppföljningen av apl-perioder enbart ibland ger ett tillräckligt underlag, vilket kan jämföras med 9 procent (4–14) av lärarna på barn- och fritidsprogrammet och 5 procent (2–8) på vård- och omsorgsprogrammet. På el- och energiprogrammet anser också 18 procent (11–25) av lärarna att uppföljningen av apl-perioder sällan ger ett tillräckligt underlag för betygsättning, medan motsvarande andel på barn- och fritidsprogrammet och vård- och omsorgsprogrammet inte kan skattas på nationell nivå eftersom det rör sig om för få lärare.

Kapitel 4

4.1. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömer 30 procent (23–37) av rektorerna på restaurang- och livsmedelsprogrammet att tillgången på ändamålsenliga apl-platser är *mycket god* och 62 procent (55–69) att den är *tillräckligt god*, medan 6 procent (2–10) bedömer tillgången som *mindre god*. Detta kan jämföras med rektorerna för el- och energiprogrammet, av vilka enbart 8 procent (5–11) bedömer tillgången som *mycket god* och 48 procent (43–53) som *tillräckligt god*, medan hela 34 procent (30–38) bedömer tillgången som *mindre god* och 9 procent (7–11) som *rent dålig*. Rektorerna för VVS- och fastighetsprogrammet ger liknande bedömningar om tillgången som sina kollegor på el- och energiprogrammet. På VVS- och fastighetsprogrammet bedömer 8 procent (4–12) av rektorerna att tillgången är *mycket god* och 45 procent (38–52) som *tillräckligt god*, medan 33 procent (27–39) bedömer tillgången som mindre god och 13 procent (9–17) som *dålig*. Av yrkeslärarna på restaurang- och livsmedelsprogrammet anger 24 procent (17–31) att det finns *påtagligt fler* platser än behovet på programmet och 54 procent (46–62) att det finns *något fler eller lika många* platser som behovet, medan 21 procent (14–28) anser att

det finns *något färre* platser än behovet. Detta kan jämföras med lärarna på el- och energiprogrammet och VVS- och fastighetsprogrammet, där alltför få lärare har angett att det finns *påtagligt fler* platser än behovet på programmet för att en svarsandel ska kunna skattas på nationell nivå. På el- och energi-programmet bedömer istället 37 procent (29–45) av lärarna att det finns *något fler eller lika många* platser som behovet, medan hela 41 procent (33–49) anser att det finns *något färre* platser än behovet och 21 procent (14–28) att det finns *långt färre* platser än behovet. På VVS- och fastighetsprogrammet bedömer 27 procent (16–38) av lärarna att det finns *något fler eller lika många* platser som behovet, medan hela 47 procent (34–60) anser att det finns *något färre* platser än behovet och 20 procent (9–31) att det finns *långt färre* platser än behovet.

4.2. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömer 26 procent (18–34) av lärarna på handels- och administrationsprogrammet att det finns *påtagligt fler* platser än behovet på programmet och 44 procent (35–53) att det finns *något fler eller lika många* platser som behovet, medan 27 procent (19–35) anser att det finns *något färre* platser än behovet och 3 procent (0–6) att det finns *långt färre* platser än behovet. Detta kan jämföras med lärarna på vård- och omsorgsprogrammet, av vilka enbart 2 procent (0–4) anser att det finns *påtagligt fler* platser än behovet på programmet och 45 procent (37–53) att det finns *något fler eller lika många* platser som behovet, medan 40 procent (32–48) anser att det finns *något färre* platser än behovet och 13 procent (8–18) att det finns *långt färre* platser än behovet. På hantverksprogrammet har för få lärare angett att det finns *påtagligt fler* platser än behovet på programmet för att en svarsandel ska kunna anges på nationell nivå. Istället anger 41 procent (31–51) av lärarna på programmet att det finns *något fler eller lika många* platser som behovet, medan 36 procent (26–46) anser att det finns *något färre* platser än behovet och 20 procent (12–28) att det finns *långt färre* platser än behovet.

4.3. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömer 25 procent (17–33) av lärarna på bygg- och anläggningsprogrammet att tillgången på ändamålsenliga apl-platser har ökat och 11 procent (6–16) att den har minskat under de tre senaste åren. På hotell- och turismprogrammet bedömer 29 procent (21–37) av lärarna att tillgången har ökat och 13 procent (7–19) att den har minskat under samma period. Detta kan jämföras med att 14 procent av yrkeslärarna totalt sett bedömer att tillgången har ökat och 22 procent att den har minskat under perioden.

4.4. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömer 7 procent (3–11) av lärarna på vård- och omsorgsprogrammet att tillgången på ändamålsenliga apl-platser har ökat och 42 procent (34–50) att den har minskat under de tre senaste åren. Detta kan jämföras med att 14 procent av yrkeslärarna totalt sett bedömer att tillgången har ökat och 22 procent att den har minskat under samma period.

4.5. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömer 11 procent av yrkesprogrammens rektorer att tillgången på ändamålsenliga apl-platser har ökat och 15 procent att tillgången har minskat under de tre senaste åren. Av rektorerna för vård- och omsorgsprogrammet anger 12 procent (9–15) att tillgången har ökat och 16 procent (11–21) att den har minskat och av rektorerna för hotell-

och turismprogrammet anger 15 procent (9–21) att tillgången har ökat och 11 procent (7–15) att den har minskat. Av rektorerna för bygg- och anläggningsprogrammet bedömer 13 procent (10–16) att tillgången har ökat och 23 procent (19–27) att den har minskat.

4.6. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömer 11 procent av yrkesprogrammens rektorer att tillgången på ändamålsenliga apl-platser har ökat och 15 procent att tillgången har minskat under de tre senaste åren. Ytterligheterna i våra punktskattningar för det förstnämnda svarsalternativet utgörs av att 6 procent (3–9) av rektorerna för VVS- och fastighetsprogrammet respektive 16 procent (12–20) av rektorerna för industritekniska programmet och 16 procent (10–22) av rektorerna för restaurang- och livsmedelsprogrammet bedömer att tillgången har ökat. Ytterligheterna i våra punktskattningar för det sistnämnda svarsalternativet utgörs av att 6 procent (3–9) av rektorerna för handels- och administrationsprogrammet respektive 25 procent (20–30) av rektorerna för VVS- och fastighetsprogrammet bedömer att tillgången har minskat.

Kapitel 5

5.1. Den skattade andelen elever på nationell nivå som fick högst 14 veckor apl är 13 procent (10–16) på el- och energiprogrammet.

5.2. Den skattade andelen elever på nationell nivå som fick högst 14 veckor apl är 1 procent för samtliga fyra program.

5.3. De skattade andelarna för bygg- och anläggningsprogrammet på nationell nivå är att 60 procent (55–65) av eleverna fick 17–49 veckor och att 9 procent (7–11) fick minst 50 veckor apl. Detta kan jämföras med motsvarande andelar för yrkesprogrammen totalt sett, där 30 procent av eleverna fick 17–49 veckor och 5 procent fick minst 50 veckor apl.

5.4. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömde 39 procent (30–48) av lärarna på el- och energiprogrammet att alla elever skulle få all planerad apl, 41 procent (32–50) att en klar majoritet skulle få det, 14 procent (8–20) att ungefär hälften skulle få det och 3 procent (upp till 6) att en klar minoritet skulle få det.

5.5. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömde 39 procent (29–49) av lärarna på hantverksprogrammet och 41 procent (28–54) på VVS- och fastighetsprogrammet att alla elever skulle få all planerad apl, jämfört med 62 procent av lärarna på yrkesprogrammen totalt sett.

5.6. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömde 51 procent (36–66) av lärarna på VVS- och fastighetsprogrammet att alla elever som enligt planeringen skulle få apl också skulle få apl i någon omfattning, jämfört med 77 procent av lärarna på yrkesprogrammen totalt sett.

5.7. Enligt våra skattningar på nationell nivå bedömde 82 procent (76–88) av lärarna på vård- och omsorgsprogrammet, 79 procent (72–86) på restaurang- och livsmedelsprogrammet, 77 procent (70–84) på barn- och fritidsprogrammet och 76 procent (68–84) på industritekniska programmet att alla elever skulle få all planerad apl, jämfört med 62 procent av lärarna på yrkesprogrammen totalt sett.

Kapitel 6

6.1. Våra skattningar på nationell nivå ger att 51 procent (43–59) av lärarna på barn- och fritidsprogrammet, 48 procent (39–57) på industritekniska programmet, 45 procent (37–53) på vård- och omsorgsprogrammet och 43 procent (35–51) på fordons- och transportprogrammet anser att elevernas handledare i hög utsträckning har god handledarförmåga. Motsvarande uppgift är 24 procent (17–31) på restaurang- och livsmedelsprogrammet.

6.2. Våra skattningar på nationell nivå ger att 83 procent (77–89) av lärarna på barn- och fritidsprogrammet, 81 procent (74–88) på industritekniska programmet och 80 procent (73–87) på bygg- och anläggningsprogrammet bedömer att eleverna i hög utsträckning får apl på utbildningsrelevanta arbetsplatser. Motsvarande uppgift är 57 procent på både el- och energiprogrammet (49–65) och hantverksprogrammet (47–67).

6.3. Våra skattningar på nationell nivå ger att 81 procent (74–88) av lärarna på industritekniska programmet, 78 procent (67–89) på VVS- och fastighetsprogrammet, 77 procent (70–84) på bygg- och anläggningsprogrammet och 76 procent (69–83) på barn- och fritidsprogrammet bedömer att elevernas handledare i hög utsträckning har relevanta yrkeskunskaper. Motsvarande uppgift är 54 procent (46–62) på vård- och omsorgsprogrammet, 58 procent (49–67) på handels- och administrationsprogrammet och 59 procent (51–67) på el- och energiprogrammet.

6.4. Våra skattningar på nationell nivå ger att 83 procent (77–89) av lärarna på barn- och fritidsprogrammet, respektive 44 procent (34–54) på hantverksprogrammet och 48 procent (39–57) på el- och energiprogrammet, bedömer att eleverna i hög utsträckning praktiserar relevanta yrkeskunskaper under apl.

6.5. Våra skattningar på nationell nivå ger att 32 procent (22–42) av lärarna på hantverksprogrammet, 35 procent (27–43) på el- och energiprogrammet och 37 procent (29–45) på restaurang- och livsmedelsprogrammet bedömer att eleverna i hög utsträckning utvecklas i linje med utbildningens examensmål och ämnesplaner, vilket kan jämföras med 68 procent (61–75) på barn- och fritidsprogrammet och 64 procent (57–71) på vård- och omsorgsprogrammet.

6.6. Våra skattningar på nationell nivå ger följande svarsfördelning för lärarna på vård- och omsorgsprogrammet: 3 procent (upp till 6) på alternativet alla, 37 procent (30–44) på en klar majoritet, 28 procent (21–35) på ungefär hälften, 12 procent (7–17) på en klar minoritet och 19 procent (13–25) på vet inte. På industritekniska programmet är svarsfördelningen 7 procent (2–12) på alternativet alla, 35 procent (27–43) på en klar majoritet, 15 procent (9–21) på ungefär hälften, 27 procent (19–35) på en klar minoritet, 10 procent (5–15) på ingen och 7 procent (3–11) på vet inte.

6.7. Våra skattningar på nationell nivå ger följande svarsfördelning för lärarna på VVS- och fastighetsprogrammet: 43 procent (30–56) på alternativet en klar minoritet, 34 procent (22–46) på ingen och 12 procent (4–20) på vet inte. På handels- och administrationsprogrammet är svarsfördelningen 5 procent (1–9) på en klar majoritet, 6 procent (2–10) på ungefär hälften, 31 procent (23–39) på en klar minoritet, 28 procent (20–36) på ingen och 29 procent (21–37) på

vet inte. Naturbruksprogrammet har identisk svarsfördelning med handels- och administrationsprogrammet på alternativen en klar majoritet och ungefär hälften, samt 36 procent (27–45) på en klar minoritet, 24 procent (16–32) på ingen och 29 procent (20–38) på vet inte.

6.8. Våra skattningar på nationell nivå ger att 51 procent (43–59) av lärarna på vård- och omsorgsprogrammet och 34 procent (26–42) på industritekniska programmet bedömer att andelen handledarutbildade handledare har ökat under treårsperioden. Motsvarande andel för lärarna på yrkesprogrammen totalt sett är 23 procent.

Referenser

Arbetsmiljölagen (1977:1160).

Bet. 2009/10:UbU3, *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan.*

Gymnasieförordningen (1992:394).

Gymnasieförordningen (2010:2039).

Förordningen (2014:70) om ändring i gymnasieförordningen (2010:2039).

Nationella lärlingskommittén 2010, *Gymnasial lärlingsutbildning – Utbildning för jobb. Erfarenheter efter två års försök med lärlingsutbildning,* SOU: 2010:75.

Prop. 2008/09:199, *Högre krav och kvalitet i den nya gymnasieskolan.*

Regleringsbrev för budgetåret 2016 avseende Statens skolverk.

Regleringsbrev för budgetåret 2015 avseende Statens skolverk, 2014-12-22.

Skolinspektionen 2011, *Arbetsplatsförlagd utbildning i praktiken – en kvalitetsgranskning av gymnasieskolans yrkesförberedande utbildningar,* rapport 2011:2.

Skolinspektionen 2013, *Fördjupad tillsyn på yrkesprogram.*

Skollagen (2010:800).

Skolverket 1998, *Samverkan skola-arbetsliv. Arbetsplatsförlagd utbildning i gymnasieskolan*, rapport 153.

Skolverket 2011, *Läroplan, examensmål och gymnasiegemensamma ämnen för gymnasieskola 2011.*

Skolverket 2012, *Bedömning och betygssättning i gymnasieskolan*, Skolverkets allmänna råd.

Skolverket 2013, *Redovisning av uppdrag om Skolverkets samverkan med de nationella programråden för yrkesprogrammen i gymnasieskolan.*

Skolverket 2014a, *Redovisning av uppdrag om Skolverkets samverkan med de nationella programråden för gymnasial yrkesutbildning.*

Skolverket 2014b, *Samlad redovisning och analys inom yrkesutbildningsområdet.*

Skolverket 2014c, *Yrkeslärare per program*, rapport 414.

Skolverket 2015a, *Uppföljning av gymnasieskolan per program. Regeringsuppdrag – uppföljning och analys av gymnasieskolan.*

Skolverket 2015b, *Undervisningstid och heltidsstudier i gymnasieskolan,* rapport 422.

Skolverket 2016, *Elever i gymnasieskolan läsåret 2015/16.*

Yrkesprogramsutredningen 2015, *Välja yrke*, SOU 2015:97.

Yrkesutbildningsdelegationen 2007, *Yrkesutbildningsdelegationens verksamhetsberättelse*, U2007/20/G.

Det arbetsplatsförlagda lärandet (apl) har stor betydelse för att den gymnasiala yrkesutbildningen ska få sådan kvalitet, djup och verklighetsförankring att eleverna blir anställningsbara. Apl är den del av elevernas utbildning som består av lärande på en eller flera arbetsplatser utanför skolan. Lärandet ska ske i enlighet med utbildningens mål och under handledning av en handledare på arbetsplatsen.

I denna rapport belyser Skolverket apl-verksamheten inom gymnasieskolans yrkesprogram ur framför allt ett lärarperspektiv. Syftet är att ge en nationell bild av bland annat yrkeslärarnas syn på sina förutsättningar för apl-arbetet, tillgången på apl-platser och kvaliteten i elevernas apl. Rapporten lyfter också fram skillnader mellan de olika yrkesprogrammen i dessa frågor.

Förhoppningen är att rapporten bidrar till ökad kunskap om hur apl-verksamheten genomförs och fungerar. Rapporten ingår i redovisningen av Skolverkets löpande uppdrag att redovisa en analys av utvecklingen i gymnasieskolan. Den vänder sig därmed till regeringen, men även till huvudmän, rektorer, yrkeslärare och andra intresserade läsare.

Skolverket

www.skolverket.se